

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งกำหนดการการศึกษาเรื่อง “การจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม” ในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โดยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โดยแบ่งการนำเสนอออกได้ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบริหารการจัดการวัด
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ

ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ ผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการแล้วพบว่า มีนักวิชาการที่กล่าวถึงความหมายของการจัดการ และการจัดการตามแนวพระพุทธศาสนาไว้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการจัดการ

ราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดการ ไว้ว่า การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี^๑

การจัดการ (Management) คือ นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (Profits) หรือกำไรสูงสุด (Maximum Profits) สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ (By Product) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึง

---

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๙.

แตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสาธารณะทั้งหลาย (Public Services) แก่ประชาชนเป็นต้น^๒

การจัดการ คือ ศิลปะของผู้บริหารในการจัดระบบการทำงานโดยใช้คนและทรัพยากรต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร^๓

การจัดการ (Management) หมายถึง การปฏิบัติหรือการดำเนินงานด้านการสั่งการ การจัดการองค์การ และการพัฒนาบุคลากร เทคโนโลยี และเงินทุนไปใช้ในระบบการดำเนินงานที่มีการจัดหาบริการและสินค้าไปสู่ผู้อื่น^๔

การจัดการ หมายถึง การวางแผน การจัดโครงสร้างองค์การ การนำ และการควบคุมในด้านบุคลากรและทรัพยากรอื่นๆ ในการบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทรัพยากรขององค์การรวมถึงสินทรัพย์ เช่น เครื่องจักร วัตถุดิบ เงินทุน เทคโนโลยี บุคลากร เป็นต้น^๕

การจัดการ คือ กระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การควบคุมธุรกิจในด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากรและระบบสื่อสารให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์^๖

สรุป การจัดการ คือ ความมีนโยบายที่แจ่มแจ้ง มีศูนย์อำนาจการ และการระบุนำที่การทำงานอย่างชัดเจน จัดให้มีระบบการทำงานอย่างเหมาะสม การจัดการจึงเป็นสิ่งสำคัญในการรวมกลุ่มของบุคคลและสังคม เมื่อกลุ่มและสังคมขยายตัวขึ้น งานของผู้บริหารก็ยิ่งมีความสำคัญขึ้นเรื่อยๆ

๒.๑.๒. แนวคิดของการจัดการ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดการจากเอกสารและบทความทางวิชาการต่างๆ ดังนี้

นักวิชาการ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการว่า เน้นการปฏิบัติและได้เสนอหลักการ ที่ให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติมากที่สุด โดยการกระตุ้นและการมอบภาระหน้าที่ที่น่าสนใจและงาน มีความท้าทายเพื่อให้ผู้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง แต่ต้องมีการคำนึงถึงการฝึกอบรมให้ผู้ปฏิบัติได้มีความรู้และความชำนาญที่สูงขึ้นเพื่อมีทัศนคติที่ดีต่องานจนเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นได้ การมอบอำนาจหน้าที่ความ

---

^๒วีรัช วิรชนิกาวรรณ, การบริหารจัดการและการบริหารพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^๓Pearce, John A. and Robinson, Richard B.Jr. **Management**, (New York : Random House, 1989), p. ๕4.

^๔Cook, Curtis W.& Hunsaker, Philip L., **Management and Organization Behavior**, (New jersey : McGraw-Hill, 2001), p. 5.

^๕Jones, Gareth R. & George, Jennifer M, **Contemporary Management**, (New jersey : McGraw-Hill, 2003), p. 5.

^๖Griffin, Rickey E., **Business**, (New Jersey : Prentice-Hall International, 1989), p.103.

รับผิดชอบต้องชัดเจนเป็นธรรมและมีสัดส่วนที่สมดุลกันปฏิบัติด้วย โดยให้ความสำคัญกับการควบคุมเวลา และปัจจัยด้านการลงทุนโดยจัดทำเป็น (Gantt Chart) เป็นตารางการทำงานซึ่งยังใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์^๗ โดยศึกษาการเคลื่อนไหวและลดความเหนื่อยและให้ความสนใจในการปรับปรุงสวัสดิการของแรงงาน ช่วยให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพการทำงาน แฟรงค์ เริ่มทำงาน เป็นช่างเรียงอิฐ และเลื่อนตำแหน่งเป็นระดับผู้บริหาร เขาได้สังเกตการณ์เคลื่อนไหวของช่างเรียงอิฐ โดยลดการสูญเสียเปล่าในการเคลื่อนไหวของเขา สามารถเพิ่มงานได้ถึง ๒๐๐ เปอร์เซ็นต์ แฟรงก์และลิเลียนได้ให้แนวคิดที่ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติจะต้องค้นหาและปรึกษากันเพื่อหาวิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุดจากหลายแนวทาง โดยพยายามลดกฎข้อบังคับที่เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและสูงขึ้นอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับมาตรฐานของวิธีปฏิบัติให้มากที่สุด

การดำเนินงานจัดการวัด ไว้ ๓ ด้าน คือ^๘

๑. การจัดการศาสนสถานและศาสนวัตถุ

๑.๑ พัฒนาและปรับปรุงศาสนสถาน เช่น โบสถ์ วิหาร กุฏิ ฯลฯ ให้สวยงาม ประหยัด เรียบง่าย สอดคล้องต่อศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติ และท้องถิ่น มีการจัดเก็บศาสนวัตถุ เช่น พระพุทธรูป ไกลาน ฯลฯ แยกไว้อย่างชัดเจนเป็นหมวดหมู่ในรูปของพิพิธภัณฑ์ และเป็นประโยชน์สูงสุดในแง่การศึกษา และเป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชน

๑.๒ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น เช่น การปลูกต้นไม้ ดอกไม้ประดับ ต้นไม้เพื่อความร่มรื่น มีบ่อน้ำ สระน้ำ ทางเดินเท้า ท่อระบายน้ำ ฯลฯ การจัดทำแผนผังภายในวัดเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

๒. การจัดการบุคลากร

๒.๑. ปรับปรุงระบบการรับบุคคลเข้ามาบวช เพื่อให้ได้ผู้มีคุณภาพและมุ่งหวังจะใช้ชีวิตที่ติงานเป็นประโยชน์ในพระพุทธศาสนา รวมทั้ง มีกระบวนการคัดเลือกพระสังฆาธิการที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถ ประสบการณ์ คุณวุฒิ และวัยวุฒิอันเหมาะสมรวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

^๗นิรมล กิตติกุล, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๔.

^๘สมานจิต ภิรมย์รัตน์, วัดพัฒนา ๔๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔ - ๑๗.

๒.๒ จัดการความรู้ของพระสังฆาธิการให้ถูกต้องทันสมัยทั้งทางโลกและทางธรรม สามารถนำวิทยาการแผนใหม่มาใช้จัดการหรือบริหารกิจการในวัด หรือในองค์กรการปกครองให้มีประสิทธิภาพและสามารถเป็นผู้นำของชุมชนได้

๒.๓ จัดการความรู้ของบุคลากรทางศาสนา คือ พระภิกษุ สามเณร แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา และศิษย์วัด ให้รอบรู้ทางโลกและทางธรรม ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และประกอบศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม ขจัดผู้แสวงหาประโยชน์และไม่ประสงค์ได้ออกจากสถาบันทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามารถอบรมสั่งสอน และชี้แนะสิ่งที่ดีงามแก่สังคมได้

๓. การจัดการกิจกรรมภายในวัด

๓.๑ ปรับปรุงรูปแบบการประกอบศาสนพิธีให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถประกอบศาสนพิธีได้ตรงตามพุทธบัญญัติ ประหยัด เรียบง่าย และเป็นประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย สรุ่ยสร่าย หรือไม่เหมาะสม

๓.๒ จัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุ ให้เรียนรู้หลักธรรม คำสั่งสอน สามารถปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง เป็นแบบอย่างแก่สังคมและเผยแผ่หลักธรรมดังกล่าวแก่ประชาชนได้ มีการจัดวัดให้เป็นอุทยานทางการศึกษาที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้และศึกษาหลักธรรมทางศาสนา รวมทั้งความรู้อื่นๆอันจะเป็นประโยชน์ นอกจากนี้ ควรเสริมสร้างความรู้แก่ประชาชนให้มีความเข้าใจและยึดมั่นศรัทธาในหลักธรรมทางศาสนา เพื่อเป็นแนวทางให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

๓.๓ จัดการรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความหลากหลาย สามารถเลือกใช้ความรู้จากหลักธรรมพื้นฐานมาเป็นหลักในการเผยแผ่ โดยสามารถดำเนินการได้อย่างแพร่หลาย มีการใช้สื่ออย่างง่าย ๆ รวมทั้งใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓.๔ จัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ให้วัดเป็นที่พึ่งพิงของประชาชน โดยเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้ยากไร้ การฝึกอาชีพ การศึกษาพิเศษ การจัดแหล่งสาธิตความรู้ สวนสมุนไพร การสงเคราะห์บุคคลติดเชื่อโรคเอดส์ การเปิดโอกาสให้ชุมชนใช้วัดเป็นศูนย์รวมของกิจกรรม จัดลานกีฬาที่เหมาะสมตลอดจนใช้เป็นสถานที่ประชุมและประกอบกิจกรรมต่าง ๆ อันตอบสนองความต้องการของสังคม ทั้งนี้ เพื่อทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริง

การจัดการวัดให้บรรลุถึงจุดหมายดังกล่าวได้นั้น นอกจากวัดเองจะต้องดำเนินการอย่างจริงจัง โดยมีเจ้าอาวาสและบุคลากรในวัดเป็นแกนนำแล้ว ยังจะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจจากประชาชนรอบวัด และชุมชนอันเป็นพื้นที่ตั้งวัด รวมทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน ระดมการช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ เพื่อสนับสนุนกิจการของวัดให้มีบทบาทสำคัญ ในการช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชน และเป็นศูนย์รวมของความสุซสงบให้แก่สังคมได้อย่างแท้จริง

การจัดการวัดในทางที่ดีขึ้นในด้านต่าง ๆ พอจะสรุปได้ว่า วัดจะต้องปรับตนเองให้มีการจัดการทางที่ดีขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่สามารถเป็นที่พึ่งพิงของประชาชนได้หลายประการ แต่จะยกที่สำคัญๆ เพียง ๒ ด้าน คือ^๙

ก. ด้านศาสนสถาน

ศาสนสถาน ได้แก่ สถานที่และสิ่งก่อสร้างภายในวัด คือ โบสถ์ (เรียกตามศัพท์ว่า อุโบสถ สำหรับวัดราษฎร์ทั่ว ๆ ไป และเรียกว่า พระอุโบสถ สำหรับวัดหลวง) ศาลาการเปรียญ วิหาร กุฏิสงฆ์ เป็นต้น ถือว่าเป็นเบื้องต้นของศรัทธาประชาชนที่เป็นรูปธรรมที่สามารถมองเห็นได้โดยง่าย การที่จะทำให้ประชาชนเข้ามาใกล้ชิดวัดซึ่งจะทำให้พระสงฆ์สามารถมีโอกาสนั่งลงเฝ้าจิตใจของประชาชนนั้นได้จะต้องจัดการวัดให้เรียบร้อยก่อน นอกจากนี้ หากวัดได้รับการจัดการให้ดีแล้วยังสามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ สามารถทำรายได้ให้กับชุมชนและประเทศชาติได้อีกด้วย ดังนั้น วัดจะต้องปรับปรุงและจัดการ ดังนี้

๑. บริเวณวัดต้องมีความมั่งคั่งสวยงาม สะอาด ร่มรื่นมีระเบียบ เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยในการประกอบศาสนกิจการศึกษา การปฏิบัติธรรม และการจัดกิจกรรมของชุมชน โดย

๑.๑ บูรณะและจัดการถาวรวัตถุภายในวัดให้เข้มแข็ง มั่นคง มีความเรียบร้อยสวยงาม

๑.๒ รักษาความสะอาดบริเวณวัดอยู่เสมอ

๑.๓ ปลูกไม้ดอกไม้ประดับและต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่น โดยปลูกอย่างเป็นระเบียบ

๒. จัดการวัดให้เป็นแหล่งความรู้ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพแขนงต่าง ๆ เช่น จัดตั้งโรงเรียนสอนความรู้ทางพระพุทธศาสนาและวิชาสามัญในช่วงหยุดเรียนจัดตั้งโรงเรียนสอนวิชาชีพแขนงต่าง ๆ ทั้งวิชาชีพถาวรและวิชาชีพเสริมรายได้ ได้แก่ วิชาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ตัดผม เสริมสวย ทำอาหารและขนม ฯลฯ ทั้งนี้ให้สัมพันธ์กับทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น รวมทั้งการตลาดด้วย

๓. ให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ในการจัดประชุมอบรมประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับหลักศาสนา

๔. ให้วัดเป็นศูนย์กลางในการเกื้อกูลสงเคราะห์ประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ศูนย์สงเคราะห์ผู้ประสบภัย ศูนย์ดับเพลิงประจำหมู่บ้าน ศูนย์แหล่งน้ำอุปโภคบริโภค เป็นต้น

๕. ให้วัดเป็นแหล่งอนุรักษ์ สืบทอดเผยแผ่ พัฒนา และสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในวัด จัดตั้งกลุ่มพลังเพื่อสืบทอดและเผยแผ่ศิลปวัฒนธรรม จัดตั้งศูนย์อนุรักษ์โบราณวัตถุ จัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรม จัดตั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพท้องถิ่น เป็นต้น

^๙ อารัง อมโร, วัดพัฒนา ๔๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

ข. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนนำไปประพฤติปฏิบัตินั้น ถือเป็นภารกิจหลักของพระสงฆ์ ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมเป็นอย่างมาก เพราะหากคนในสังคมเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนาแล้ว การพัฒนาด้านอื่น ก็จะสามารถทำได้โดยง่าย แต่เนื่องจากในปัจจุบันโลกได้เจริญรุดหน้าไปมาก การเผยแผ่ศาสนาโดยวิธีการแต่เดิมอาจใช้ไม่ได้ผลหรือได้ผลน้อยประสิทธิภาพ จึงจำเป็นที่วัดจะต้องปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ศาสนา เพื่อให้ศาสนาเป็นแกนหลักในการพัฒนาสังคม ดังนี้

๑. จัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชุมชน โดยกิจกรรมนี้จะต้องเป็นความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อให้วัดและชุมชนมีความผูกพันแน่นแฟ้นกันมากยิ่งขึ้น กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่

๑.๑ เปิดวัดเป็นแหล่งความรู้ทางศาสนา วิชาการด้านอื่น ๆ ทุกชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งบรรจุไว้ในหนังสือที่สำคัญ คือ พระไตรปิฎก ดังนั้น วัดจะต้องทำความเข้าใจแก่คนในวัด และประชาชนว่า พระไตรปิฎกมิใช่มีไว้เพื่อกราบไหว้บูชาหรือเก็บใส่ตู้โชว์ จะต้องคิดให้ถูกว่าพระไตรปิฎก คือ แหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ที่จะต้องศึกษาอ่าน และค้นคว้า เพื่อทำความเข้าใจ และนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง จึงจะถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง

๑.๒ จัดอบรมความรู้ทางศาสนาให้แก่นักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดนิทรรศการ การเข้าค่ายคุณธรรม การใช้เสียงตามสายหรือหอกระจายเสียง

๑.๓ จัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนเกณฑ์ พร้อมทั้งจัดการให้มีความรู้แก่ผู้ปกครองเด็กในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดทำตำรา เอกสาร จัดนิทรรศการ เป็นต้น

๑.๔ จัดตั้งศูนย์ศึกษาทางพระพุทธศาสนาในวันหยุด (เสาร์ - อาทิตย์)

๑.๕ จัดตั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพต่าง ๆ ในวัด

๑.๖ จัดตั้งสหกรณ์หมู่บ้าน ธนาคารข้าว ธนาคารโค - กระบือ จัดตั้งศูนย์รวมผลผลิตของหมู่บ้าน ศูนย์รวมยา เป็นต้น

๑.๗ จัดตั้งฌาปนกิจสงเคราะห์ ศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยภายในวัด

๑.๘ จัดตั้งหอสมุดประจำชุมชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ วารสาร จัดตั้งหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

๑.๙ จัดตั้งกลุ่มรวมพลังต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาสังคม

๑.๑๐ จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑.๑๑ จัดตั้งศูนย์ประปาหรือแหล่งน้ำประจำหมู่บ้าน

กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นเครื่องประสานความเชื่อมโยง ความผูกพันระหว่างวัด พระสงฆ์ กับประชาชนในชุมชน ซึ่งจะเป็นโอกาสให้พระสงฆ์มีความใกล้ชิดและเข้าใจปัญหาของชุมชน สามารถใช้หลักธรรมกล่อมเกลาคิดใจของประชาชนได้ง่ายยิ่งขึ้น และสามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว จิตใจของประชาชนได้อย่างแท้จริงทั้งนี้ จะต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบทำหน้าที่ประสานงานระหว่าง วัดและหน่วยงานต่าง ๆ หรือองค์กรเกี่ยวข้อง เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน สถาบันฝึกวิชาชีพ ต่าง ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสาธารณูปโภค ฯลฯ ให้เข้ามาดำเนินการวัดโดยจัดระบบบริหารงานให้ สอดคล้องเหมาะสมกัน

๒. มีการกระจายอำนาจการวางแผนร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ระหว่างวัดองค์กร ต่างๆเช่น สถานศึกษาหน่วยงานราชการ / เอกชน และชุมชน

๓. ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยประกอบการเผยแพร่หลักธรรมสู่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนมี ความรู้ความเข้าใจหลักธรรมของศาสนาอย่างถ่องแท้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ อย่างแท้จริง

๔. ให้องค์กร หน่วยงานและสถาบันต่างๆ เช่น สื่อมวลชน สถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วม ในการเผยแพร่หลักธรรมสู่ประชาชน

๕. จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมประชาชนในรูปแบบที่หลากหลาย เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

๖. จัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมหรือศูนย์ปฏิบัติธรรมในวัดทุกแห่งพร้อมทั้งจัดตั้ง กองทุนสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมหรือศูนย์ปฏิบัติธรรมนั้น

๗. ผลิตดารา เครื่องมือและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ ประชาชนให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น

๘. นำหลักคำสอนมาอธิบายขยายความให้สามารถรู้ และเข้าใจได้โดยง่ายตามความ เหมาะสมแก่การศึกษาและวุฒิภาวะของประชาชนทั้งนี้ โดยมีให้หลักธรรมนั้น ๆ คลาดเคลื่อนจากเดิม

๙. เน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมมากกว่าการรู้หลักธรรมเพียงอย่างเดียว

กรมการศาสนา ได้ให้แนวทางการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พอจะสรุปได้ ดังนี้^{๑๐}

การจัดการจะเริ่มขึ้นและสำเร็จลุล่วงได้ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ประสานที่สำคัญ จึงควร จะได้ศึกษาสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบต่าง ๆ ของวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นพื้นฐานไว้ก่อนโดยมี จุดหมายแห่งการการจัดการวัดเล็งสู่เป้าหมาย ๓ ประการอันเป็นหลักความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา คือ

^{๑๐} กรมการศาสนา, คู่มือการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาในวัดลานวัดลานไฉลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๓ – ๒๒.

ประกาศที่ ๑ การจัดการด้านศาสนวัตถุ

ศาสนวัตถุ ได้แก่ ที่ตั้งวัดและทรัพย์สินของวัด ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ประเภท โดยสังเขป ดังนี้

๑. เสนาสนะ

๑.๑ ที่ดินที่ตั้งวัด จัดให้มีหนังสือสำคัญขึ้นทะเบียนไว้กับทางราชการให้เรียบร้อย

๑.๒ วัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด แยก ๓ เขต คือ

ก. เขตพุทธาวาส เป็นที่ตั้งอุโบสถ เจดีย์ วิหาร สถูป ศาลาการเปรียญและสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นแดนที่สงบเงียบเรียบร้อย

ข. เขตสังฆาวาส เป็นที่ตั้งกุฏิที่อยู่ของพระภิกษุสามเณร โรงครัว หอฉัน โรงเก็บพัสดุ โรงไฟฟ้า โรงประปา ศาลารับแขก

ค. เขตสาธารณสงเคราะห์ เป็นบริเวณที่ทางวัดกันไว้เพื่อสงเคราะห์แก่ประชาชน เช่น เป็นที่ตั้งโรงเรียน สุขศาลา สถานพยาบาล สมาคมทางศาสนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ฌาปนสถานตามความเหมาะสมแก่วัดนั้น ๆ

ง. เมื่อได้แบ่งเขตทั้งสามนี้แล้ววัดมีที่ดินเหลือพอที่จะจัดประโยชน์หารายได้บำรุงวัดอยู่อีกก็ให้กำหนดเขตเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเขต เรียกว่า เขตจัดประโยชน์ซึ่งเขตจัดประโยชน์นี้จะต้องกันไว้ให้ห่างจากเขตพุทธาวาสเพื่อมิให้กิจการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นอุปสรรคต่อความสงบเรียบร้อยภายในวัด

๑.๓ ในบริเวณวัดมีการปลูกต้นไม้ผลไม้ออกไม้ที่เกี่ยวกับการเรียนพุทธประวัติและไม้ที่เป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้านนั้น ทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษาและเป็นสถานที่รื่นรมย์ พื้นลานวัดปิดกวดให้สะอาดตามธรรมชาติ จะทำเป็นสนามหญ้าหรือทำลานปูนก็แล้วแต่ความเหมาะสมแต่ต้องรักษาความสะอาดปราศจากมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล มีถังขยะตั้งไว้เป็นระยะ

๑.๔ วัดควรมีประตูเปิดปิด ตามเวลาเพื่อความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินของวัดและเพื่อความศักดิ์สิทธิ์แห่งปูชนียสถานทั้งทำให้เกิดความเป็นระเบียบในการปกครองวัด

๑.๕ มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อดึงดูดศรัทธาของประชาชนตามสมควร เช่น ป้ายวัด ป้ายบอกเวลาปิดเปิดวัด ป้ายชื่อสิ่งปลูกสร้าง ป้ายชื่อต้นไม้ที่ควรศึกษา ป้ายขอให้ช่วยกันรักษาความสะอาด ฯลฯ นอกจากนี้ควรมีแผ่นป้ายพิเศษบอกตำนานหรือประวัติสำคัญๆ ของวัดนั้น เมื่อคนเข้าวัดจะได้อ่านและทราบความสำคัญของวัดทันที และป้ายแสดงยอดพระภิกษุสามเณร และศิษย์วัดเป็นต้น

๑.๖ การทาสีเสนาสนะก็ดี แผ่นป้ายก็ดีให้ใช้สีเรียบ ๆ ไม่ฉูดฉาดเกินไป

๑.๗ การปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัดให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยเป็นที่แสดงออกซึ่งวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่นนั้น ๆ กับควรให้มีขนาดและจำนวนเท่าที่จำเป็นมิใช่ว่าวัดที่เจริญจะต้องมีสิ่งก่อสร้างใหญ่โตและราคาแพงเสมอไป แต่หากอยู่ที่ความเหมาะสมพอดีกับฐานะของวัด

๒. คุณสมบัติของวัด

๒.๑ ทรัพย์สินของวัดเช่น พระพุทธรูป ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ตลอดจนที่ดินอันเป็นที่ตั้งวัด มีการควบคุมดูแล เป็นอย่างดีและบำรุงรักษาตามหลักศาสนสมบัติ

๒.๒ ทรัพย์สินของวัดส่วนที่จัดประโยชน์ทางวัดได้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎกระทรวง คำสั่งมหาเถรสมาคม และระเบียบแบบแผนของทางราชการทั้งได้ดำเนินการไปในทางที่ชอบที่ควร

๒.๓ ทะเบียนบัญชีพัสดุ บัญชีเงิน เอกสารการรับจ่ายเงินถูกต้องตามแบบของทางราชการ

๒.๔ บรรดาหนังสือสัญญา นิติกรรม หนังสือวัดได้ปฏิบัติไปตามเงื่อนไขโดยสุจริตจริงใจ

๓. สวัสดิการ

๓.๑ วัดได้จัดระบบการส่งเสริมสวัสดิภาพของพระภิกษุสามเณรและคนในวัดตลอดจนผู้ไปติดต่อกับวัดเป็นอย่างดีเช่น มีการใช้น้ำใช้ไฟฟรีและมีที่อยู่อาศัยอันเหมาะสม

๓.๒ มีระบบการจัดสิ่งปฏิกูลเช่น มีส้วม มีที่ปัสสาวะ มีถังรับมูลฝอย มีเครื่องมือปิดกวาดและทำความสะอาด พร้อมบริบูรณ์

๓.๓ จัดการเลี้ยงดูพระภิกษุสามเณรตลอดจนการรักษาพยาบาลให้ทั่วถึง

๓.๔ จัดให้พระภิกษุสามเณรได้รับความผาสุกในการบำเพ็ญสมณธรรมและการศึกษาเล่าเรียน โดยที่ทางวัดสนับสนุนให้สม่ำเสมอ

๓.๕ มีเจ้าหน้าที่สวัสดิการตามพระพุทธานุญาตเช่น เจ้าหน้าที่ภักคฤเทศก์และเจ้าหน้าที่เสนาสนะคหาลปะ เป็นต้น

๓.๖ จุดสวัสดิการสำหรับคนเข้าวัดเช่น มีห้องส้วม น้ำดื่ม ที่พัก ที่รับรองแขกที่จอดรถที่เก็บรองเท้าไม่ให้สูญหาย ตลอดจนคำแนะนำต่าง ๆ

ประการที่ ๒ การจัดการด้านศาสนธรรม

ศาสนธรรม ได้แก่ หลักคำสั่งสอนทางศาสนา หรือการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยซึ่งแบ่งเป็น ๒ ประเภท โดยสังเขปดังนี้

๑. สมณธรรม

๑.๑ ส่งเสริมการเรียนรู้พระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร

๑.๒ ส่งเสริมการศึกษาธรรม สำหรับประชาชน

๑.๓ ส่งเสริมการปฏิบัติสมณธรรม เช่น การรักษาอุตุงควัตร การทำสมาธิเดินจงกรม และการประพฤติพรหมจรรย์

๑.๔ มีการแสดงเป็นประจำในวันธรรมสวนะและมีการประกอบพิธีมหาบูชาในวันสำคัญต่างๆทางพระพุทธศาสนา

๑.๕ พระภิกษุสามเณรมีการลงอุโบสถ ทำวัตรสวดมนต์ ทำอุโบสถสังฆกรรมทำอุปัชฌาย์วัตรและอาจารย์วัตรตามจารีตของพระสงฆ์

๑.๖ กำจัดเสียซึ่งการอันจะชักนำศาสนิกชนให้เกิดความงมงายและปฏิบัติผิดเพี้ยนทั้งที่ไปจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ากระทำขึ้นเองและที่ส่งเสริมให้ผู้อื่นทำทั้งไม่ปล่อยปละละเลยให้บุคคลภายนอกใช้วัดหรือเคหะ และที่ดินของวัดเป็นที่ประกอบกิจอันเป็นปฏิปักษ์ต่อพรหมจรรย์

๒. สาธารณสงเคราะห์

ความมุ่งหมายในเรื่องนี้คือ ให้วัดกับบ้านต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันละกันชาวบ้านพากันบำรุงวัดฝ่ายชาววัดก็อำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านในทางที่ชอบที่ควรโดยยึดหลักหน้าที่ของสมณะพึงบำรุงกุลบุตรกุลธิดาในสังคาโลวาสสูตร (ทิส ๖) ยกตัวอย่างเช่น

๒.๑ วัดจัดตั้งหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ขึ้นตามคำแนะนำของกรมการศาสนาเพื่อสงเคราะห์เด็กผู้เยาว์ในหมู่บ้านที่ตั้งวัด

๒.๒ กันที่ดินบางส่วนให้ทางราชการปลูกสร้างโรงเรียน และทางวัดก็ให้การอุปถัมภ์แก่โรงเรียนนั้น

๒.๓ เอื้อเพื่อให้สถานที่ตั้งหน่วยงานการกุศลสาธารณประโยชน์ภายในวัดซึ่งไม่ทำให้วัดได้รับความเสื่อมเสียทั้งในด้านศิลปกรรมและด้านจิตใจของประชาชนเช่น ตั้งสุสานสาธารณะณามัยสุสานและฌาปนสถาน เป็นต้น

๒.๔ กันบริเวณส่วนใดส่วนหนึ่งอันเหมาะสมไว้ปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นหรือมีศาลาที่พักให้ประชาชนได้ไปพักผ่อนหาความสงบใจครั้งคราว

๒.๕ จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานและห้องสมุดบริการเอกสารทางวิชาการให้ประชาชนและเยาวชนแสวงหาความรู้รอบตัวตามสมควร

ประการที่ ๓ การจัดการด้านศาสนบุคคล
ศาสนบุคคล ได้แก่ พุทธบริษัททั้ง ๔ หรือบุคคลที่เกี่ยวกับวัดซึ่งแบ่งเป็น ๓ ประเภท โดยสังเขปดังนี้

๑. สงฆ์

ข้อนี้หมายถึง การปกครองพระภิกษุสามเณรและอารามิกชนภายในวัดนั้นๆให้เป็นหมู่คณะที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัยและเป็นหมู่ที่มีระเบียบเรียบร้อย เช่น

๑.๑ พระสงฆ์มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันต่างก็ร่วมมือในการพัฒนาวัดวาอาราม

๑.๒ เป็นที่ปรากฏแน่ชัดว่าพระสงฆ์เป็นหมู่ที่มีระเบียบเช่น ในการครองผ้าในการทำกิจวัตรร่วมกันในการใช้สอยเสนาสนะสังฆบริวาร ตลอดจนเวทปฏิบัติและบริเวณวัดอันเป็นที่อาศัย

๑.๓ เป็นวัดที่ไม่มีอิทธิพลหรือฟ้องร้องกันให้เป็นที่ยอฉาวหากมีอิทธิพลขึ้นทางวัดก็พิจารณาหาทางยุติด้วยความเป็นธรรม

๑.๔ เจ้าอาวาสวัดได้มีการสอดส่องดูแลกุวัดของตนมิให้ประพฤตินอกรัตนนกรอยทั้งในวัดและนอกวัด

๑.๕ บรรดาบุคคลภายในวัดต้องมีทะเบียนบัญชีแสดงการย้ายเข้าย้ายออกและการลา
กิจ

๑.๖ บุคคลทุกคนที่พำนักอาศัยอยู่ในวัดไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ย่อมอยู่ภายใต้การปกครองบังคับบัญชาของเจ้าอาวาสทั้งสิ้นคือเจ้าอาวาสสามารถปกครองวัดได้ทั่วถึง

๑.๗ บุคคลที่พำนักอาศัยอยู่ในวัดทุกคนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่วัดและสนับสนุนการพัฒนาวัดนั้นๆ

๒. สังฆาธิการกิจ

๒.๑ เจ้าอาวาสได้นำพระภิกษุสามเณรขึ้นอยู่ในการปกครองบังคับบัญชาของพระ
สังฆาธิการผู้ปกครองเหมือนตนด้วยดี

๒.๒ เจ้าอาวาสได้ปฏิบัติตามคำสั่งของมหาเถรสมาคมและของเจ้าคณะโดยเอื้อเฟื้อ

๒.๓ การใดซึ่งจะต้องปฏิบัติต่อทางราชการบ้านเมืองทางวัดก็ได้ปฏิบัติตามด้วยดี เช่น
การส่งรายงานฐานะของวัด การส่งรายงานสัทธิวิหาริกและอื่นๆรวมทั้งการโต้ตอบชี้แจงกับทาง
ราชการหรือทางเจ้าคณะในเรื่องต่างๆด้วย

๒.๔ การใดที่ทางสงฆ์ห้ามมิให้กระทำเช่นห้ามการเรียไร ห้ามจัดงานวัดวิธอันไม่สมควร
ห้ามมิให้มีการเสพ และจำหน่ายยาเสพติดให้โทษร้ายแรงในวัดและข้อห้ามอื่นๆซึ่งห้ามโดยกฎหมาย
หรือโดยประกาศของทางราชการ ทางวัดก็ได้เอาใจใส่ดเว้นโดยสุจริตใจเช่น ไม่ยินยอมให้
บุคคลภายนอกใช้วัดจัดกิจกรรมอันก่อความผาสุกของประชาชน

๓. สัปบุรุษ

๓.๑ ทางวัดได้ปลูกฝังศรัทธาของศาสนิกชนในหมู่บ้านที่ขึ้นกับวัดโดยทั่วถึง

๓.๒ ปรากฏว่าประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้วัดพากันเลื่อมใสในวัดของตน

๓.๓ สัปบุรุษที่ขึ้นกับวัดต้องตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงามตามสมควรแก่ภาวะของตน

๓.๔ ประชาชนที่ขึ้นกับวัดได้ช่วยทะนุบำรุงวัดอย่างเต็มกำลัง

๓.๕ วัดได้เป็นธุระในการสงเคราะห์ประชาชนตามสมณวิสัยเช่น การปลูกฝังความ
สามัคคี แนะนำทางการศึกษาแนะนำทางทำมาหากินแนะนำมิให้ตกไปสู่อบายมุข เป็นต้น

สรุปการจัดการและการจัดการวัดควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชใน
พระพุทธศาสนาให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม แต่ละวัดจักต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้ว
ให้ได้มีโอกาสเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา
และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วย มิใช่รอ
ให้ผู้มานิมนต์เท่านั้น การจัดการวัดได้มีแนวทางและวิธีการที่จะต้องปฏิบัติอยู่แต่ก็ขึ้นอยู่กับการบริหาร

จัดการว่าสามารถที่จะดำเนินการตามแนวทางและวิธีการได้มากนักน้อยแค่ไหน การจัดการวัด คือศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ของวัดและนอกวัดเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของวัดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒.๑.๓. ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการจัดการ

การจัดการ คือ การบริหาร คือ ทฤษฎี z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกัน โดยมีแนวคิดด้านการบริหาร ดังนี้^{๑๑}

- ๑) การจ้างงานระยะยาว
- ๒) การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์
- ๓) ความรับผิดชอบเฉพาะส่วนบุคคล
- ๔) การประเมินผลและการเปลี่ยนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
- ๕) การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ
- ๖) เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง
- ๗) มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

การจัดการ คือ เน้นการสัมพันธ์ระหว่างความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมที่องค์กรเผชิญอยู่กับการออกแบบโครงสร้างภายในองค์กร ความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมที่สำคัญ คือ ตลาด เศรษฐกิจ และวิทยาศาสตร์ ส่วนโครงสร้างภายในองค์กรอาจเป็นการแบ่งแยกงาน (Differentiation) หรือการร่วมงาน (Integration) ในองค์กรนั้นเพื่อให้การประสานงานดีขึ้น^{๑๒}

จากแนวความคิดทางการจัดการในยุคของทฤษฎีสมัยเดิมหรือทฤษฎีองค์การยุคคลาสสิก (Classical Organization Theory) ในการแบ่งหน้าที่ในการทำงานจะให้ความสำคัญ กับการแบ่งหน้าที่โดยใช้หลักคุณธรรมในการแบ่งงานเป็นสำคัญจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในองค์กร นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นถึงหลักความชำนาญเฉพาะด้าน เช่น ถ้าผู้ใดได้รับหน้าที่ และความรับผิดชอบงานใดแล้ว ก็ให้ไปพัฒนางานนั้นจนเกิดความเชี่ยวชาญ รวมทั้งมีการวัดความสามารถของคนด้วยการสอบแข่งขัน ซึ่งเป็นการใช้ระบบคุณธรรม เพราะคนต้องใช้ความสามารถของคนด้วยการสอบแข่งขัน ซึ่งเป็นการใช้ในระบบคุณธรรม เพราะคนต้องใช้ความสามารถจึงจะเข้าสู่ตำแหน่งได้นั้นรวมทั้งมีการวัดด้านความชำนาญ ประสิทธิภาพของบุคลากรในด้านภารกิจที่ถูกกำหนดไว้

^{๑๑}William Ouchi. **Organization and Management**, (Eaglewood Cliff : Prentice Hill, 1971), p. 283.

^{๑๒}สุภาพร พิศาลบุตร, **การพัฒนาองค์การ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙), หน้า ๔๒.

นอกจากนี้ทฤษฎีในสมัยเดิมนั้นยังมุ่งเน้นถึงหลักการควบคุม โดยการออกกฎระเบียบและการควบคุมบุคลากรอย่างใกล้ชิด เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ นอกเหนือเพื่อเป็นหลักประกันให้งานสำเร็จลุล่วงได้ด้วยผลสำเร็จอย่างราบรื่น อย่างไรก็ตามยังก่อให้เกิดผลกระทบที่ตามมา เช่น บุคคลอิงกฎระเบียบในการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัดทำให้ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กรลดลงและมาตรฐานนั้น ถูกนำมาใช้เป็นเป้าหมายแทนที่จะใช้กลไกช่วยในการบรรลุเป้าหมาย ถ้ากฎระเบียบกำหนดว่าพฤติกรรมลักษณะใดไม่เป็นที่ต้องการผู้ปฏิบัติก็จะพยายามหลีกเลี่ยง ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ในทางตรงกันข้าม ผู้ปฏิบัติควรจะต้องพยายามที่จะทำในสิ่งที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์มากไปกว่าหน้าที่กำหนดไว้ในงานนั้น จึงจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการ คือแม้จะมีการเน้นการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างคนงานกับตำแหน่งต่างๆ ในองค์กรเหมือนกับยุคดั้งเดิมก็ตามแต่ได้ให้ความสำคัญกับคนมากกว่าด้านการจัดระเบียบความสัมพันธ์กับตำแหน่งการเน้นภาวะผู้นำ นักทฤษฎียุคมนุษย์สัมพันธ์เสนอว่าการทำงานที่มุ่งใจให้มนุษย์ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กรได้นั้นไม่สามารถที่จะใช้วิธีการควบคุมจากภายนอกได้จึงได้มีการเสนอวิธีการตามหลักของจิตวิทยาสังคมขึ้น ดังนั้นจึงได้มีการมุ่งเน้นในด้านของรูปแบบภาวะผู้นำที่เป็นประชาธิปไตย การให้พนักงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการออกแบบงานเพื่อให้เป็นที่สนใจของผู้ปฏิบัติงาน เป็นต้น

การหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุด นักทฤษฎียุคมนุษย์สัมพันธ์เสนอว่าในการปฏิบัติงานนั้นจะมีวิธีการที่ดีที่สุดในการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ของงานและคนเสมอ แต่โครงสร้างนั้นจะต้องยึดหลักการความคิดมีอิสระของมนุษย์และต้องยึดหลักการภายในตัวมนุษย์เองเป็นเครื่องมือในการจูงใจให้คนทำงานเพื่อไม่ให้มนุษย์เกิดความขัดแย้งขึ้นในจิตใจ และทำงานได้อย่างเต็มความสามารถ

การจัดการ คือความต้องการ (The Hierarchy of Needs Theory) เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจที่เชื่อว่าการตอบสนอง ความต้องการจะสามารถจูงใจคนให้ตั้งใจทำงานหรืออาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากการได้รับการตอบสนองตามความต้องการนั้นคือใช้ความต้องการของบุคลากร เป็นเครื่องแรงจูงใจให้ขยันทำงาน สำหรับความต้องการของมนุษย์มี ๔ ขั้น^{๑๓} ต้องการอื่นๆได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

๑) ความต้องการความมั่นคง (Safety Needs) เป็นความต้องการเกี่ยวกับความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๒) ความต้องการความรักหรือการติดต่อสัมพันธ์ (Social Needs) เป็นความต้องการจะมีเพื่อนความต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม เป็นต้น

^{๑๓} สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : วิทยพัฒน์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๖-๑๘.

๓) ความต้องการการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) เป็นความต้องการที่เป็นความรู้สึกภายใน เช่น ความต้องการได้รับการเลื่อนตำแหน่งงาน เป็นต้น

๔) ความต้องการสมหวังในชีวิต (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการบรรลุถึงสิ่งที่ตนเองสามารถจะเป็นคือความประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างสมบูรณ์ความต้องการในขั้นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการใน ๔ ขั้นแรกได้รับการตอบสนองเท่านั้น

การจัดการ คือ ทฤษฎี x และ ทฤษฎี y โดยแมกเกรเกอร์เห็นว่าองค์กรในสมัยเดิมที่มุ่งเน้นการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้านมีการรวมอำนาจในการตัดสินใจการติดต่อสื่อสารจากเบื้องบนสู่เบื้องล่างและเน้นกฎระเบียบในการกำกับความประพฤติกรรมของคนโดยเคร่งครัดซึ่งแมกเกรเกอร์ให้ชื่อกำกับของนักทฤษฎีเดิมว่า ทฤษฎี x เชื่อว่าคนมีความเกียจคร้านไม่ชอบทำงานทะเยอทะยานน้อยหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบความคิดสร้างสรรค์และมีแรงจูงใจเพียงเพื่อสนองความต้องการของตนทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงเท่านั้น ซึ่ง McGregor ได้เสนอแนะทัศนะที่มีต่อลักษณะของคนอีกอย่างหนึ่งแตกต่างออกไปจากทฤษฎี x เรียกว่า ทฤษฎี y โดยมีสมมติฐานว่าคนถูกจูงใจด้วยความต้องการอย่างอื่นนอกจากความอยู่รอดได้คนสามารถสั่งการและมีความคิดริเริ่มด้วยตัวเองได้ และสามารถสนุกกับงานได้ตามทฤษฎีนี้องค์กรที่มีลักษณะการทำงานแบบทฤษฎี y จะมีประสิทธิภาพสูงกว่าตั้งนั้นองค์กรจึงควรเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมการเพิ่มงานและความรับผิดชอบและการบริหารโดยใช้เป็นเป้าหมาย^{๑๔}

การจัดการสมัยใหม่ว่าแนวคิดทางการบริหารของเฮนรี ฟาโยล ผู้เป็นบิดาของทฤษฎีการจัดการปฏิบัติการ (Operational management theort) หรือบางทีก็ถือว่าเป็นบิดาของการบริหารจัดการสมัยใหม่ เชื่อว่าการบริหารนั้นเป็นเรื่องของทักษะและสนใจศึกษาองค์การโดยรวมและมุ่งเน้นที่กิจกรรมการจัดการ (Organizing) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ๕ อย่างคือ การวางแผน (Planning), การจัดการองค์การ (Organizing), การบังคับบัญชา (Commanding), การประสานงาน (Coordinating), การควบคุม (Controlling) หรือ POCC พบว่าพนักงานมีผลผลิตเพิ่มขึ้นเนื่องมาจากการมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน การตระหนักในมิตรภาพและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นวิถีทางที่ทำให้ประสบความสำเร็จในองค์กร^{๑๕}

สรุป นักทฤษฎีสมัยใหม่ได้วิจารณ์ว่าแนวความคิดทางการจัดการแนวพฤติกรรมศาสตร์ที่เสนอสิ่งที่ขัดแย้งกับความเป็นจริง เนื่องจากโครงสร้างองค์การที่เป็นทางการ และการใช้สิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็น จากหลักการของนักทฤษฎีแนวเดิมเกี่ยวกับการแบ่งงานกัน ทำตามความชำนาญเฉพาะด้านการเน้นการมีมาตรฐาน ของการปฏิบัติงานได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าสามารถทำให้

^{๑๔} สุภาพร พิศาลบุตร, การพัฒนาองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙), หน้า ๔๐-๔๑.

^{๑๕} เนตรพัฒนา ยาวีราช, การจัดการสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร : เซ็นทรัลเอ็กซ์เชลล์, ๒๕๔๖), หน้า ๘.

สังคมก้าวหน้าและมนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงไม่เห็นด้วยที่จะมีการทิ้งแนวความคิดยุคเดิม ดังนั้น จึงได้มีแนวความคิดใหม่ขึ้นมา คือแนวความคิดเชิงระบบและแนวความคิดเชิงสถานการณ์

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน, (๒๕๔๖, หน้า ๗๗๙)	การจัดการไว้ว่า ๑. การทำความเจริญ ๒. การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น ๓. การคลี่คลายไปในทางที่ดี
วิรัช วิรัชนิการวรรณ, (๒๕๔๘, หน้า ๕)	การจัดการ (Management) คือ ๑. นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมี วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อบ่มเพาะแสวงหากำไร (Profits) ๒. กำไรสูงสุด(Maximum Profits) สำหรับ ผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะถือเป็น วัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ (By Product)
Pearce, John A. and Robinson, (1989, หน้า 4)	การจัดการ คือ ๑. ศิลปะของผู้บริหารในการจัดระบบการทำงาน โดยใช้คนและทรัพยากรต่างๆ ให้ประสบ ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การ
Cook, Curtis W. & Hunsaker, Philip L. (2001, หน้า 5)	การจัดการ คือ ๑. การปฏิบัติหรือการดำเนินงานด้านการสั่งการ ๒. การจัดการองค์การ ๓. การพัฒนาบุคลากร เทคโนโลยี
Jones, Gareth R. & George, Jennifer M, (2003, หน้า 5)	๑. การวางแผน ๒. การจัดโครงสร้างองค์การ ๓. การนำ ๔. การควบคุมในด้านบุคลากร ๕. ทรัพยากรอื่นๆ ในการบรรลุเป้าหมายอย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
Griffin, Rickey E., (1989, หน้า 103)	๑. กระบวนการวางแผน ๒. การจัดองค์การ ๓. การสั่งการ ๔. การควบคุมธุรกิจในด้านงบประมาณ ๕. วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร ๖. ระบบสื่อสารให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์
นิรมล กิติกุล, (๒๕๔๙, หน้า ๓๔)	๑. เน้นการปฏิบัติและได้เสนอหลักการ ที่ให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติมากที่สุด
นิรมล กิติกุล, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (๒๕๔๙, หน้า ๓๔)	๑. การเคลื่อนไหว ๒. ลดความเหนื่อย ๓. ให้ความสนใจการปรับปรุงสวัสดิการของ คนงาน ๔. ช่วยให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ การทำงาน
เนตร์พัฒนา ยาวีราช, (๒๕๔๖, หน้า ๘)	๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดการองค์การ (Organizing) ๓. การบังคับบัญชา (Commanding) ๔. การประสานงาน (Coordinating) ๕. การควบคุม (Controlling)
สมานจิต ภิรมย์รัตน์, (๒๕๔๑, หน้า ๑๔-๑๗)	๑. การจัดการศาสนสถานและศาสนวัตถุ ๒. การจัดการบุคลากร ๓. การจัดการกิจกรรมภายในวัด

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
চার্জ ৓মর, (২৫৫৫, ৓ন ৫৫)	แนวคิดพอเป็นแนวทางในการจัดการวัดในทางที่ดีขึ้นในด้านต่าง ๆ พอจะสรุปได้ว่าวัดจะต้องปรับตนเองให้มีการจัดการทางที่ดีขึ้นในด้านต่างๆ ที่สามารถเป็นที่พึ่งพิงของประชาชนได้หลายประการ แต่จะยกที่สำคัญๆเพียง ๒ ด้าน ๑. ด้านศาสนสถาน ๒. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
กรมการศาสนา, (๒๕๕๕, ৓ন ৓-๒๒)	การจัดการจะเริ่มขึ้นและสำเร็จลุล่วงได้ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ประสานที่สำคัญจึงควรจะได้ศึกษาสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบต่าง ๆ ของวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นพื้นฐานไว้ก่อนโดยมีจุดหมายแห่งการจัดการวัดเล็งสู่เป้าหมาย ๓ ประการ คือ ๑. การจัดการด้านศาสนวัตถุ ๒. คุณสมบัติของวัด ๓. สวัสดิการ
William Ouchi, (1971, ৓ন 283)	แนวคิดด้านการบริหารคือ ๑. การจ้างงานระยะยาว ๒. การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์ ๓. ความรับผิดชอบเฉพาะส่วนบุคคล ๔. การประเมินผลและการเปลี่ยนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป ๕. การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ ๖. เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง ๗. มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
สุภาพร พิศาลบุตร, (๒๕๔๙, หน้า ๔๒)	ได้กล่าวว่าทฤษฎีที่เน้นการสัมพันธ์ระหว่างความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมที่องค์การเผชิญอยู่กับการออกแบบโครงสร้างภายในองค์การ ความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมที่สำคัญ คือ ๑. ตลาด ๒. เศรษฐกิจ ๓. วิทยาศาสตร์
สมคิด บางโม, (๒๕๔๑, หน้า ๑๘๖-๑๘)	ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Theory) เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจที่เชื่อว่าการตอบสนอง ความต้องการจะสามารถจูงใจคนให้ตั้งใจทำงานหรืออาจกล่าวได้ว่า สำหรับความต้องการของมนุษย์มี ๔ ขั้นตอนการอื่นๆได้แก่ ๑. อาหาร ๒. ที่อยู่อาศัย ๓. เครื่องนุ่งห่ม ๔. ยารักษาโรค
สุภาพร พิศาลบุตร, (๒๕๔๙, หน้า ๔๐-๔๑)	ผลงานของแมกเกรเกอร์นักทฤษฎีเชิงพฤติกรรมศาสตร์ได้เสนอทฤษฎีที่สำคัญ คือ ๑. ทฤษฎี x และ ทฤษฎี y โดย แมกเกรเกอร์เห็นว่าองค์การในสมัยเดิมที่มุ่งเน้นการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้าน มีการรวมอำนาจในการตัดสินใจ การติดต่อสื่อสารจากเบื้องบน สู่เบื้องล่าง

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการจัดการวัด

จากการศึกษาจากตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า การบริการ (Administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “Administarae” หมายถึง ช่วยเหลือ (assist) หรืออำนวยความสะดวก (direct) การบริการมีความสัมพันธ์หรือความหมายใกล้เคียงกับคำว่า (management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (profits) หรือกำไรสูงสุด (maximum profits) อย่างไรก็ตามทั้งสองคำนี้ก็อาจใช้แทนกันได้ ซึ่งหมายถึงการบริหารเช่นเดียวกัน ซึ่งมีผู้วิจัยหลายท่านได้ให้ความหมาย แตกต่างกันดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายการบริหารการจัดการวัด

การบริหารจัดการ (Management administration) การบริหารการพัฒนา (Development administration) แม้กระทั่งการบริหารการบริการ (Service administration) แต่ละคำมีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย ๓ ส่วนคือ

๑. เป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ

๒. มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ การคิด (thinking) หรือการวางแผน (planning) การดำเนินงาน (acting) และประเมินผล (evaluating)

๓. มีจุดหมายปลายทาง คือการพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้นสำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิดการจัดการของภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอนและการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารพัฒนานโยบาย แผน แผนงาน โครงการ (policy, plan, program) หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการเน้นเรื่องการอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ประชาชน^{๑๖}

การบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ กล่าวคือ การบริหารจัดการเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (Knowledge) มีหลักเกณฑ์ (principle) และทฤษฎี (theory) ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ ส่วนในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับ

---

^{๑๖} วิชา วิชาบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกาอังกฤษ ฝรั่งเศสญี่ปุ่นและไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โพธิ์เพลช, ๒๕๓๖), หน้า ๓๙.

กับความสามารถประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องศิลปะ ดังนั้นนักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ^{๑๗}

การบริหารวัดหมายถึง การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแลแนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียนรู้ให้อยู่ในศีลธรรมอันดีและดำเนินกิจการโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๑๘}

การบริหารวัดหมายถึงสถานที่ทางศาสนาตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารต่างๆเป็นที่พำนักอยู่อาศัยศึกษาปฏิบัติธรรมวินัยและประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป^{๑๙}

การบริหารวัดหมายถึงวัดว่าวัดเป็นแหล่งของการดำเนินชีวิตทางศาสนาและสังคม เป็นแหล่งของการสมาคมเป็นที่มาแห่งวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิตประจำวันและเป็นสถานที่ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ของครอบครัวไทยในชนบท^{๒๐}

ขั้นตอนการบริหารงาน

ขั้นตอนของการบริหารงานนั้นประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต หรือผลงานที่เกิดขึ้นจากกระบวนการแปรรูปปัจจัยนำเข้า ด้วยวิธีการ หรือเทคนิคดำเนินการต่างๆ

๑. ปัจจัยนำเข้า (Input) หรือที่มักจะเรียกว่า ทรัพยากรในการบริหารนั้นเป็นปัจจัยสำคัญในโครงสร้างของการบริหารงาน โดยที่อาจเป็นที่รู้จักกันในนามของ ๔M ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญได้แก่ คน (Man) คือ ผู้ปฏิบัติงานขององค์การนั้นๆ เงิน (Money) ใช้สำหรับเป็นค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายในดำเนินการ วัสดุสิ่งของ (Materials) หมายถึง อุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องมือต่างๆ รวมทั้งอาคารสถานที่ และการจัดการ (Management) หมายถึงความรู้เกี่ยวกับการจัดการ

ปัจจัยในการบริหารทั้ง ๔ ประเภทนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดการเนื่องจากประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการขึ้นอยู่กับความพร้อมและคุณภาพของปัจจัยดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการกล่าวถึงปัจจัยนำเข้าขององค์การที่ไม่หวังผลกำไร แต่เน้นกระบวนการทำงาน และผลงานที่มีประสิทธิภาพ

^{๑๗} เต๋น ชะเนติยง, **การบริหารงานบุคคล**, (ชลบุรี : ภาควิชาบริหารธุรกิจ, ๒๕๓๙), หน้า ๕๒.

^{๑๘} กรมการศาสนา, **คู่มือการจัดการวัดฉบับย่อ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๑๙} กรมการศาสนา, **ความหมายของวัด**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

^{๒๐} ทินพันธุ์ นาคะตะ, **การเมืองการบริหารไทย : ภาระของชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, ๒๕๓๓), หน้า ๒๓๕.

๒. กระบวนการบริหาร (Process) หมายถึง กิจกรรม หรือ หน้าที่ของผู้บริหารในการดำเนินงาน เช่น การวางแผนต่างๆ จำเป็นต้องมีกิจกรรมหลายๆอย่างมาเกี่ยวข้อง เช่น การรวบรวมข้อมูลดำเนินงานที่ผ่านมา การวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น การกำหนดแนวทางต่างๆ เพื่อการแก้ไข และพัฒนาให้ผลงานบรรลุผลได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งในขั้นตอนเหล่านี้ผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีทักษะ และใช้เทคนิคหลายอย่างดังจะกล่าวต่อไป

๓. ผลผลิต (Output) หมายถึง ผลจากการดำเนินงานผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ออกมาจากกระบวนการของระบบซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญ ผลผลิตจะต้องถูกประเมินจากลูกค้าหรือผู้บริโภค และส่งข้อมูลย้อนกลับเข้าสู่ตัวระบบ

๔. ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลของการดำเนินการ ซึ่งผู้บริหารสามารถนำไปปรับปรุงแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุป การบริหารจัดการวัดควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม แต่ละวัดจึงต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนและความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่อง

๒.๒.๒ แนวคิดของการบริหารการจัดการวัด

การบริหารงานเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานของทุกองค์กร ทั้งนี้เพราะการบริหารงานสามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ว่าองค์กรนั้นๆ มีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใดการบริหารงานขององค์กรต่างๆ ที่ดีนั้นผู้บริหารองค์กรจะต้องมีความสามารถในการวางแผนให้บุคลากรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดทั้งนี้เพราะผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยทางดานสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ รวมด้วยซึ่งการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความสามารถของตัวผู้บริหารเอง

การบริหารวัด ว่าต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบดังนี้

๑. สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดีไม่สกปรกรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็นไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

๒. สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่งสบายตามไม่รกทึบหรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์สอยสูงสุด

๓. สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่สงบจากอบายมุขไม่มีเสียงอึกทักกรึกโครมรุ่มเย็นเป็นสุขด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ^{๒๑}

^{๒๑} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๕๐, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖-๒๗.

การบริหารวัดหลักการจัดการวัดสมัยใหม่ดังนี้

๑. การสร้างค่านิยม ได้แก่การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบ แบบแผนที่ได้วางไว้เพื่อการบริหารวัดจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

๒. จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารในวัดของท่าน

๓. จัดระบบงาน ได้แก่การรักษาการบริหารต่างๆที่อยู่ภายในวัดให้เป็นไปอย่างมีระบบ และเป็นระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ

๔. จัดกิจกรรม ได้แก่การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

๕. บุคลากร ได้แก่บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้นๆการเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถเป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่งเพราะการบริหารงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญดังนั้นจึงควรเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสม

๖. เสริมทักษะ ได้แก่การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

๗. กลยุทธ์ ได้แก่วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการบริหารนั้นระบบรูปแบบต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่างๆที่กล่าวมาแล้ว^{๒๒}

การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าววาทนาที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จมี ๕ ประการตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้คือ

P คือ Planning หมายถึงการวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึงการจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึงงานบุคลากรเป็นการสรรหาบุคลากรใหม่การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

^{๒๒} สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖-๔๘.

D คือ Directing หมายถึงการอำนวยความสะดวกให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึงการกำกับดูแลเป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

การบริหารจัดการขั้น ๑๔ ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้^{๒๓}

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ฟาโยล ได้เสนอว่าคนงานควรจะได้รับการมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้นหรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบในผลลัพธ์ของงานมากขึ้นซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองคการยุคปัจจุบันได้

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวเปออร์ และฟาโยล ได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของแวเปออร์จะไดมาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา ส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชาตลอดจนแนะนำอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโยล กล่าวว่าคำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงานเช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้องในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชาและทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยากและผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชามากจะโกรธและอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์กรความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชาโดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการจำนวนที่ดีที่สุดที่ลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่างรวมถึงความล่าช้าใน การวางแผน (Planning) และการจัดการ

^{๒๓} ฟาโยล, อองใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ , **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘-๖๙.

(Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้น การบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหาในการติดต่อสื่อสารลดลงและองค์การจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้นภายในองค์การ ได้มีการแบ่งแยกแผนกต่างๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้นการบังคับบัญชาโดยผู้บริหารในระดับกลาง และระดับต้นของสายการบังคับบัญชาแต่ละแผนกต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับเดียวกันในแผนกอื่นๆซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น เนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคลอื่นและรู้วิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้นสำหรับการทำงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้นเป็นการสร้างทีมงานข้ามสายซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

๕. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์การซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้อยู่ที่ผู้บริหารระดับสูงของสายการบังคับบัญชา แต่เป็นการกำหนดว่าควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าใดอย่างไรและมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไรสิ่งนี้ถือว่ามีผลสำคัญเนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกๆระดับขององค์การ

๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การ องค์การใดที่ไม่มีการวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผลซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรมของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นที่รวมกับกลยุทธ์ขององค์การซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ ยึดหลักว่ากิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

๗. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ไขหลักความเท่าเทียมกัน

๘. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุดและเป็นการจัดหางานให้แกพนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้ชัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขึ้นได้ในอนาคต การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบันเนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีค่าที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกและทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน

๙. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำการสิ่งต่างๆโดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชาผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่งความคิด

ริเริ่มนี้นับถือวาเป็นจุดแข็งขององค์การเนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของพนักงานและความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุลซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้วัดผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๐. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอรับ (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมาสำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชาความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมด และทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การและเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

๑๑. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัสและแผนการแบ่งกำไร เป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แกพนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงานและองค์การรวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่มโดยการให้รางวัลเพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๑๒. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีมเป็นระยะเวลานานโดยพยายามพัฒนาทักษะและปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การ การจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of individual interests to the common interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือวว่าเป็นประโยชน์ของทุกคนหรือของทุกกลุ่มในองค์การ ในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การและสมาชิกภายในองค์การ

๑๔. ความสามัคคี (Sprit de corps) เป็นความรู้สึกรวมกันของสมาชิกภายในองค์การที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในการออกแบบประยุกต์ใช้อำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์การและสิทธิในการสั่งการ หรือการบริการและความร่วมมือกันถือวว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จและมีการพัฒนาความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้

หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงานโดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลังเมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์กรมีความแข็งแกร่ง

การบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการ^{๒๔} คือ

๑) การวางแผน หมายถึงหน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมายและการตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดหมายนั้น

๒) การจัดองค์กร หมายถึงการกำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่างๆอย่างชัดเจน

๓) การนำ หมายถึงความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่นเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๔) การควบคุม หมายถึงการมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์กรได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง

สรุป กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมาย หรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการใช่วิธีการและศิลป์ในการนำทรัพยากรทางการบริหาร ต่างๆ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการจัดการ ผ่านกระบวนการทางการบริหาร คือ การ วางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้นการบริหารจึง เป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กร เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในอัน จะชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จ หรือล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพ หรือความไร้ประสิทธิภาพของ หน่วยงานหรือองค์กร ในงานวิจัย

๒.๒.๓ ทฤษฎีของการบริหารการจัดการวัด

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการพบว่า มีนักวิชาการนำเสนอไว้ดังนี้

การบริหารจัดการ คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกันโดยมีแนวคิดด้านการบริหารดังนี้^{๒๕}

๑) การจางงานระยะยาว

๒) การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์

๓) ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล

๔) การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป

^{๒๔}วิโรจน์ สารรัตนะ, **การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^{๒๕}William Ouchi, **Organization and Management**, (Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971), p. 283.

- ๕) การควบคุมในตัวเองไม่ปนทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ
- ๖) เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง
- ๗) มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

สรุป การบริหารจัดการวัดได้มีแนวทางและวิธีการที่ต้องปฏิบัติอยู่แต่ขึ้นอยู่กับผู้จัดการว่าสามารถที่จะดำเนินการตามแนวทางและวิธีการได้มากน้อยแค่ไหนในการบริหารจัดการวัด คือ ศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ของวัดและนอกวัดเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของวัดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการจัดการวัด

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, (๒๕๓๖, หน้า ๓๙)	การบริหารจัดการ (Managementadministraion) แต่ ละ คำ มีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันที่เห็นได้ อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย ๓ ส่วนคือ ๑. เป็นแนวทาง ๒. มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ การคิด (thinking) หรือการวางแผน (planning) การดำเนินงาน (acting)และ ประเมินผล (evaluating) ๓. มีจุดหมายปลายทาง
เด่น ชะเนติยัง, (๒๕๓๙, หน้า ๕๒)	การบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ กล่าวคือ ๑. องค์ประกอบของความรู้ (Knowledge) มี หลักเกณฑ์ (principle) และทฤษฎี (theory)
กรมการศาสนา, (๒๕๔๒, หน้า ๒)	การบริหารวัดหมายถึง ๑. การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแลและนำสั่ง สอนพระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัด
กรมการศาสนา, (๒๕๔๒, หน้า ๑๐๖-๑๐๗)	การบริหารวัดหมายถึง ๑. สถานที่ทางศาสนาตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะ และอาคารต่างๆเป็นที่พำนักอยู่อาศัยศึกษาปฏิบัติ ธรรมวินัย
ทินพันธุ์ นาคะตะ, (๒๕๓๓, หน้า ๒๓๕)	การบริหารวัดหมายถึง ๑. วัดว่าวัดเป็นแหล่งของการดำเนินชีวิตทาง ศาสนาและสังคม เป็นแหล่งของการสมาคม เป็น ที่มาแห่งวัฒนธรรม

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, (๒๕๕๐, หน้า ๒๖-๒๗)	การบริหารวัด ว่าต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้ ๑. สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน ๒. สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์สอยสูงสุด ๓. สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่สงบจาก อบายมุข ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม ร่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ
สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, (๒๕๔๖, หน้า ๔๖-๔๘)	แนวคิดเกี่ยวกับ หลักการจัดการวัดสมัยใหม่ดังนี้ ๑. การสร้างค่านิยม ๒. การจัดโครงสร้าง ๓. การจัดระบบงาน ๔. การจัดกิจกรรม ๕. การมีบุคลากรที่ดี ๖. การเสริมสร้างทักษะ ๗. การกำหนดกลยุทธ์
วิโรจน์ สารัตนะ, (๒๕๔๕, หน้า ๑๑)	การบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการคือ ๑. การวางแผน ๒. การจัดองค์การ ๓. การเป็นผู้นำ ๔. การควบคุม

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ฟาโยล, อองใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ , (๒๕๔๕, หน้า ๖๘-๖๙)	การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น ฟาโยล (Fayol) ได้กำหนดหลักการในการบริหารจัดการขึ้น ๑๔ ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้ ๑. การแบ่งงานกันทำ ๒. อำนาจหน้าที่ ๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว ๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ ๕. การรวมอำนาจ ๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน ๗. หลักความเสมอภาค ๘. การออกคำสั่ง ๙. ความคิดริเริ่ม ๑๐. ความมีระเบียบวินัย ๑๑. คาทอบแทน ๑๒. ความมั่นคงในงาน ๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ ๑๔. ความสามัคคี
William Ouchi, (1971, หน้า 283)	การบริหารจัดการ คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาและได้ทำการประสมประสานกัน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการการท่องเที่ยว

ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการแล้วพบว่า มีนักวิชาการที่กล่าวถึงคำนิยามหรือความหมายสาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวบทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวความสำคัญของการท่องเที่ยวที่เอื้อประโยชน์แก่วัดและปัญหาของวัดในบทบาทที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไว้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

มีนักวิชาการที่กล่าวถึงคำนิยามหรือความหมาย สาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวบทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวความสำคัญของการท่องเที่ยวที่เอื้อประโยชน์แก่วัดและปัญหาของวัดในบทบาทที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไว้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การท่องเที่ยว iva ก. เที่ยวไป^{๒๖} ไปเพื่อหาความสนุกสนานเพลิดเพลินตามทีต่างๆ การท่องเที่ยวว่าเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์จะกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงาน และการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยไม่มีคำว่าระยะทางจะใกล้หรือไกล และการเดินทางเพื่อจะเป็นการค้างแรมหรือไม่ก็ตาม^{๒๗}

การท่องเที่ยว iva การท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

๑. การเดินทางจากที่อยู่ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
๒. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
๓. การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้^{๒๘}

การท่องเที่ยว iva หมายถึงการท่องเที่ยวโดยผู้ท่องเที่ยวไม่มุ่งหวังที่จะได้รับผลตอบแทน แต่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น^{๒๙}

^{๒๖}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๕๑๐.

^{๒๗}การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, คือถิ่นฐานคือบ้านเราอบต. กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : แพลน โมทีฟ, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๒๘}ดร. นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔, หน้า ๑.

^{๒๙}ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, วิถีไทยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริมติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐), หน้า ๖.

การท่องเที่ยวว่า หมายถึงการเดินทางในที่พักในช่วงระยะสั้นๆเพื่อการเยี่ยมญาติมิตรหรือวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวอื่นๆเช่นมิใช่การประกอบอาชีพเช่น การพักผ่อนการเล่นกีฬาการประชุมต่างๆ^{๓๐}

การท่องเที่ยวหากกว้างขวางมากแต่มีเงื่อนไข ๓ ประการซึ่งเป็นเงื่อนไขตามหลักสากลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (International Union of official travel Organization หรือ IUOTO) คือต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวต้องเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจของตนเองเท่านั้น^{๓๑}

การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายกว้างไม่เฉพาะแค่การเดินทางเพื่อความสนุกสนานเบิกบานใจและเพื่อศึกษาหาความรู้และหาประสบการณ์ด้วย^{๓๒}

สรุป การท่องเที่ยวที่เอื้อประโยชน์แก่วัดและปัญหาของวัดในบทบาทที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไว้เพื่อหาความสุขสนุกเพลิดเพลินตามที่ต้องการ

๒.๓.๒ แนวคิดของการจัดการท่องเที่ยว

ในสภาพของเศรษฐกิจทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกลายเป็นสังคมวัตถุนิยมมากขึ้นตลอดจนถึงการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดของประชาชนและสมาชิกในครอบครัวอย่างน่าวิตกขึ้นทุกวันนี้ ส่วนใหญ่ก็ต้องทำงานกันเพื่อปากเพื่อท้องจึงไม่มีเวลาว่างที่จะสนใจการท่องเที่ยวแต่ก็ยังมีกลุ่มที่มีอันจะกินหรือในวัยหนุ่มวัยสาวก็ยังยอมที่จะต้องการที่จะเดินทางไปสถานที่เที่ยวต่างๆในสถานภาพที่อำนวยความสะดวกสบาย

การจัดการท่องเที่ยว คือ นักท่องเที่ยวว่าในการดำรงชีวิตก็จะต้องมีการท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลาตั้งนั้นมีสาเหตุของการท่องเที่ยวอยู่ ๕ ประการคือ^{๓๓}

๑. ความเครียดในการทำงาน จากการทำงานที่เคร่งเครียดตลอดเวลาจะต้องใช้ทั้งกำลังกายและกำลังความคิดเป็นอย่างมากด้วยเหตุนี้เองร่างกายจึงจำเป็นต้องพักผ่อนเพื่อให้การทำงานในช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นการหยุดงานในวันสิ้นสุดสัปดาห์การปิดภาคเรียนหรือการหยุดพักผ่อนของข้าราชการและคนงานทั่วไปจึงเป็นเรื่องสำคัญกับการใช้เวลาว่างที่ปรากฏในช่วงระยะเวลาดังกล่าวกิจกรรมการพักผ่อนของประชาชนเหล่านั้นที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการเดินทาง

^{๓๐} Davidson Rob, **Tourism. 2nd.ed**, (Singapore Longman : Group Limited, 1995), p. 2.

^{๓๑} กุลวรา สุวรรณพิมล, **หลักการมัคคุเทศก์**, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒.

^{๓๒} ม.ล.ต้อย ชุมสาย และณิพนธ์ พรหมโยธี, **ปฐมบทวิชาการท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๔๓.

^{๓๓} นิคม จารุมณี, **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๓.

ท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่างๆ ซึ่งการเดินทางเที่ยวไปจะใกล้หรือไกลจะขึ้นอยู่กับระยะเวลาและศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจของแต่ละบุคคล

๒. รายได้ของประชากรดีขึ้น ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไปทำให้คนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานและประดิษฐ์ค้นคิดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ขึ้นมาจึงทำให้ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้นเศรษฐกิจก็ดีขึ้น

๓. ความสะดวกสบายทางด้านคมนาคมการคมนาคมนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมทำให้เกิดกิจการท่องเที่ยวที่ปรากฏมากขึ้นดูกันในสภาพปัจจุบันเพราะการไปมาติดต่อกันระหว่างสถานที่ต่างๆ ทำให้การเดินทางสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

๔. มีเวลาว่างเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจึงทำให้โรงงานต่างๆ นำเครื่องจักรมาใช้ทำงานแทนคนทำให้การผลิตสินค้าได้ผลมากขึ้นอย่างรวดเร็วอันเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งทำให้คนว่างงานเพิ่มมากขึ้น

๕. จำนวนประชากรมากขึ้นจากการจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นจึงทำให้สภาพชุมชนในเมืองเกิดสภาพของความแออัดยัดเยียดสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปในเมืองเกิดมลภาวะดังนั้นความต้องการสถานที่และการเดินทางท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ จึงเพิ่มมากขึ้น

การจัดการการท่องเที่ยวว่าคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนรวมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเองบทบาทของโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติคือการประสานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนบอกกล่าวให้คนที่จะไปเยี่ยมเยือนชุมชนได้เข้าใจในเรื่องราวของชุมชนรูปแบบการท่องเที่ยวศึกษาและขอปฏิบัติเมื่ออยู่ในชุมชนในขณะเดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชนบางแห่งมองว่าการท่องเที่ยวเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบางแห่งอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้วน่าจะเป็กิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนและคนในชุมชนด้วยเราได้ร่วมกันมองถึงข้อดีข้อเสียและแนวทางป้องกันร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชนซึ่งหมายถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่น่าสนใจกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนรวมได้ช่วยกันวางระบบการบริหารจัดการ จัดโปรแกรมแบบบทบาทหน้าที่จัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสมและโปร่งใสตรวจสอบได้^{๓๔}

จึงกล่าวได้ว่า การที่ประชากรมีความเคร่งเครียดกับการทำงานมากขึ้น ประชากรมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น อันเนื่องมาจากการมีรายได้สูงขึ้น การพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับ

^{๓๔} ปยพร ทาวิกุล, “การมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาวัดไผ่ล้อม ตำบลไผ่ล้อม อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง”, การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒.

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างพอเพียง เช่น การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร ไฟฟ้า ที่พัก ร้านอาหาร ฯลฯ ตลอดจนการพัฒนารูปแบบการประชาสัมพันธ์ แหล่งข้อมูลและสถานที่ท่องเที่ยวให้ทันสมัยถูกหลักวิชาการ สามารถเอื้ออำนวยการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งกว่านั้น การที่ประชากรเพิ่มมากขึ้นก็เป็นอีกทางหนึ่งที่ผลักดันให้ประชากรแสวงหาทางออกเพื่อเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียด ด้วยการสร้างสรรค์และพัฒนาค่านิยมการท่องเที่ยว เพื่อศึกษาหาความรู้และความบันเทิงจากมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า หรือภูมิปัญญาของมนุษย์แต่ละท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การสร้างคุณค่าให้กับความเป็นมนุษย์และความพึงพอใจให้กับตนเอง กลุ่มของตนเองทั้งหมดที่กล่าวมาจึงถือได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

สรุป การท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบนิเวศที่มีความเปราะบางทางธรรมชาติ (Fragile Ecosystem) โดยคำนึงถึงความสามารถในการรับนักท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่การจัดเตรียมข้อมูลที่เป้นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งในแง่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและประสบการณ์การท่องเที่ยว เช่นการเล่าประวัติย่อของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวก่อนหรือระหว่างการเดินทางไปถึง ตลอดจนลักษณะที่สำคัญๆของพื้นที่นั้นๆ หรืออาจจัดตั้งศูนย์ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ซึ่งอาจมีทั้งภาพนิ่งวิดิทัศน์หรือแผนผังเพื่อให้ภาพรวมหรือข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวกำลังจะไปเยือน

๒.๓.๓ ทฤษฎีของการท่องเที่ยว

ไคกลาวว่าหลักสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวแบบ Eco Tourism มีดังนี้

๑. การกำหนดขอบเขตของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว (Zoning or the various activities) โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย เช่น ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographical Information System-Gis)

๒. การควบคุมนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบนิเวศที่มีความเปราะบางทางธรรมชาติ (Fragile Ecosystem) โดยคำนึงถึงความสามารถในการรับนักท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่

๓. การจัดเตรียมข้อมูลที่เป้นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งในแง่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและประสบการณ์การท่องเที่ยวเช่น การเล่าประวัติย่อของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวก่อนหรือระหว่างการเดินทางไปถึงตลอดจนลักษณะที่สำคัญๆของพื้นที่นั้นๆ หรืออาจจัดตั้งศูนย์ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ซึ่งอาจมีทั้งภาพนิ่งวิดิทัศน์หรือแผนผังเพื่อให้ภาพรวมหรือข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวกำลังจะไปเยือน

๔. ส่งเสริมและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงเพิ่มขึ้นเพื่อช่วยลดความแออัดให้กับพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก

๕. การนำกฎหมายมาบังคับใช้อย่างจริงจังสำหรับผู้กระทำการฝ่าฝืนแผนการตัดต้นไม้ทำลายป่าการลักลอบหรือเก็บหรือมีปะการังและพันธุ์สัตว์น้ำที่หายากไว้ในครอบครองการล่าสัตว์ในเขตหวงห้ามฯลฯ

แนวคิดหลักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ๒ ประการคือ

๑. การให้บริการและอำนวยความสะดวกตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

๒. การรักษาไว้ซึ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ให้คงอยู่ต่อไป

นอกจากนั้นในการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ (Carrying capacity) ๓ ประการคือ

๑. ความสามารถที่จะรับได้ในเชิงกายภาพ (Physical carrying capacity) หมายถึงสภาพหรือลักษณะของพื้นที่ที่จะเอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

๒. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social carrying capacity) หมายถึงความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่างๆของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนักท่องเที่ยวหรือความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่ผู้มาเที่ยวได้สูงสุดโดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายหาดจะมีความสามารถที่จะรับนักท่องเที่ยวได้สูงกว่าสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ

๓. ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (Ecological carrying capacity) หมายถึงความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในสถานที่นั้นและในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นในการรองรับธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งนี้ในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีวิธีการและเทคนิคของการจัดการต่างกันโดยต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่โดยมีวิธีการดังนี้

๓.๑. การกระจายจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวไปรวมกันในที่ใดที่หนึ่งของพื้นที่จะช่วยลดผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้นซึ่งอาจจะกระทำโดย

๓.๑.๑ การแบ่งเขตแหล่งท่องเที่ยวเป็นเขตย่อยๆ เช่นบริเวณชมทิวทัศน์คนแปดตน

๓.๑.๒ เก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว

๓.๒ การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบต่อนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเช่นการสร้างถนนเพื่อเชื่อมโยงจุดสำคัญในพื้นที่อุทยานและวนอุทยานต้องไม่ทำให้ภูมิทัศน์ของบริเวณนั้นๆเสียไป

๓.๓ การจัดกิจกรรมส่งเสริมในรูปแบบต่างๆเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินและพึงพอใจและให้ความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรธรรมชาติ อันจะนำไปสู่ความหวงแหนทรัพยากรในพื้นที่นั้นๆ กิจกรรมต่างๆมีดังนี้คือการออกไปบรรยายนอกสถานที่จัดนิทรรศการ

ประเภทต่างๆการนำนักท่องเที่ยวไปตามจุดต่างๆพร้อมทั้งบรรยายประกอบการจัดทำทางเท้าพร้อมทั้งแผนป้ายบรรยายหรือเอกสารแนะนำฉายภาพสไลด์และคำบรรยายจัดเครื่องหมายและคำเตือนต่างนอกจากนั้นอาจกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์กฎข้อบังคับตลอดจนมีการตรวจตราพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและออกกฎหมายลงโทษผู้ละเมิดกฎข้อบังคับต่างๆเพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ด้วย^{๓๕}

สรุป การควบคุมนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบนิเวศที่มีความเปราะบางทางธรรมชาติโดยคำนึงถึงความสามารถในการรับนักท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่และกระจายจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้ท่องเที่ยวไปรวมกันในที่ใดที่หนึ่งของพื้นที่จะช่วยลดผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ตลอดจนมีการตรวจตราพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและออกกฎหมายลงโทษผู้ละเมิดกฎข้อบังคับต่างๆ เพื่อป้องกันการรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ไว้ให้สวยงามตลอดไป

---

^{๓๕} วรรณภา วงษวานิช, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาคารอเนกประสงค์ ชั้นกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทาพระจันทร์, กรุงเทพมหานคร), หน้า ๓๑.

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน, (๒๕๔๖, หน้า ๕๑๐)	การท่องเที่ยว iva ๑. เที่ยวไปไปเพื่อหาความสุขสนุกเพลิดเพลินตามที่แตกต่างกัน
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, (๒๕๔๓, หน้า ๒)	การท่องเที่ยวว่าเป็น ๑. กิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์จะกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงาน
ดร.นิคม จารุมณี, (๒๕๔๔, หน้า ๑)	การท่องเที่ยว iva การท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย ๓ ประการคือ ๑. การเดินทางจากที่อยู่ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ๒. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ ๓. การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, (๒๕๔๐, หน้า ๖)	การท่องเที่ยว iva หมายถึง ๑. การท่องเที่ยวโดยผู้ท่องเที่ยวไม่มุ่งหวังที่จะได้รับผลตอบแทนแต่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น
Davidson Rob, (1995, p 2)	การท่องเที่ยว iva หมายถึงการเดินทางในที่พักผ่อนในช่วงระยะสั้นๆเพื่อการเยี่ยมญาติมิตรหรือวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น ๑. การพักผ่อน ๒. การเล่นกีฬา ๓. การประชุม

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
กุลวรา สุวรรณพิมล, (๒๕๔๘, หน้า ๑๒)	การท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวมีความหมาย ๑. การท่องเที่ยวหากกว้างขวางมาก แต่มีเงื่อนไข ซึ่งเป็นเงื่อนไขตามหลักสากลของการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย
ม.ล.ต๋อย ชุมสาย และอุบลพันธ์ พรหมโยธี, (๒๕๒๗, หน้า ๔๓)	การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายกว้างไม่ เฉพาะแค่การเดินทางเพื่อความสนุกสนานเบิก บานใจ ๑. เพื่อศึกษาหาความรู้และหาประสบการณ์ด้วย
นิคม จารุมณี, (๒๕๓๖, หน้า ๓๓)	นักท่องเที่ยวว่าในการดำรงชีวิตก็ต้องมีการ ท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น มีสาเหตุของการ ท่องเที่ยวอยู่ ๕ ประการคือ ๑. ความเครียดในการทำงาน ๒. รายได้ของประชากรดีขึ้น ๓. ความสะดวกสบายทางด้านคมนาคม ๔. มีเวลาว่าง ๕. จำนวนประชากรมากขึ้นจากการจำนวน ประชากรที่เพิ่มมากขึ้น
ปยพร ทาวีกุล, (๒๕๔๔, หน้า ๒๒)	การจัดการการท่องเที่ยวไว้ว่า ๑. คนในชุมชนต้องเข้ามา ๒. การจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ๓. การประสานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนัก ท่องเที่ยวกับชุมชน
วรรณภา วงษานิช, กรุงเทพมหานคร : ๓๑	การจัดการการท่องเที่ยวได้กล่าวหลักสำคัญ ของการจัดการท่องเที่ยวแบบ Eco Tourism มี ดังนี้ การกำหนดขอบเขตของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับ การท่องเที่ยว

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการพบว่าหากพิจารณาความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาตามคำนิยามของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พบว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ก็คือการท่องเที่ยวเชิงพุทธซึ่งได้กล่าวถึง นิยามความหมายจำนวนผู้ประกอบการตลาดของการท่องเที่ยวปัญหาอุปสรรคความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐและผลวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (Swot) ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาไว้โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

ศูนย์บริการวิชาการคณะสถาปัตยกรรมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ความหมาย^{๓๖} ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังศาสนสถาน (Religious place) เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์นมัสการศาสนสถานและเกจิอาจารย์ครอบคลุมถึงสิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องศาสนา ได้แก่สถานที่ตั้งอาคารที่ประดิษฐานรูปเคารพสถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนทั้งหลายเพื่อทำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้นๆ โดยการแบ่งพื้นที่ออกเป็น ส่วนๆตามกิจกรรมการใช้งานที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงศาสนายังหมายถึงการเดินทางไปเพื่อบำบัติจิตใจโดยการฝึกตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนาได้แก่ การนั่งสมาธิ และกระทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อความผ่อนคลายความตึงเครียดในชีวิตประจำวันซึ่งการฝึกตนนี้จะต้องเข้าไปฝึกปฏิบัติตนภายในพุทธสถานที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอกในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน หมายถึงอาคารสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนาคือที่ประดิษฐานรูปเคารพสถานที่บรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นๆศาสนสถานของศาสนาพุทธได้แก่วัดเจตีย์ พระธาตุ พระปรางค์เช่นวัดพนัญเชิง ออยุธยาพระธาตุหริภุญชัยลำพูนและพระปฐมเจดีย์จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

๒. แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ปฏิบัติธรรม หมายถึงสถานที่สำหรับบำบัติจิตใจโดยการเข้าฝึกปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่การนั่งสมาธิและปฏิบัติกรรมฐานเพื่อฝึกฝนจิตใจให้สงบสถานที่ปฏิบัติธรรมเช่นเสถียรธรรมสถาน เป็นต้น

^{๓๖} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : มปท, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘.

การท่องเที่ยวเชิงศาสนา^{๓๗} ระบุว่า การท่องเที่ยวซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันการเดินทางลักษณะนี้มักจะรวมกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมทางพุทธศาสนาเข้าอยู่ด้วย ผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ มักจะมีความเชื่อในการทำกิจกรรมทางศาสนาซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบพิธีกรรมอย่างใดก็ได้กิจกรรมบางอย่างได้ลดความนิยมไปเนื่องจากจำนวนผู้ที่นับถือศาสนาหรือความเชื่อนั้นลดลง สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาไม่ได้มีเพียงผู้ที่นับถือศาสนาเท่านั้นเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชมหากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆ ยังให้ความสนใจเข้าชมความงาม หรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตสงบใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมที่วุ่นวายในปัจจุบันนี้ ผู้คนโดยทั่วไปต่างให้ความนิยมสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาเป็นที่พึงทางจิตใจ

การท่องเที่ยวเชิงพุทธ^{๓๘} ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปยังพุทธศาสนสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

๑. เป็นการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกริยาวัตถุ ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

๑.๑ ทานมัย	ทำบุญด้วยการให้
๑.๒ ศีลมัย	ทำบุญด้วยการรักษาศีลประพฤติดี
๑.๓ ภาวนา	ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา
๑.๔ อปจายนมัย	ทำบุญด้วยการประพุดิอ่อนน้อม
๑.๕ เวยยาวัจจมัย	ทำบุญด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้
๑.๖ ปัตติทานมัย	ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น
๑.๗ ปัตตานุโมทนามัย	ทำบุญด้วยความยินดีของผู้อื่น
๑.๘ ัมมัสสวนมัย	ทำบุญด้วยการฟังธรรม
๑.๙ ัมมเทศนามัย	ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรม
๑.๑๐ ทิฏฐชุกัมม	ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

๒. เป็นการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปฏิบัติธรรม ณ พุทธศาสนสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง

๓. เป็นการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมพิธีทางศาสนาและงานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่น การไปทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ตักบาตรดอกไม้ แห่เทียนพรรษา เป็นต้น

^{๓๗} ศุภลักษณ์ อัครางกูร, **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว**, (ขอนแก่น : คลังนาโนวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๙๙.

^{๓๘} ภัทธสุภา สีสานภาพรรณ, “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร”, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑). หน้า ๒๔๕.

จำนวนผู้ประกอบการและแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism)^{๓๙} ในประเทศไทยมีศาสนสถาน สำนักสงฆ์ ศาลเทพเจ้าต่างๆ มีทั้งหมดทั่วประเทศ ๓๓,๙๐๒ แห่ง ข้อมูลเกี่ยวกับศาสนสถานมาจาก www.thaitambon.com ซึ่งเป็นศาสนสถานที่สำคัญมากและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละตำบลในประเทศไทย โดยพบว่าศาสนสถานที่ได้พิจารณาแนะนำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา มีทั้งสิ้น ๒,๑๖๑ แห่ง อยู่ในภาคกลางจำนวน ๖๘๘ แห่ง ร้อยละ ๓๑.๘ ภาคเหนือ ๕๘๘ แห่ง ร้อยละ ๒๗.๒ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๕๒๒ แห่ง ร้อยละ ๒๔.๒ ภาคใต้ ๒๔๑ แห่ง ร้อยละ ๑๑.๒ และภาคตะวันออก ๑๒๒ แห่ง ร้อยละ ๕.๖ ตารางที่ ๒.๑

ตารางที่ ๒.๔ แสดงจำนวนแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จำแนกตามภูมิภาคในประเทศไทย ณ ปี ๒๕๔๘

ภาค	ศาสนสถาน		สถานวิปัสสนา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กลาง	๖๘๘	๓๑.๘	๘	๕๐.๐	๖๙๖	๓๒.๐
ตะวันออก	๑๒๒	๕.๖	๒	๑๒.๕	๑๒๔	๕.๗
ตะวันออกเฉียงเหนือ	๕๒๒	๒๔.๒	-	-	๕๒๒	๒๔.๐
ใต้	๒๔๑	๑๑.๒	๓	๑๘.๘	๒๔๔	๑๑.๒
เหนือ	๕๘๘	๒๗.๒	๓	๑๘.๘	๕๙๑	๒๗.๑
รวม	๒,๑๖๑	๑๐๐.๐	๑๖	๑๐๐.๐	๒,๑๗๗	๑๐๐.๐

บทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ มักจะมีวัตถุประสงค์หรือมีสิ่งที่ดึงดูดใจต่างๆ กันไป บางก็ต้องการเดินทางไปยังที่ใดที่หนึ่งเพื่อชื่นชมธรรมชาติความงามตาอากาศแต่สิ่งหนึ่งที่มีพลังดึงดูดให้ผู้คนจำนวนมากเดินทางดั้นด้นไปก็คือการเดินทางไปยังสถานที่สำคัญทางศาสนาของตนวัดนั้นดำรงตำแหน่งสถานที่สำคัญสำหรับนักท่องเที่ยวมาช้านาน เป็นสิ่งดึงดูดใจที่มีอิทธิพลสูงและจะมีต่อไปไม่มีวันสิ้นสุดซึ่งบทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น คือ

๑. สภาพของวัดที่มีสถาปัตยกรรมอุโบสถองค์พระพุทธรูปและสิ่งต่างๆ อันประกอบรวมกันเป็นวัดอยู่ในสภาพที่เหมาะสม วัดที่มีบริเวณสะอาดสะอ้านตัวอาคารสง่างามไม่อยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมพระสงฆ์ปฏิบัติตนสมควรแก่กิจของสงฆ์ สำรวมและสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้อง

^{๓๙} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : มปท, ๒๕๔๙), หน้า ๔๖-๔๗.

เหมาะสมแก่ผู้ไปเยือน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่วัดให้และสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้โดยปกติวิสัย

๒. วัดเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมอันเป็นผลงานของช่างสกุลต่างๆ เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยจิตใจศรัทธาจึงมักเป็นศิลปกรรมชั้นยอดวัดจึงเป็นแหล่งที่จะให้นักเรียน นักศึกษาและคนทั่วไปได้เข้าไปศึกษาหาความรู้และชื่นชมผลงานอันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางรวบรวมเก็บรักษาและดูแลศิลปวัตถุเหล่านั้นให้อยู่ในสภาพที่ดีศิลปวัตถุเหล่านั้นมิได้เป็นแต่เพียงวัตถุเก่าแก่ที่งดงามด้วยศิลปะเท่านั้นแต่ยังมีคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษที่สะท้อนให้เห็นได้เป็นรูปธรรมในรูปของศิลปกรรมแบบต่างๆ อันเปรียบเหมือนสะพานเชื่อมสายใยของอดีตกับปัจจุบันไม่ให้ขาดออกจากกัน^{๔๐}

๓. การที่วัดเป็นสถานที่ๆ มีบริเวณมีอาคารสถานที่กว้างขวางมีข้าวของเครื่องใช้มากมายวัดจึงอยู่ในฐานะที่จะเป็นที่พึ่งพิงแก่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มได้ โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อยให้ได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวได้มากขึ้น นับเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ ให้สามารถเดินทางท่องเที่ยว เปิดหูเปิดตามากขึ้น ในอดีตนั้นกิจกรรมที่พักแรมก็ถือกำเนิดมาจากการที่ศาสนสถานให้ที่พักแก่ผู้เดินทางไปจาริกบุญ มีหลักฐานปรากฏว่าในเส้นทางที่มีนักท่องเที่ยวดำเนินทางไปแสวงบุญในประเทศอินเดีย หรือในบริเวณที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรโรมันวัดหรือโบสถ์มีบทบาทในการให้ที่พักแก่ศาสนิกชนบางแห่งก็เปิดให้พักฟรีบางแห่งก็เรียกเก็บเงินเพื่อเอาไปบำรุงวัดซึ่งถือได้ว่านั่นคือต้นกำเนิดของการประกอบกิจการที่พักแรม^{๔๑}

ความสำคัญของการท่องเที่ยวที่เอื้อประโยชน์แก่วัด

วัดเป็นสถานที่ยังประโยชน์นานาประการโดยเฉพาะในด้านการเป็นแหล่งการเรียนรู้การท่องเที่ยวก็มีส่วนก่อประโยชน์ในด้านการสร้างความมั่นคงให้แก่วัดไม่น้อยดังนี้คือ

๑. การท่องเที่ยวเป็นที่มาของรายได้เพราะเงินรายได้เข้าสู่กระแสเศรษฐกิจแล้วก็จะเกิดการหมุนกระจายเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมวัดๆ ก็จะได้รับประโยชน์ในรูปแบบของรายได้จากการประกอบธุรกิจต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมนั่นเอง

๒. วัดที่มีนักท่องเที่ยวมาชมมากมายก็ย่อมจะกระตุ้นให้เกิดธุรกิจต่างๆ เป็นช่องทางให้คนในท้องถิ่นมีโอกาสได้รับเข้าทำงานและมีอาชีพที่หลากหลายมีรายได้เพื่อการยังชีพมีฐานะดีขึ้นก็จะได้เข้าร่วมกิจกรรมกับทางวัดต่อไป

^{๔๐} ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “วัดกับการท่องเที่ยว”, *จุลสารการท่องเที่ยว*, ฉบับปีที่ ๑๑ เล่มที่ ๓, (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๓๕) : หน้า ๔๔.

^{๔๑} A.K. Bhatia, *Tourism Development : Principle and Practices*, (New Delhi : 2nd Steering Publishers Private Limited, 1983), P.231.

๓. นักเที่ยวเที่ยวก็มีหลากหลายอาชีพเช่นเป็นนักข่าวเมื่อมาเที่ยวแล้วได้พบเห็นสิ่งดีๆ ด้านวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมเกิดความประทับใจก็จะกลับไปเขียนข่าวบทความสารคดีเพื่อเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวรับรู้

๔. การที่นักท่องเที่ยวได้ไปพบเห็นศิลปกรรมฝาผนังของวัดต่างๆ ก็จะเป็นเครื่องยืนยันว่าคนไทยเรามีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยอดีตถึงปัจจุบัน

๕. การที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสพบความวิจิตรตระการตาความโอ่อ่าของศาสนสถาน และได้พบจริยวัตรอันงดงามของพระสงฆ์ ก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธามากยิ่งขึ้น

ปัญหาของวัดในบทบาทที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญคู่บ้านคู่เมืองสังคมไทยมาช้านาน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพราะวัดบางวัดมีประวัติความเป็นมาที่สำคัญประกอบกับมีสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะหรือเป็นโบราณวัตถุสถานด้วยจึงก่อให้เกิดธุรกิจเพื่อการบริการต่างๆ ตามมาเช่นพื้นที่ของวัดหรือใกล้เคียงมีที่จอดรถร้านอาหารเครื่องดื่มร้านขายของที่ระลึกและจำหน่ายดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้นทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ดังนี้^{๔๒}

๑. ปัญหาด้านกายภาพ คือ วัดบางวัดไม่มีการแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสไว้อย่างชัดเจนทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในวัดอย่างไม่เหมาะสมเช่นสร้างสถานบริการแก่ผู้มาเยือนรุกหรือเข้าไปใกล้เขตดินเข้าไปในเขตพุทธาวาสทำลายความสง่างามของสิ่งก่อสร้างอันมีค่าในเขตพุทธาวาสบ้างก็สร้างรุกเข้าไปในเขตสังฆาวาสอีกด้วยทำให้เป็นการทำลายคุณค่าทางศิลปะของโบราณวัตถุสถานของวัดที่มีอยู่เดิมโดยสิ้นเชิง

๒. ปัญหาด้านภูมิทัศน์ คือการจัดแต่งภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดมักไม่ค่อยได้รับความสนใจกัน ด้วยมองข้ามว่าเป็นปัญหาที่เล็กน้อยการปล่อยปละละเลยให้เกิดสิ่งก่อสร้างขึ้นมาใหม่ตามยถากรรมโดยไม่มีการวางแผนแม่บทของวัดไว้ทำให้เกิดปัญหามีต้นไม้ที่ใหญ่โตที่สูงและป้ายบอกสถานที่ต่างๆ ที่ขัดตาปลุกติดใกล้กับสิ่งก่อสร้างบดบังมุมมองมากเกินไป

๓. ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างเคียงคือปัญหาที่จะเกิดกับวัดซึ่งตั้งอยู่ในย่านชุมชนหรือในตัวเมืองเพราะจะเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างเคียงเป็นที่พักอาศัยและประกอบการค้าขาย มีการปลูกสร้างอาคารพาณิชย์เป็นตึกแถวสูงๆ โอบล้อมบริเวณวัดทำให้สูญเสียทัศนียภาพที่ดีไป

๔. ปัญหาในด้านสังคมและเศรษฐกิจของวัดคือในสภาพสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบัน วัดได้เปลี่ยนแปลงบทบาทจากการให้เฉพาะด้านศาสนาอย่างเดียววัดบางวัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนอีกลักษณะหนึ่งมีผู้เข้าไปใช้บริการนอกเหนือจากการไปทำบุญฟังเทศน์เช่นนักเรียนใช้เป็นสถานที่การศึกษาหาความรู้และนักท่องเที่ยวก็ไปทำให้เกิดการบริการใหม่ๆ ขึ้น

^{๔๒} วิจารณ์ชัย บุญยภักดิ์, “วัด : จำเป็นอย่างไรรจะต้องมีคู่มือพัฒนา”, จุลสารการท่องเที่ยว, ฉบับปีที่ ๗ เล่มที่ ๑, (มกราคม ๒๕๓๑), หน้า ๗๔-๗๖.

สรุป การท่องเที่ยวในวัดเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้นก็เนื่องมาจากด้วยความเคารพนับถือในพระพุทธศาสนาประกอบกับมีความสนใจในการศึกษาหาความรู้ถึงศิลปกรรมในทางศาสนสถานต่างๆ มีการปฏิบัติธรรมรวมถึงต้องการหาที่พึ่งทางจิตใจจึงทำให้วัดมีบทบาทต่อการมาท่องเที่ยวของประชาชนเป็นอย่างมาก

๒.๔.๒ แนวคิดของการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

การท่องเที่ยวเชิงพุทธในประเทศไทย

ประเทศไทยเมื่อกล่าวถึงในสายตาของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยส่วนใหญ่จะมองว่าเป็นประเทศที่มีแหล่งเที่ยวที่สวยงาม มีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีที่งดงามโดยเฉพาะเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งได้ให้ความสนใจและต้องการที่จะศึกษาปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาและในปรัชญาวิถีชีวิตแบบชาวตะวันออกโดยการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติในทางศาสนาหรือการเดินทางเพื่อการแสวงบุญของศาสนิกชนต่าง ๆ นั้นเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของผู้เดินทางดังเช่นพุทธศาสนิกชนเดินทางไปมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลในประเทศอินเดียและการเดินทางไปทอดผ้าป่าทอดกฐินตามต่างจังหวัดในเทศกาลต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้คนเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ซึ่งนักท่องเที่ยว (ชาวต่างประเทศ) กลุ่มหนึ่งได้เลือกกิจกรรมทางศาสนาดังกล่าวเป็นทางเลือกในการเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบันที่มีการแข่งขันกันสูงผู้คนยึดติดในวัตถุทำให้จิตใจของผู้คนตกต่ำหลายคนจึงแสวงหาความสงบสุขจากจิตใจภายในและสิ่งที่เปี่ยมธรรมชาติดีกขึ้นก่อปรกกับการท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้มีลักษณะของการทำลายทรัพยากรท่องเที่ยว-สิ่งแวดล้อมและการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเช่นการกดขี่ทางเพศหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต-ทรัพย์สินวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมนั้นๆ อันเป็นการครอบงำและลดศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันดังนั้นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาถึงข้อปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะพิจารณาถึงและปัจจุบัน

นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศก็ให้ความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยในการศึกษาเบื้องต้นของผู้เขียน พบว่านักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศได้สนใจและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับสมาธิ วิปัสสนาเฉพาะที่กองวิปัสสนาธุระวัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ และบ้านแสงธรรม (House of Dhamma) ซึ่งได้จัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนา และเป็นศูนย์ข้อมูลทางพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ โดยเฉลี่ยแล้วจะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่สนใจและทดลองปฏิบัติจำนวนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีการสอนเกี่ยวกับสมาธิ วิปัสสนาตามวัดต่างๆ ทั่วประเทศซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในบรรดานักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยยังมีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่ให้ความสนใจ ศึกษา และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังซึ่งจัดเป็นการเดินทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ และความสงบสุขต่อผู้เดินทางและเพื่อนมนุษย์โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวกำลัง

ได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวชาวยุโรปผู้สูงอายุและนักการศึกษาที่สนใจในวิถีชีวิตของชาวเอเชียมาได้

การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาและปฏิบัติทางศาสนาได้เป็นทางเลือกหนึ่งในการเดินทางท่องเที่ยวซึ่งสมควรที่จะมีการศึกษาและส่งเสริมกันอย่างจริงจังในฐานะประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาการท่องเที่ยวในแนวพุทธ มิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ แต่เป็นสิ่งที่มาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลซึ่งมีค่านิยมต่างๆ เช่น "ธรรมสังวร" "การจาริกแสวงบุญ" "การเดินทางแสวงบุญ" หรือแม้แต่ในปัจจุบันที่ว่าการท่องเที่ยวแนวพุทธ หรือ Buddhist Tourism ซึ่งถ้าหากกล่าวถึงพระพุทธวจนะในคราวที่ส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ว่า "จรธ ภิกขเว พุชชนิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปกาย ภิกขุทั้งหลาย พวกทานจจะเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก" หรือกล่าวโดยย่อว่า "จงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของคนหมู่มาก" จะเห็นได้ว่า

การท่องเที่ยวแนวพุทธในแต่ละนิกายล้วนมีความหมายเพื่อการแสวงหาความรู้ศึกษาหาข้อปฏิบัติอันเป็น หลักการในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นซึ่งหมายถึงเป็นการเดินทางที่ก่อประโยชน์เกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวและผู้ที่ให้บริการอันจะนำมาซึ่งความสงบสุขสันติภาพแก่มวลมนุษยทุกหมู่เหล่ามิได้เป็นการเดินทางเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นหรือเพื่อสนองความอยากของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียวแต่เป็นการเดินทางที่ควบคู่ไปกับการศึกษา การพัฒนาจิตใจของผู้เดินทางและการปฏิบัติในหนทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์รวมถึงหมูสัตว์และสิ่งแวดล้อมอันวิจิตรทางแห่งธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ที่ทุกสรรพสิ่งล้วนต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและเพื่อความดีงามของสังคมและสรรพสิ่งในโลกซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปว่าการท่องเที่ยวแนวพุทธคือการเดินทางเพื่อการศึกษาพัฒนาจิตใจและการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง"^{๔๓}

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ

จากนิยามและความหมายดังกล่าว การท่องเที่ยวแนวพุทธ มีความแตกต่างจากการรูปธรรมและนามธรรม ดังนั้นจึงควรมีการพิจารณาถึงการเดินทางเพื่อการศึกษาพัฒนาจิตใจและการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งสามารถระบุวัตถุประสงค์ได้ ดังนั้นการท่องเที่ยวทั่วไปที่เป็นการเดินทางเพื่อชื่นชมความงดงามจากภายนอกที่เป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ชัดเจนแต่มิได้เป็นการพัฒนาในด้านจิตใจหรือการเข้าถึงนามธรรมที่เป็นองค์รวมของสรรพสิ่งทั้ง

๑. เป็นการเดินทางเพื่อการศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา

^{๔๓} พระมหาสุทิตย อบอุ่น, "การท่องเที่ยวแนวพุทธ" ใน จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๑ (ม.ค.-มี.ค. ๒๕๔๒), หน้า ๔-๙.

๒. เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของผู้เดินทางใหม่มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

๓. เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างเพื่อนมนุษย์สังคมและสิ่งแวดล้อม

๔. เพื่อเป็นการสร้างประโยชน์ความสงบสุขสันติภาพต่อมวลมนุษยและต่อสรรพสิ่งอย่างเกื้อกูล

สรุป จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการมุ่งหวังเพื่อสร้างความดีงามทั้งของนักท่องเที่ยวและสังคมในการที่จะปฏิบัติตนเองและผู้อื่นในแนวทางที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักการของ ศีล สมาธิ และปัญญา กล่าวคือเริ่มต้นจากศีลคือข้อปฏิบัติทางกายวาจาที่ไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น เช่น ไม่โกหกหลอกลวงโกงคบบริการหรือการแสวงหาความสุขทางกามารมณ์ (Sex Tour) แลแสวงหาความรู้ความเข้าใจทางด้านจิตใจคือเพื่อให้เข้าใจตนเองมากขึ้นจากการเรียนรู้ทั้งรูปธรรมและนามธรรมและฝึกฝนจิตใจสมาธิโดยจากประสบการณ์ของผู้เขียนที่ได้พบปะนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศส่วนหนึ่งพบว่าหลายคนมีความสนใจที่จะศึกษาและปฏิบัติเกี่ยวกับสมาธิ วิปัสสนาตามหลักของพระพุทธศาสนาและสุดท้ายคือเป็นการพัฒนาให้เกิดปัญญาซึ่งจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามแก่เพื่อนมนุษย์และต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่เกื้อกูลกัน

๒.๔.๓ ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

การเดินทางท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือเป็นการศึกษาหาความรู้จากสิ่งที่มองเห็นจากภายนอกทั้งทางธรรมชาติและทางศิลปวัฒนธรรมแล้วมองสรรพสิ่งโดยเป็นองค์รวมให้เกิดความเข้าใจในความหมายและซาบซึ้งถึงภายในอันเป็นนามธรรมและสามารถปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๑. เป็นการสร้างประโยชน์เกื้อกูลให้เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่ายทั้งผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวและผู้ให้บริการรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวโดยมิให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆหรือให้มีผลกระทบน้อยที่สุด

๒. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้เกิดความดีงามต่อตนเองและผู้อื่นในลักษณะที่เกื้อกูลกัน กล่าวคือเป็นการเอื้อยืมเอ็นดูชื่นชมชุมชนสังคมและวัฒนธรรมอย่างมีคุณธรรมกัน

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่ยึดหลักของศีลสมาธิปัญญากล่าวคือมีข้อปฏิบัติทางกายวาจาใจรวมกันเ็นทางที่ถูกต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นและยึดมั่นในหลักการของความถูกต้องและเป็นธรรม

๔. เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อตนเองชุมชนสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมรวมกันอยางสร้างสรรค์ซึ่งจากลักษณะของการท่องเที่ยวดังกล่าวจะเป็นการเชื่อมโยงให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงสิ่งที่เป็รูปธรรมและนามธรรมพร้อมๆ กันโดยมีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

๑. ยึดหลักการปฏิสันถาร คือ อามิสปฏิสันถารและธรรมปฏิสันถาร กล่าวคืออามิสปฏิสันถารเป็นการต้อนรับ เชิญชวนให้ท่องเที่ยวในด้านรูปธรรมคือการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม เพื่อชื่นชม ความงดงามจากภายนอก และควรให้มีธรรมปฏิสันถาร คือการให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ชาบซึ่งถึงธรรมนามที่อยู่ภายในของสิ่งต่างๆ เหล่านั้นมีความเข้าใจอันดีในระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องจากความรู้ในทางธรรมะ คือความเป็นจริงแห่งชีวิต

๒. ยึดหลักความถูกต้องและเป็นธรรมในบทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องของเซนผู้ให้บริการ รู้จักเคารพ และให้เกียรติแก่นักท่องเที่ยว ผู้เดินทาง ไม่หลอกลวงในทางเสียหาย และนักท่องเที่ยวก็ควรยกย่องชื่นชม ความเป็นเอกลักษณ์ในวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน หรือของสังคมนั้นๆ รวมถึงไม่ทำลายแหล่งท่องเที่ยว หรือขโมยความหลากหลายทางชีวภาพ อันเป็นทรัพยากรของท้องถิ่นหรือประเทศนั้นๆ

๓. ยึดหลักการเรียนรู้ร่วมกัน คือ มีการฝึกอบรม เรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์สิ่งดีงามต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ทั้งสองฝ่ายทั้งผู้ให้บริการและนักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางปฏิบัติ คือ

๓.๑ มัคคุเทศก์ควรเป็นผู้แสดงแนวทาง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความหมายแห่งการเดินทางอย่างแท้จริง คือ ให้ทั้งอามิสปฏิสันถารและธรรมปฏิสันถารเพื่อการเดินทางครั้งนั้นๆ มีสุขอยู่ปราศจากคุณค่าทางดานจิตใจและการปฏิบัติที่ดีงามต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

๓.๒ เจ้าของสถานที่พักโรงแรมควรมีลักษณะของการให้ที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ คือ ทานให้ความสะดวกปลอดภัยแก่ผู้มาพักนอน, ปะยาจาเป็นผู้พูดจาไพเราะเสนานุททอนรับด้วยอัธยาศัยอันดี, สมานัตตาประพฤติตนสม่ำเสมอไม่แยกความมั่งมีหรือยากจนหรือแบ่งแยกผิวพรรณวรรณะในการให้บริการ, และอัตถจริยาประพฤติสิ่งที่เป้นประโยชน์เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมรวมกันและทั้งนี้นักท่องเที่ยวก็ได้รับความพึงพอใจและประทับใจการเดินทางท่องเที่ยวซึ่งผลที่ตามก็คือประเทศไทยได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ผู้คนในท้องถิ่นนั่นเอง

๓.๓ องค์กรที่รับผิดชอบของรัฐควรจะต้องมีการส่งเสริมการเรียนรู้ในหลักการที่กล่าวมาแล้วอย่างจริงจังด้วยความสำนึกในความกตัญญูรู้คุณของแผ่นดินหรือทรัพยากรท่องเที่ยวที่ประเทศไทยมีอยู่ด้วยความพยายามรักษามิให้เสื่อมโทรมไปมากกว่านี้เพราะว่าประเทศไทยคงจะหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่มาทดแทนไม่ได้ด้วยการกำหนดมาตรการต่างๆ ให้ชัดเจน

๓.๔ สำหรับนักท่องเที่ยวควรเป็นผู้ที่แสวงหาความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาตนเองและจิตใจ คือมองสรรพสิ่งจากรูปธรรมและนามธรรมให้เป็นองค์รวมและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันพร้อมทั้งสามารถปฏิบัติให้ถูกต้องต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งอย่างเกื้อกูล

๔. ยึดหลักของศีล สมาธิ ปัญญาในการแก้ไขปัญหาหรือเพื่อการพัฒนาในวงการท่องเที่ยวคือให้มีความสุจริตจริงใจในการให้บริการแนะนำตักเตือนให้นักท่องเที่ยวในทางที่ถูกต้องและเสนอปรัชญาของการท่องเที่ยวในแต่ละด้าน เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวแนวพุทธ เป็นต้น

จากแนวคิดและหลักการดังกล่าวหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้ประกอบการสามารถจัดรูปแบบของการท่องเที่ยวแนวพุทธได้ เช่น การเที่ยวชมความงามของวัดพระแก้วหรือวัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดอรุณราชวราราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม โดยมีมุมมองจากรูปธรรมจิตรกรรมฝาผนังพุทธศิลป์อันเป็นรูปธรรมภายนอกแล้วจัดให้มีการสอนการฝึกปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาในระดับเบื้องต้น อันเป็นการเรียนรู้และฝึกฝนทางจิตใจ ให้แก่นักท่องเที่ยวผู้ที่สนใจโดยพระภิกษุหรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวในสถานที่เหมาะสมแห่งใดแห่งหนึ่งหรือการเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมวัดวาอารามในจังหวัดเชียงใหม่แล้วฝึกปฏิบัติตามวัดที่มีการจัดสอนสมาธิวิปัสสนาซึ่งจะเป็นการต้อนรับทั้งอามิส ปฏิสันถารและธรรมปฏิสันถารอันจะเป็นการนำมาซึ่งความเจริญ ความสงบสุขและประโยชน์เกื้อกูลของทั้งสองฝ่ายซึ่งจะเป็นลักษณะและกิจกรรมของการท่องเที่ยวในแนวพุทธได้

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธเป็นสิ่งที่ควรนำมาพิจารณาในสถานการณ์ที่การท่องเที่ยวได้มีความหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการเรียนรู้ของผู้คนนักท่องเที่ยวที่สนใจในการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อความสัมพันธ์ทางสังคม และการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อกันทุกฝ่าย เปรียบประดุจหมุ่หมุ่ที่เกี่ยวพันความงามของมวลบุปผาโดยมิทำลายความงามของมวลดอกไม้ ฉะนั้นดังนั้นหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาเพื่อเป็นทางเลือกในการดำเนินงานและประชาสัมพันธ์ทำให้เกิดขึ้นในกิจกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยในฐานะที่เป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนา

ปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism)

ภาพรวมของปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๒ ด้าน คือ ๑. ด้านรูปแบบการให้บริการ ๒. ด้านบุคลากร โดยมีรายละเอียดของปัญหาและอุปสรรคดังนี้

๑. ปัญหาด้านรูปแบบการให้บริการ

ความไม่เป็นระเบียบของผู้ประกอบการร้านค้าที่เข้ามาขายสินค้าภายในวัดการมีมิชฉาชีพภายในบริเวณวัดการล่อลวงกระเป๋ากการวิ่งราวส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัดยังไม่ดีพอ เช่น ห้องน้ำภายในวัดยังไม่สะอาด และมีไม่เพียงพอต่อการให้บริการนักท่องเที่ยว หรือบริเวณรอบวัดมีไฟฟ้าไม่เพียงพอทำให้ในปัจจุบันเกิดปัญหาอาชญากรรม บ่อยครั้งสถานปฏิบัติธรรมของภาคเอกชนบางแห่งขาดงบประมาณในการ

พัฒนาสถานที่ เช่นการจัด เจาหนาที่ดูแลการทำความสะอาดสถานที่และการขยายพื้นที่ให้กว้างขวาง เพื่อรองรับกับจำนวนผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีเป็นจำนวนมาก เป็นต้น

๒. ปัญหาตาดนบุคลากร

บุคลากรมีไม่เพียงพอต่อการให้บริการโดยเฉพาะบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะด้านการฝึกอบรมด้านวิปัสสนากรรมฐานในสถานปฏิบัติธรรมเนื่องจากมีผู้มาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมากทำให้บางครั้งครูผู้สอนไม่เพียงพอในการดูแลอย่างใกล้ชิดความสามารถด้านสื่อสารภาษาต่างประเทศของผู้ให้บริการในสถานปฏิบัติธรรมที่มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาใช้บริการเป็นจำนวนมากแต่บุคลากรหรือพระนิตยยังไม่สามารถสื่อสารกับผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติได้ โดยเฉพาะวัดที่สำคัญและได้รับความนิยม^{๔๔}

ความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism)

๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ควรเป็นศูนย์กลางการจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของภาครัฐให้แกบุคลากรที่ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยวเช่นชาวบ้านที่เป็นอาสาสมัครมัคทายกเพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาคุณภาพการให้บริการได้อย่างเหมาะสม

๒. ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของไทยให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึงเพราะเมืองไทยเป็นเมืองพุทธโดยการส่งเสริมให้เมืองไทยเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้คนไทยหันมาสนใจมานั่งวิปัสสนากรรมฐานสมาธิและเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น

๓. ควรมีการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการรักษาความปลอดภัย สำนักงานตำรวจแห่งชาติในการดูแลความปลอดภัยในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาเพื่อไม่ให้เกิดอุบัติเหตุกับนักท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism)

จุดแข็ง

๑. ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานจำนวนมาก มีวัดในพระพุทธศาสนา มากถึง ๓๓,๙๐๒ แห่งทั้งนี้ในส่วนวัดในพระพุทธศาสนาได้จำแนกระดับของวัดในกลุ่มพระอารามหลวงมีทั้งหมด ๒๗๒ แห่งแจกแจงออกเป็นระดับต่างๆ ๓ ระดับคือ พระอารามหลวง ชั้นเอก ชั้นโท ชั้นตรี แต่ละแห่งจัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีความสวยงามทางด้านประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประณีตศิลป์เนื่องจากพระอารามหลวงเป็นวัดที่

^{๔๔}พระมหาสุทิตย ออบูน, “การท่องเที่ยวแนวพุทธ” ใน จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๑ (ม.ค.-มี.ค. ๒๕๔๒), หน้า ๙๕-๙๙.

พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น สมเด็จพระราชินี ทรงบูรณปฏิสังขรณ์หรือมีผู้สร้างน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็นวัดหลวงและวัดที่ราษฎรสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์และทรงขอพระราชทานให้ทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวง เช่น วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร เป็นวัดที่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้จากการรวบรวมโดย www.thaitambon.com ที่มีการคัดเลือกวัดต่างๆแต่ตำบลแต่ละจังหวัด พบว่ามีวัดและศาสนสถานที่ถูกส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นจำนวนมากประมาณ ๒,๒๐๐ วัด ซึ่งกระจายตามจังหวัดต่างๆทั่วภูมิภาค

๒. วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีชื่อเสียงโดยเฉพาะในระดับพระอารามหลวงส่วนใหญ่ที่มีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ ซึ่งมีจุดขายรูปเทียนทอง ที่จอตลอดหน้าปายอธิบายสถานที่สำคัญต่างๆทุกภาษาและมีการพัฒนาภูมิทัศน์อยู่ตลอดเวลาด้านการจัดการได้แบ่งเขตพุทธาวาสเขตสังฆาวาสมีการจัดการที่ชัดเจน เป็นสัดส่วนอย่างดี มีการปลูกต้นไม้ต่างๆทำให้มีบรรยากาศที่ร่มรื่น สามารถเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้อีกด้วย

๓. เมื่อพิจารณาความพร้อมของผู้ทำหน้าที่เผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาพบว่า ในประเทศไทยมีบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นจำนวนมาก และมีบุคลากรพร้อมสำหรับรองรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของประเทศไทยอย่างไรก็ตามอาจยังไม่สามารถรองรับกับความต้องการของนักท่องเที่ยวต่างชาติเนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องภาษา

จุดอ่อน

๑. ปัจจุบันวัดได้รับการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวแต่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในการท่องเที่ยวอย่างแท้จริงยังมีอยู่น้อยนักดังนั้นในช่วงเทศกาลสำคัญๆประจำปีของประเทศไทย เช่น เทศกาลวันขึ้นปีใหม่วันสงกรานต์จะมีนักท่องเที่ยวมาทำกิจกรรมตามวัดที่มีชื่อเสียงต่างๆเป็นจำนวนมากทำให้เจ้าหน้าที่ของวัดไม่สามารถดูแลเรื่องความสะดวกเรียบร้อยได้อย่างทั่วถึงทั้งในเรื่องสถานที่จอดรถความสะดวกของทางเดินเท้าหรือห้องน้ำเป็นต้นทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความไม่ประทับใจ

๒. งบประมาณจากภาครัฐในการใช้จ่ายดูแลศาสนสถานต่างๆในประเทศไทยยังมีอยู่จำกัด ไม่มากเพียงพอสำหรับการทำนุบำรุงดูแลรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัดจึงจำเป็นต้องมีการขอบริจาคจากบุคคลทั่วไปหรือนักท่องเที่ยวซึ่งบางครั้งทำให้เสียภาพลักษณ์ของศาสนสถานอีกด้วย

๓. วัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งยังขาดแคลนพระสงฆ์หรือบุคลากรที่สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนาพุทธให้กับชาวต่างชาติเนื่องจากปัจจุบันพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่หรือคนดูแลภายในวัดหรือศาสนสถานต่างๆส่วนใหญ่ไม่สามารถพูดภาษาต่างประเทศได้ทำให้ไม่สามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติที่สนใจในศาสนาพุทธที่มาท่องเที่ยวตามวัดต่างๆ

โอกาส

๑. ปัจจุบันคนไทยในเมืองประสบปัญหาความเครียดจากเรื่องต่างๆไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาภายในครอบครัวส่วนมากคนส่วนใหญ่หันมาหาทางแก้ไขปัญหาด้วยการเข้าวัดหรือมาสนใจทางธรรมหรือไปนมัสการเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงตามต่างจังหวัดเพื่อความเป็นสิริมงคลกับชีวิตเพิ่มมากขึ้น

๒. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และศูนย์การท่องเที่ยว กทม.เข้ามามีบทบาทส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างจริงจังโดยมีการท่องเที่ยวประเภทนี้อย่างต่อเนื่อง เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ไหว้พระ ๙ วัดภายใน ๑ วันในช่วงปีใหม่ เทศกาลต่างๆที่กรุงเทพมหานครหรือปริมณฑลทุกภาค

๓. จากกลุ่มท่องเที่ยวเชิงศาสนาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปีและผู้ที่เคยมีงานอยู่ก่อนแล้ว แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือเรียกว่าการท่องเที่ยวแบบอิมมูนิตี้แต่ปัจจุบันสำรวจชาวไทยที่สนใจการท่องเที่ยวจำนวน ๘๔๑ คน พบมีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่เคยทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาสูงถึง ร้อยละ ๔๘.๙ คน และนักท่องเที่ยวเชิงศาสนามีอายุอยู่ในช่วง ๒๑-๓๐ ปีมีสัดส่วนท่องเที่ยวเชิงศาสนาสูงถึงร้อยละ ๒๔.๘ รองลงมา คืออายุมากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป (ร้อยละ ๒๐.๐) อายุ ๔๑-๕๐ปี (ร้อยละ ๑๙.๒) อายุ ๓๑-๔๐ (ร้อยละ ๑๘.๗) และอายุน้อยกว่า ๒๑ ปี (ร้อยละ ๑๗.๓) ตามลำดับจากนี้ในกลุ่มตัวอย่างของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ๔๙๐ คน พบว่ามีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่เคยทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาถึงร้อยละ ๔๔.๗

๔. ในปัจจุบันกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีนโยบายที่จะให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ในแหล่งชุมชนต่างๆซึ่งจะมีส่วนช่วยทำให้เกิดความเชื่อมโยงของวัดกับคนในชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นทำให้คนมีความสนใจในศาสนาเพิ่มมากขึ้น และสามารถส่งผลต่อไปถึงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้ด้วย

อุปสรรค

๑. การเข้าสู่ตลาดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาผู้ประกอบการทำเที่ยวนั้นผู้ให้บริการจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนาเป็นอย่างดีเช่น สามารถเป็นผู้สวดมนต์ได้ทราบประวัติสถานที่ที่นำนักท่องเที่ยวไป ซึ่งในประเทศไทยมีผู้นำเที่ยวศาสนาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านศาสนาและมีบริษัทนำเที่ยวเชิงศาสนาไม่มากนัก เนื่องจากหัวหน้าทัวร์หรือผู้นำเที่ยวต้องเป็นผู้ที่ชื่นชอบสนใจและมีความรอบรู้เรื่องวัดสถานที่ต่างๆในแต่ละจังหวัดรวมทั้งเรื่องธรรมะและประวัติศาสตร์ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นอย่างดี

๒. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาใหม่ๆ ยังมีน้อย ทำให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนายังกระจุกตัวอยู่ที่กรุงเทพฯ เช่น เชียงใหม่ ภูเก็ต พระนครศรีอยุธยาเท่านั้นทั้งๆที่ประเทศไทยศาสนสถานที่สำคัญกระจายอยู่ทั่วประเทศทำให้ขาดโอกาสในการขยายฐานของนักท่องเที่ยว

๓. ในภูมิภาคเอเชียมีหลายประเทศที่นับถือศาสนาพุทธ และมีศาสนสถานที่มีความสวยงาม เช่น ประเทศญี่ปุ่น จีน เกาหลี เป็นต้น หรือแม้กระทั่งศาสนสถานของศาสนาอื่นเช่นวัดของศาสนาฮินดูที่เกาะบาหลี่ ประเทศอินโดนีเซีย ทำให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนาของประเทศไทยมีคู่แข่งจากประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังมีหลายประเทศที่มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนาของตนเองผ่านสื่อโทรทัศน์ในรายการละครหรือภาพยนตร์ต่างๆ เช่นประเทศเกาหลีส่งเสริมวัด (Temple Stay) เป็นต้น

การตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนจะสามารถสำเร็จลุล่วงไปได้จะต้องอาศัยกลยุทธ์ทางการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสนองความต้องการระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ให้บริการหรือผู้ประกอบการทั้งนี้การทำการตลาดการท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งนั้นมีความแตกต่างกันด้านการบริการที่นักท่องเที่ยวได้รับซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้หรือไม่สามารถจับต้องได้ ซึ่งโดยขั้นตอนการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวคำนึงถึงปัจจัย ดังต่อไปนี้

๑.๑ ผลิทธิพลที่จะสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวก่อนการพัฒนาการตลาดทางด้านการท่องเที่ยวผู้ประกอบการหรือผู้จัดการแหล่งท่องเที่ยวควรทราบถึงความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่วนมากเน้นที่ความรู้ความประทับใจความสุนทรีย์ประสบการณ์ฯ ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรมีความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และสนองความต้องการสูงสุดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจะผลักดันการตลาดของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งจากการโฆษณาปากต่อปากและการกลับมาเยือนอีกครั้งนอกจากนี้การสร้างตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยว (Destination Branding) เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่สำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเนื่องด้วยแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่ของประเทศไทยมีความแตกต่างกันมีอัตลักษณ์และมีศักยภาพที่จะสามารถดึงดูดความสนใจและชวนให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเยี่ยมชม

๑.๒ การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การส่งเสริมการตลาดเป็นกลยุทธ์ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวรับรู้และสนใจเยือนแหล่งท่องเที่ยวดังนั้นการส่งเสริมการตลาดเช่น การให้ข้อมูลข่าวสาร การโฆษณา การประชาสัมพันธ์หรือการพูดแบบปากต่อปากเพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวสนใจและต้องการเที่ยวการนำเสนอที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้สนใจการท่องเที่ยววัฒนธรรมแบบยั่งยืนอาจเป็นการประชาสัมพันธ์การจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือการจัดนิทรรศการภาพถ่ายการใช้สื่อมัลติมีเดียปฏิสัมพันธ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแนวคิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบเนื่องต่อไป ซึ่งการเลือกใช้สื่อประชาสัมพันธ์จะนำจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนวิธีในการดำเนินชีวิตเป็นจุดขาย (Brand

Idea) และสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยว (Brand Communication) เพื่อสร้างการรับรู้และสัมผัสประสบการณ์ (Brand Experience) จนเกิดเป็นกระบวนการท่องเที่ยว^{๔๕}

การวางแผนโครงสร้างการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

มี ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว
๒. การวางแผนการใช้พื้นที่และการคมนาคมขนส่ง
๓. การกำหนดศักยภาพการรองรับ
๔. การประเมินผลกระทบของโครงการ
๕. การฝึกอบรมพนักงานทั้งภาครัฐและเอกชน

ขั้นตอนสำคัญของการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเริ่มจากการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการปรับปรุงและความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวนั้นว่าเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นอย่างใดซึ่งรวมถึงภาพรวมด้านความสวยงามลักษณะเด่นของอัตลักษณ์ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ความสำคัญทางศาสนาสภาพภูมิทัศน์ และวิถีชีวิต นอกจากนี้ประเด็นของความพร้อมทางด้านความสะดวกซึ่งรวมถึงทั้งความสะดวกในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนการใช้พื้นที่และกำหนดศักยภาพรองรับแหล่งท่องเที่ยวในการกำหนดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ

ประเด็นสำคัญคือต้องสามารถจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา การกำจัดขยะ ระบบสื่อสารคมนาคม ลานจอดรถที่พักโรงแรม ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึกให้พอเพียงกับจำนวนนักท่องเที่ยวรวมถึงต้องควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกิดความสามารถที่จะรองรับได้ ซึ่งรวมถึงการประเมินผลกระทบจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวตลอดจนปัญหาและผลกระทบที่จะตามมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ประเด็นพื้นฐานที่สำคัญประเด็นหนึ่งที่จะนำไปสู่การวางนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสม คือ การประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งนี้การสร้างหลักเกณฑ์และตัวบ่งชี้ในการประเมินผลกระทบขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวของแต่ละฝ่ายซึ่งจะต้องมีการประเมินผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันโดยหลักเกณฑ์การประเมินผลกระทบนั้นแบ่งเป็นผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การดำเนินการโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

---

^{๔๕}Garrod, B., & Fyall, A. (1998). Beyond the rhetoric of sustainable tourism? *Tourism Management*, 19 (3) 199-212.

ตามข้อเสนอของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ การดำเนินการโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีหลักการดำเนินการที่สำคัญ ๔ ด้านซึ่งประกอบด้วย

๑. การเร่งพัฒนาบุรณะฟื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของเอกชนเพื่อที่จะรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างยั่งยืน

๒. การเพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรูปแบบต่างๆ ทั้งการท่องเที่ยวแหล่งมรดกการท่องเที่ยวศิลปการท่องเที่ยววัฒนธรรมเมืองการท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

๓. การเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกการวางแผนด้านความปลอดภัย สุขอนามัย และสวัสดิการของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มทุกเพศทุกวัย

๔. การส่งเสริมความเชื่อมโยงความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่นและประชาชนในชุมชน เพื่อที่จะสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวพัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยวรวมถึงการประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ผลกระทบต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมและผลกระทบต่อการดำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การวางแผนนโยบายที่สมดุลและแนวทางการจัดการเพื่อควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อพื้นที่ นอกจากนี้ขั้นตอนการวางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควรจะรวมถึงการฝึกอบรมคนในพื้นที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนในท้องถิ่นให้รับรู้และมีส่วนร่วมในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวทั้งนี้ การพัฒนาบุคลากรให้ความรู้และการฝึกอบรมเพื่อใหบุคคลากรที่เกี่ยวข้องมีความรู้แนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับว่าเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

โครงสร้างองค์กรและการจัดการ

การจัดการโครงสร้างองค์กร และการจัดการที่เหมาะสมเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการที่จะกำหนดทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน โดยทั่วไปแล้วจะสามารถสรุปโครงสร้างองค์กรและการจัดการสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยจะมุ่งเน้นที่การประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นต่อนำการท่องเที่ยวขยายเศรษฐกิจในท้องถิ่นเพื่อที่จะร่วมกันหาจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ที่จะเป็นจุดประชาสัมพันธ์แหล่งเที่ยวนอกจากนี้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่นเพื่อที่จะร่วมกันวิเคราะห์หรือแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกัน เป็นอีกแนวทางที่มีความจำเป็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนอีกด้วย สรุป การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในงานวิจัยนี้ ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเชิงศาสนาในงานวิจัยนี้ หมายถึง การท่องเที่ยวในวัดพระปฐมเจดีย์ แนวคิดจากดังกล่าวข้างต้นได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ตามค่านิยมของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหนังสือโครงการส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษแล้วจะพบว่าการท่องเที่ยวเชิงศาสนาก็คือการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งหมายถึงการเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน (Religious Place) เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนสถานและพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทำบุญทำทานและการสาธตกรรมกุศลต่างๆการเดินทางเพื่อการบำบัตจิตใจตามหลักพุทธศาสนาหรือการบำบัตจิตใจโดยการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อการผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวันซึ่งบางครั้งการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องแต่ในปัจจุบัน สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนามีได้มีแต่เพียงผู้ที่นับถือศาสนาเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชมศาสนสถาน หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆก็ยังให้ความสนใจเข้าชมความงามเข้าชมศิลปวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมของศาสนสถานหรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตสงบใจซึ่งในปัจจุบันนี้ผู้คนโดยทั่วไปนั้น ก็มักจะให้ความสนใจในสถานที่ทางศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจกันมากวมถึงการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศลวิธ ๑๐ ประการบำเพ็ญสาธารณกุศลหรืออย่างใดอย่างหนึ่งและยังรวมไปถึงการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนพิธี และงานเทศกาลประเพณีต่างๆ

๒. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในงานวิจัยนี้หมายถึง การท่องเที่ยวในวัดพระปฐมเจดีย์ที่มุ่งเน้นในการท่องเที่ยวที่มีการสืบทอดทางด้านวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างต่อเนื่องส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางด้านวัฒนธรรมโดยเน้นการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงกระบวนการการท่องเที่ยวและเยี่ยมชมสถานที่ที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และแสดงถึงความเป็นวัฒนธรรมเช่นการชมสถานโบราณวัตถุโบราณสถานปราสาทพระราชวัง วัดพระบรมธาตุเจดีย์มีการบอก เล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษยผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมตลอดถึงประเพณีวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย

๒.๑ ผลดีทางด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศทำให้รายได้ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากยิ่งขึ้นทำให้วัดมีรายได้จากการท่องเที่ยวและสามารถนำรายได้เหล่านี้ไปพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของวัดได้ อีกทั้งทำให้ประชาชนที่อยู่ในชุมชนรอบวัด มีรายได้จากการขายสินค้าของที่ระลึกต่างๆเป็นต้น ๒.๒ ผลดีทางด้านวัฒนธรรมวัดเป็นสถานที่ที่ดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ดังนั้น จึงถือได้ว่าวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่อุดมไปด้วยสิ่งดีงามทางด้านคำสอนของ

พระพุทธรูปและสวยงามของพุทธศิลป์ ดังนั้นหากวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว จะทำให้ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามทางพระพุทธศาสนาสามารถเผยแพร่ไปยังนักท่องเที่ยวต่างๆได้อย่างกว้างขวาง

๒.๓ ผลดีทางด้านสังคมนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดจะได้รับการปลูกฝังทางด้านคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวที่เป็นเยาวชน จะทำให้เยาวชนสามารถเรียนรู้คุณธรรมและสิ่งที่ดีงามต่างๆจากการมาท่องเที่ยวที่วัดส่งผลให้เยาวชนและประชาชนในสังคมมีคุณธรรมและจริยธรรมมากยิ่งขึ้นซึ่งจะทำให้สังคมมีความสงบมากยิ่งขึ้น

๒.๔ ผลดีทางด้านสิ่งแวดล้อมการที่วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทำให้วัดมีรายได้จากนักท่องเที่ยวซึ่งรายได้ที่มาจากนักท่องเที่ยวเหล่านี้วัดสามารถนำมาปรับปรุง บูรณะซ่อมแซมพุทธศิลปต่างๆภายในวัดที่เสื่อมโทรมให้สวยงามได้นอกจากนี้วัดยังสามารถนำเงินมาเพื่อจัดกิจกรรมให้เป็นประโยชน์

สรุป แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถานเพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถานและพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติชอบ ครอบคลุมถึงสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือเพื่อการผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวันซึ่งการฝึกตนนี้จะต้องเข้าไปฝึกปฏิบัติตนภายในพุทธสถานโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอกในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ตารางที่ ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, (๒๕๔๙, หน้า ๒๘)	การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึงการเดินทาง ท่องเที่ยวไปยังศาสน แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ ๑. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน ๒. แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ปฏิบัติธรรม
ศุภลักษณ์ อีครางกูร, (๒๕๕๑, หน้า ๙๙)	การท่องเที่ยวซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริง แล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้ที่นับ ถือศาสนาต่างๆ มักจะมีความเชื่อในการทำ กิจกรรมทางศาสนา
ภัทรสุภา ลีลานภาพรรณ, ๒๕๕๑.	การท่องเที่ยวเชิงพุทธไว้ว่า ๑. การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทาง ไปยังพุทธศาสนสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมาย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, (๒๕๔๙, หน้า ๔๖-๔๗)	แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา มีทั้งสิ้น ๒,๑๖๑ แห่ง ๑. ภาคกลางจำนวน ๖๘๘ แห่ง ร้อยละ ๓๑.๘ ๒. ภาคเหนือ ๕๘๘ แห่ง ร้อยละ ๒๗.๒ ๓. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๕๒๒ แห่งร้อยละ ๒๔.๒ ๔. ภาคใต้ ๒๔๑ แห่ง ร้อยละ ๑๑.๒ ๕. ภาคตะวันออก ๑๒๒ แห่ง ร้อยละ ๕.๖
ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, (๒๕๓๕, หน้า ๔๔)	การท่องเที่ยวเชิงพุทธมักจะมีวัตถุประสงค์หรือมี สิ่งที่ดึงดูดใจต่างๆ กันไป บ้างก็ต้องการเดินทาง ไปยังที่ใดที่หนึ่งเพื่อชื่นชมธรรมชาติ ความงาม ตาอากาศ
A.K. Bhatia, <i>Tourism</i> , (1983, หน้า 231)	การท่องเที่ยวเชิงพุทธคือ วัดเป็นสถานที่ยัง ประโยชน์นานาประการ โดยเฉพาะในด้านการ เป็นแหล่งการเรียนรู้ การท่องเที่ยวก็มีส่วนก่อ ประโยชน์ในด้านการสร้างความมั่นคงให้แก่วัด

ตารางที่ ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระมหาสุทิตย ออบุน, (๒๕๔๒, หน้า ๔-๙)	การท่องเที่ยวแนวพุทธ มีความแตกต่างจากการ รูปธรรมและนามธรรม ดังนั้น จึงควรมีการ พิจารณาถึงการเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนา จิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้อง ซึ่ง สามารถระบุวัตถุประสงค์ได้
พระมหาสุทิตยอบุน, (๒๕๔๒, หน้า ๙๕-๙๙)	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธเป็นสิ่งที่ควร นำมาพิจารณาในสถานการณ์ที่การท่องเที่ยวได้มี ความหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการ เรียนรู้ของผู้คน นักท่องเที่ยว ที่สนใจในการศึกษา พัฒนาจิตใจและการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง เหมาะสม
Garrod, B., & Fyall, A. (1998, หน้า 199-212)	การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จะสามารถสำเร็จลุล่วงไปได้จะต้องอาศัยกลยุทธ์ ทางการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อ สนองความต้องการระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ให้ บริการหรือผู้ประกอบการ
วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์, (๒๕๓๑, หน้า ๗๔-๗๖)	ปัญหาด้านกายภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ วัดบางวัดไม่มีการแบ่งเขตพุทธาวาสและ สังฆาวาสไว้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดการใช้ ประโยชน์ที่ดินภายในวัดอย่างไม่เหมาะสม

๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานการวิจัย

วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม อีกทั้งยังเป็นพระอารามหลวงชั้นเอกพิเศษชนิดราชวรมหาวิหารรวมถึงมีประวัติความเป็นมายาวนานในแผ่นดินสุวรรณภูมิโดยเฉพาะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์แต่ก่อนอื่นขอกกล่าวถึงประวัติของพระปฐมเจดีย์ เป็นเจดีย์องค์ใหญ่ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงส่งสมณทูตมาเผยแผ่พระศาสนา

๑) **ด้านการจัดการศาสนสถาน** บริบทภายในบริเวณวัดพระปฐมเจดีย์ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ตามสภาพสิ่งแวดล้อม และตามความเหมาะสมตามสถานการณ์ในปัจจุบัน ในสมัยก่อนบริเวณรอบองค์พระปฐมเจดีย์เป็นที่รกร้างคงมีเพียงองค์พระปฐมเจดีย์เท่านั้น แต่เมื่อองค์พระปฐมเจดีย์ทรุดโทรมเสื่อมสภาพลงตามกาลเวลาหน่วยงานต่างของภาครัฐก็ได้เข้ามาบริหารจัดการงานเองเพื่อต้องการหาปัจจัยที่ได้จากการทำบุญนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ มีการจัดแสดงมหรสพตามยุคสมัย เช่น มีการขายบัตรเพื่อเข้าไปชมมหรสพภายในงาน แต่การแสดงดนตรี จะอนุญาตเฉพาะเพลงลูกทุ่งเท่านั้นมีการจัดแสดงร้านจำหน่ายสินค้ารอบองค์พระปฐมเจดีย์ ต่อมาปี ๒๕๑๗ ทางวัดได้ขอจัดงานเองในรูปแบบของงานวัดเน้นการประหยัดเป็นหลัก พร้อมทั้งได้มีการปรับเปลี่ยนแผนผังแผนกการกุศลต่างๆ ที่อยู่บริเวณลานบนรอบองค์พระปฐมเจดีย์ พุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสทำบุญตามแผนกการกุศลต่างๆ ของทางวัดได้สะดวกขึ้นกว่าเดิม และมีการจัดแสดงแผนผังให้เห็นว่าจุดไหนมีอะไรบ้างเพื่อง่ายต่อการรับรู้ข้อมูล

๒) **ด้านการจัดการศาสนบุคคล** องค์พระปฐมเจดีย์เป็นจุดศูนย์รวมของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียง พระภิกษุและสามเณรภายในวัดได้ทำงานร่วมกันกับพระสงฆ์ภายในเขตจังหวัดนครปฐม และประชาชนทั้งในและนอกประเทศได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ปิดทองหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ ทำบุญถวายกระเบื้องมุงหลังคา ระเบียงรอบองค์พระปฐมเจดีย์ เป็นต้น การจัดงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ก่อให้เกิดการสร้างคุณค่าเพิ่มทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันแรก เป็นรากฐานของสังคม ได้พาคนในครอบครัวมาร่วมกันทำกิจกรรมทางศาสนาด้วยการ ให้ทาน รับศีล ถวายสังฆทาน และเที่ยวชมทัศนียภาพ โบราณวัตถุต่างๆ ภายในวัดเป็นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันแก่จิตใจให้ลดละอบายมุขทั้งปวงได้ทำให้เป็นคนดีของครอบครัว ไม่สร้างปัญหาให้แก่สังคม ส่งผลให้สังคมโดยรวมเป็นสังคมที่สงบ น่าอยู่ สมกับที่เป็นชาวพุทธที่แท้จริง

๓) **ด้านการจัดการกิจกรรม** ในอดีตผู้คนนิยมนำบุตรหลานเข้าวัดตั้งแต่ยังตัวเล็กๆ เพื่อปลูกฝังความศรัทธาและคุณธรรม จริยธรรม ต่างจากปัจจุบันที่ผู้คนห่างเหินไปจากวัด ถึงบริบทเหล่านี้จะเปลี่ยนไปจากสมัยก่อนแต่ความศรัทธาก็ยังมั่นคงอยู่เหมือนเดิม สมัยก่อนคนที่มาเที่ยววัดจะนิยม

มานอกพักค้างแรมที่บริเวณรอบๆ องค์พระปฐมเจดีย์ เนื่องจากประชาชนบางส่วนเดินทางมาไกลเลยต้องนอนค้างแรมภายในบริเวณรอบๆ องค์พระปฐมเจดีย์ เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวกเหมือนในปัจจุบัน อีกทั้งร้านค้าขายของก็มีไม่มากเหมือนในปัจจุบันนี้ พอถึงช่วงเช้าผู้คนก็จะทำบุญใส่บาตรสวดมนต์เดินเวียนประทักษิณรอบองค์พระปฐมเจดีย์ การจัดงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์เป็นงานที่รักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทยเอาไว้ได้เป็นอย่างดีทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง เพราะได้มีโอกาสมาเข้าวัดทำบุญตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีห่มผ้าห่มองค์พระปฐมเจดีย์ การถวายสังฆทาน การฟังเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ เป็นต้น และประชาชนที่มาเที่ยวในงานได้มีโอกาสเห็นพระภิกษุสงฆ์ สามเณร เป็นจำนวนมากที่ได้มาร่วมกันเจริญพระพุทธมนต์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม บริเวณรอบองค์พระปฐมเจดีย์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดจากหลักฐานที่บันทึกไว้ในหนังสือหรือจดหมายเหตุต่างๆ จะเห็นได้ว่าองค์พระปฐมเจดีย์มีความเกี่ยวเนื่องกันกับสถาบันพระมหากษัตริย์ตั้งแต่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระสมณทูตออกเผยแผ่มายังดินแดนสุวรรณภูมิเป็นต้นมา มีพระโสณะเถระและพระอุตตระเถระเป็นหัวหน้าคณะพร้อมด้วยอุบาสกอุบาสิกาผู้ติดตามอีก ๓๘ คน ในสมัยนั้นได้สัญจรมาทางเรือและได้สร้างองค์พระปฐมเจดีย์องค์แรกรูปทรงสาญจิเจดีย์ ต่อมาได้สร้างองค์ที่สองครอบองค์ ที่ ๑ สูงเท่านกเขาเหินโดยพระยาพานเพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่พระบิดาคือพระยาพาน ในสมัยต่อจากนั้นองค์พระปฐมเจดีย์ก็ถูกปล่อยให้รกร้างอยู่ท่ามกลางป่า จนสิ้นเกล้ารัชกาลที่ ๔ เสด็จขึ้นครองราชย์ได้เสด็จมาบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ และทรงโปรดให้มีการขุดคลองเจดีย์บูชาเพื่อสะดวกแก่ประชาชนที่สัญจรทางเรือมานมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ และสิ้นเกล้ารัชกาลที่ ๕ ได้ทรงโปรดให้สร้างทางรถไฟมายังจังหวัดนครปฐมทรงโปรดให้ย้ายเขตสังฆาวาสมายังฝั่งวัดในปัจจุบัน นับแต่นั้นมาความเจริญก็เริ่มเกิดขึ้น จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระราชศรัทธาในองค์พระปฐมเจดีย์เป็นอย่างยิ่งทรงโปรดให้สร้างพระราชวังสนามจันทร์ และได้ทรงอัญเชิญหลวงพ่อบุญรอดพระร่วงโรจนฤทธิ์ลงประดิษฐานไว้ที่วิหารด้านทิศเหนือขององค์พระปฐมเจดีย์เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองจังหวัดนครปฐม และได้ทรงย้ายเมืองเดิมคือนครชัยศรีมาตั้งตัวเมืองใหม่ในจังหวัดนครปฐม พระมหากษัตริย์องค์ต่อๆ มาก็ได้ทำนุบำรุงบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมาจนถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ ๙ ความเจริญก็เริ่มขยายมากขึ้นเพราะมีการพัฒนาระบบคมนาคมสะดวกขึ้น ประชาชนก็ย้ายถิ่นฐานเข้ามาประกอบอาชีพ ทำมาค้าขาย เมื่ออยู่รวมกันมากขึ้นจากชุมชนเล็กๆ ก็กลายเป็นชุมชนใหญ่เกิดขึ้นรอบๆ มีร้านค้าตลาดเกิดขึ้นตามมา ทำให้เศรษฐกิจเติบโตขึ้น มีหน่วยงานต่างถูกตั้งขึ้นภายในบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์

๒.๕.๒ ประวัติองค์พระปฐมเจดีย์

องค์พระปฐมเจดีย์หรือเดิมเรียกว่าพระธมเจดีย์มีฐานะเป็นมหาธาตุหลวง ของแผ่นดินสุวรรณภูมิ ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า พระธมเจดีย์องค์นี้อาจเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้น เมื่อคราวที่พระสมณทูต ในพระเจ้าอโศกมหาราช เดินทางมาเผยแผ่ศาสนายังสุวรรณภูมิ ก็เป็นไปได้ เพราะพระเจดีย์เดิม มีลักษณะทรงโอคว่ำ หรือทรงมะนาวผ่าซีก แบบเดียวกับพระสถูปสาญจิ แต่ปรากฏว่ามียอดเป็นแบบปรางค์ ซึ่งพระองค์ฯ ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า อาจมีเจ้านายพระองค์ใดมาบูรณะไว้ก็เป็นได้ ซึ่งตรงกับความรู้ในศิลาจารึกหลักที่ ๒ (ศิลาจารึกวัดศรีชุม) ของพระมหาเถรศรีศรัทธาอันได้กล่าวไว้ว่า พระมหาเถรศรีศรัทธา ท่านทรงได้แวะมาบูรณะพระธมเจดีย์องค์นี้ ก่อนที่ท่านจะเดินทางกลับเมืองรัต เมื่อคราวที่ท่านเสด็จกลับจากศึกษาพระพุทธานุศาสตร์ที่ลังกา ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระราชทานนามใหม่ว่าพระปฐมเจดีย์ ด้วยทรงเชื่อ ว่าเป็นเจดีย์แห่งแรกของสุวรรณภูมิ

ในเรื่องนี้ นักประวัติศาสตร์ และนักโบราณคดีบางท่าน ได้ระบุว่า พระปฐมเจดีย์ไม่ได้เป็นเจดีย์ที่เก่าที่สุดของสุวรรณภูมิแต่เป็น พระมหาธาตุหลวง ในยุคทวารวดี มากกว่า เนื่องด้วยเหตุผลประกอบหลายประการ โดยเฉพาะ การค้นพบเจดีย์ ที่มีอายุเก่าแก่กว่าพระธมเจดีย์ และหลักฐานลายลักษณ์อักษรที่ระบุว่า "พระเจดีย์องค์นี้ เดิมชื่อนี้เรียก พระธม"ซึ่งไม่ว่าจะเป็นชาวขอมจริงๆ หรือชาวลาวรัฐ ซึ่งสมัยนั้นเราก็เรียกว่าขอม เช่น ขอมสบาดโขลญลำพง คำว่าธมสำหรับชาวขอมนั้นแปลว่าใหญ่ตรงกับคำเมืองว่าหลวงซึ่งเราก็เรียกพระนครธม ว่า พระนครหลวง ด้วยเหตุผลเดียวกัน นอกจากนี้พระบรมราชโองการรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บรรจุที่ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม และฐานพระพุทธรูปชินสีห์วัดบวรนิเวศวิหารตามที่มีพระบรมราชโองการสั่งไว้ในพระราชพินัยกรรมต่อมาในพุทธศักราช ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระอังคารของ พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในรัชกาลที่ ๖ ไปบรรจุไว้เคียงข้างพระบรมราชโองการรัชกาลที่ ๖ ที่ใต้ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์

ด้านทิศเหนือ เดินขึ้นบันไดสู่องค์พระปฐมเจดีย์จะเห็นศาลา ๒ หลังสร้างเหมือนกันทั้ง ๒ ด้าน ขึ้นบันไดนาครมาไหว้พระที่ศาลาคู่ประดิษฐานพระโสณและพระอุตตระและพระสังกัจจายน์องค์ใหญ่ด้วยสังกัจจายน์-พระอุตตระเถระ ในศาลาทั้ง ๒ ข้างๆซ้ายเป็นพระสังกัจจายน์มหาลาภ แกะสลักจากไม้ขนุน อายุกว่า ๑๕๕ ปี ประชาชนมากกราบไหว้สักการะเพื่อความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า หนุนนำโชคลาภหนุนนำยศตำแหน่งและหนุนนำกิจการค้าขายให้เจริญรุ่งเรืองส่วนด้านขวามือเป็นพระอุตตระเถระ มีประวัติดังนี้ ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๕ พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์ พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ เป็นประธาน ที่วัดโศการาม กรุงปาตลีบุตร ได้จัดส่งพระภิกษุปัญจวัคคีย์ ๙ คนละ ละ ๕ รูป เพื่อเป็นพระสมณทูตนำพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานยังเมืองต่างๆ พระอุตตระ

เถระเป็นหัวหน้าพระสมณทูตนำพระพุทธศาสนา มาประกาศในดินแดนสุวรรณภูมิเดือน ๑๒ พ.ศ. ๒๓๕ มีพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่ด้านหน้าพระร่วงโรจนฤทธิ์เพื่อให้ประชาชนได้สักการะนมัสการเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตเดินขึ้นบนวิหารมีหลวงพ่พระร่วงโรจนฤทธิ์ประดิษฐานอยู่เป็นคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดนครปฐมชิวประวัติ ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระยุพราชได้เสด็จตรวจค้นโบราณสถาน ในมณฑลฝ่ายเหนือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ พบพระพุทธรูปขำรดองค์หนึ่ง จมในพื้นวิหารวัดโบราณในเมืองศรีสัชนาลัยโปรดให้ขุดขึ้น พบพระเศียร พระหัตถ์ พระบาท ที่ยังดีไม่ชำรุดมีลักษณะงดงามต้องตามพระราชหฤทัยจึงโปรดให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทำรูปหุ่นขี้ผึ้งปฏิสังขรณ์ขึ้นให้บริบูรณ์เต็มองค์ตั้งการพระราชพิธีเททองหล่อที่วัดพระเชตุพนฯเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นพระยืนปางห้ามญาติหล่อด้วยโลหะ ครั้นแล้วเสร็จอัญเชิญประดิษฐานไว้ที่ซุ้มวิหารทิศตรงบันไดใหญ่เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๔๕๘ ทรงถวายพระนามว่า พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาสมหาวิชราวุธราชบุชนิพิตร สูงจากพระเศียรถึงพระบาท ๑๒ ศอก ๔ นิ้ว และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าในพระราชพิธีกรรม ให้บรรจุพระอังคารของพระองค์ท่านไว้ในใต้ฐานพระนี้ด้วย ด้านภายในหลังหลวงพ่พระร่วงโรจนฤทธิ์ มีพระสรีรางคาร ของรัชกาลที่ ๖ และพระพุทธรูปปางประสูติ,พระพุทธรูปปางปาโลยกะด้วยปี พ.ศ. ๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระยุพราช เสด็จประพาสหัวเมืองฝ่ายเหนือได้ทอดพระเนตร พระพุทธรูปโบราณเป็นอันมาก แต่มีพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่เมืองศรีสัชนาลัย (จังหวัดสุโขทัย) กอปรด้วยพระลักษณะงามเป็นที่ต้องพระราชหฤทัย แต่ชำรุดมากเหลืออยู่แต่พระเศียร พระหัตถ์และพระบาท จึงโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญลงมากรุงเทพฯ แล้วให้ช่างปั้นสถาปนาขึ้นมาบริบูรณ์เต็มพระองค์ และโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีเททองหล่อขึ้นเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามกรุงเทพมหานคร พระร่วงโรจนฤทธิ์ เป็นที่เคารพบูชาของ พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วไป ชื่อเต็มก็คือพระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาสมหาวิชราวุธตามประกาศกระแสพระบรมราชโองการ ลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ แต่ประชาชนทั่วไป จะเรียกว่าหลวงพ่พระร่วงหรือ พระร่วงโรจนฤทธิ์ มีขนาดความสูงวัดจากพระบาทถึงพระเศียร ๒.๔๒ เมตร หรือราว ๑๒ ศอก ๔ นิ้ว เป็นพระพุทธรูปปางห้ามญาติศิลปะแบบสุโขทัย ประทับยืนอยู่บนฐาน โลหะทองเหลืองลายบัวคว่ำบัวหงายทำวงพระพักตร์ตามยาวพระหนุเสี้ยมนิ้วพระหัตถ์และพระบาทไม่เสมอกันห้อยพระหัตถ์ซ้ายลงข้างพระวรกาย แฝ่พระหัตถ์ขวายกตั้งขึ้นยื่นออกไปข้างหน้าระดับพระอุระ เป็นกิริยาห้าม มีพระอุทรพลู้อยออกมาท่มจีวรบางคลุมแนบติดพระวรกายบายพระพักตร์สู่ทิศเหนือทำด้วยโลหะทองเหลือง หนัก ๑๐๐ หาบ

การอัญเชิญพระร่วงโรจนฤทธิ์ เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๑๔๕๗ จำเป็นต้องแยกขึ้นมาและมาประกอบเข้าด้วย กันที่จังหวัดนครปฐมแล้วเสร็จเป็นองค์สมบูรณ์ เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๘ หลังจากรัชกาลที่ ๖ เสด็จสวรรคตแล้วตามความในพระราชพิธีกรรมของพระองค์ระบุ

ว่าให้ บรรจุพระอังคารของพระองค์ไว้ใต้ฐานพระร่วงฯที่องค์พระปฐมเจดีย์ วันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๙ จึงได้ทำพิธีบรรจุพระบรมราชสรีรังคารณใต้ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรโมภาส มหาวชิราวุธ ตามพระประสงค์ทุกประการ

ด้านทิศตะวันตก เดินขึ้นวิหารพระนอน(ปราสาทไสยาสน์)ห้องแรกเป็นวิหารพระนอน มีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ ห้องในเป็นพระพุทธรูปปางปรินิพพานห่อหุ้มพระปฐมเจดีย์รอบองค์พระปฐมเจดีย์ด้านนอกพระระเบียงคด มีห่อหุ้มสี่ขาตั้งอยู่ตามแนววงกลมตามพระระเบียงคด มองจากด้านบนเหมือนตัวเลขบนหน้าปัดนาฬิกามีทั้งหมด ๒๔ จุดด้วยกันศาลเจ้าพ่อปราสาททองมีลักษณะคล้ายถ้ำอยู่บริเวณรอบนอกของคดพระระเบียงพิพิธภัณฑวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นอาคารที่อยู่ลดชั้นลงมาจากลานประทักษิณรอบองค์พระปฐมเจดีย์

ด้านทิศตะวันออก มีพิพิธภัณฑวัดพระปฐมเจดีย์อยู่บริเวณชั้นลดด้านทิศตะวันออกตรงข้ามพระอุโบสถภายในเก็บวัตถุโบราณที่ขุดพบได้จากสถานที่ต่าง ๆ ในจังหวัดนครปฐมสมัยบ้านเชียง สมัยทวารวดี เช่น พระพุทธรูป หินบดยา ลูกประคำดินเผา กำไลข้อมือ เงินโบราณ ฯลฯ ที่เก็บหีบศพของยาเหล โต๊ะหมูปูชาซึ่งใช้ในพิธีศพของ "ยาเหล" สุนัขที่รัชกาลที่ ๖ ทรงโปรดปรานมากถูกคนลอบยิงตายพระองค์ทรงเสียพระทัยมากโปรดฯให้สร้างอนุสาวรีย์ไว้อาลัยเปิดทุกวัน (๐๙.๐๐-๑๖.๓๐น.) (ปิดช่วงเวลา ๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐น.)

องค์พระปฐมเจดีย์ พระระเบียงคดรอบองค์เจดีย์เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ กันมากกว่า ๑๐๘ องค์ควรค่าแก่การศึกษา แต่ในวันที่ไปเก็บภาพมานั้นมีการบูรณะทำสีใหม่รอบพระระเบียงคดช่างทาสีจึงได้คลุมพระพุทธรูปด้วยพลาสติกใสทั้งหมด ถ้ากลับแลและถ้าตะเคียนทองมีตะเคียนพี-ตะเคียนน้อย รูปพระพุทธรูป (โต พรหมรังสี) แม่พระธรณี พระแก้ว พระกาญจน์ อยู่ในถ้ำพระปฐมเจดีย์จำลองจากองค์เดิม อยู่รอบๆ บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ลดชั้นลงไป ใกล้ๆ กับองค์ปฐมเจดีย์จำลองจากองค์เดิม มีพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชจำลองด้วย

ด้านทิศใต้ มีภาพจิตรกรรมประวัติศาตร์องค์พระปฐมเจดีย์ ๓ สมัยรัชกาลที่ ๔ รัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ ประวัติการสร้างองค์พระปฐมเจดีย์ ให้ศึกษาอยู่ภายในวิหารแต่ห้ามถ่ายรูป ด้านหน้ามีพระบรมรูปอยู่ตรงกลางระหว่างช่องประตูทางเข้าทั้ง ๒ ด้านในมีพระพุทธรูปปางปฐมเทศนาด้วยพระพุทธรูปเชษฐ มีพระนามเต็มว่า พระพุทธรูปเชษฐเศวตอัศมมัยมุณีศรีทวารวดีปูชนียปิตุเป็นพระพุทธรูปที่มีประวัติความเป็นมาค่อนข้างซับซ้อน เรื่องราวเริ่มขึ้นจากเมื่อกรมศิลปากรทำการสำรวจขุดค้นทางโบราณคดีที่วัดทุ่งพระเมรุหรือวัดพระเมรุจังหวัดนครปฐมเมื่อปลายปี ๒๔๘๑ ถึงปี ๒๔๘๒ ได้พบสถูปสมัยทวารวดีองค์ใหญ่มีร่องรอยว่ามีมุขประจำ ๔ ทิศและในแต่ละมุขทิศเคยมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่นั่งห้อยพระบาทประจำอยู่เมื่อสืบความมาก็ทราบว่าเป็นสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้มีการขุดพบพระพุทธรูปที่ว่านี่แล้วองค์หนึ่งได้อัญเชิญไปเป็นประธานที่วัดพระปฐมเจดีย์ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ ก็ได้พบชิ้นส่วนพระพุทธรูปแบบเดียวกันอีกจำนวนหนึ่งจึงมีการรวบรวมไปเก็บรักษาไว้ที่พระระเบียง

คดีด้านนอกองค์พระปฐมเจดีย์ซึ่งก็ยังไม่ครบจำนวนสิ่งของที่ควรจะปรากฏถึงปี ๒๕๐๑ กรมศิลปากร จึงติดตามพบว่าพระพุทธรูปองค์หนึ่งถูกเชิญไปไว้ยังวัดพระยาังกตาบลลำเภอลำภักดิ์จังหวัด พระนครศรีอยุธยาและพบชิ้นส่วนองค์พระอีกจำนวนหนึ่งจากวัดขุนพรหมตำบลเดียวกันรวมทั้งพบ เศียรพระที่ร้านค้าของเก่าอีก ๒ ร้านหลังจากรวบรวมพระพุทธรูปและชิ้นส่วนที่มีอยู่ทั้งหมดมาแล้วจึง นำมาประกอบกันขึ้นได้เป็นพระพุทธรูปศิลาขาว ๓ องค์เชิญไปไว้ยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสาม พระยา ๑ องค์พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร ๑ องค์และที่บริเวณลานชั้นลดด้านทิศใต้พระปฐม เจดีย์อีก ๑ องค์ซึ่งได้รับขนานนามโดยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ขณะนั้น (พ.ศ. ๒๕๑๐) ว่าพระ พุทธนรเชษฐ์เศวตอัมมัยมุนีศรีทวารวดีปูชนียปติรพุทธลักษณะ ศิลปะทวารวดี ปางแสดงปฐม เทศนา ประทับนั่งห้อยพระบาท พระหัตถ์ขวายกจีบเสมอพระอุระ พระหัตถ์ซ้ายวางตะพระขานู ขนาดสูง ๑๔๘ นิ้ว หรือ ๓.๗๖ เมตร วัสดุศิลาขาว

ด้านทิศตะวันออก พระพุทธรูปศิลาสมัยทวารวดีพระพุทธรูปศิลาขนาดใหญ่ประทับนั่ง ห้อยพระบาท ศิลปะแบบทวารวดีปางประทานปฐมเทศนา ปรากฏในโลกเพียง ๖ องค์เท่านั้น (ตามที่ มีหลักฐานเหลืออยู่ในปัจจุบัน) ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนน้อยอย่างยิ่งโดยในประเทศไทยพบ ๕ องค์ และใน ประเทศอินโดนีเซียพบ ๑ องค์ ดังนี้วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร จ.นครปฐม มี ๒ องค์ คือ พระพุทธรูปศิลาขาว หรือ “หลวงพ่อประทานพร” พระประธานในพระอุโบสถและพระพุทธรูปเชษฐ์เศวตอัมมัยมุนี ศรีทวารวดีปูชนียปติรหรือเรียกพระนามสั้นๆ ว่า “พระพุทธรูปเชษฐ์ฯ” หรือ “หลวงพ่อกว” ประดิษฐาน ณ ลานชั้นลด (กะเปาะ) ด้านทิศใต้ขององค์พระปฐมเจดีย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนครกรุงเทพมหานครประดิษฐาน ณ อาคารประพาสพิพิธภัณฑฯ มี ๑ องค์ เป็นพระพุทธรูปศิลาขาวพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยาจ.พระนครศรีอยุธยามี ๑ องค์ เป็น พระพุทธรูปศิลาขาววัดหน้าพระเมรุราชิการาม หรือวัดหน้าพระเมรุ จ.พระนครศรีอยุธยามี ๑ องค์ คือพระคันธารราษฎร์พระพุทธรูปศิลาเขียวพระประธานในพระวิหารสรรเพชญ์หรือพระวิหารน้อย ประเทศอินโดนีเซีย มี ๑ องค์ คือ

พระพุทธรูปศิลาขาวขนาดใหญ่ประทับนั่งห้อยพระบาท วางฝ่าพระบาทบนดอกบัวปาง ประทานปฐมเทศนาประดิษฐานอยู่ภายในพระวิหารเมนดุต จันทิเมนดุต (Candi Mendut)หรือวัด เมนดุต (Mendut Temple) พุทธสถานขนาดเล็กที่เก่าแก่ที่สุดในเมืองยอกยาการ์ตา (Yogyakarta) ประเทศอินโดนีเซียซึ่งเป็นอาคารทรงปราสาทยอดสลับที่สร้างครอบศาสนสถานเดิมที่ก่อด้วยอิฐมี แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ทำจากหินภูเขาไฟเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ตั้งอยู่ห่างจากบوروبุโธ (Borobudur) ไปทางทิศตะวันออก ๓ กิโลเมตรทั้งนี้จันทิเมนดุตหรือวัดเมนดุตเป็นวัดใน พระพุทธศาสนานิกายมหายานพระพุทธรูปศิลาขาวในประเทศอินโดนีเซียองค์นี้มีขนาดใหญ่กว่าตัวคน จริงคือมีขนาดสูง ๓ เมตรแกะสลักจากหินลาวาภูเขาไฟอายุ ๑,๒๐๐ กว่าปีหันพระพักตร์ไปทางทิศ ตะวันตกซึ่งนับว่าแปลกกว่าองค์พระพุทธรูปในจันทิ (วัด, เจดีย์) อื่นๆ ที่ล้วนหันพระพักตร์ไปทางทิศ

ตะวันออกทั้งสี่และเมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๐๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จฯทรงทอดพระเนตรพระวิหารบุโรพุทโธและพระวิหารเมณฑุตในการนี้สมาคมพุทธศาสนาแห่งอินโดนีเซียได้ทูลเกล้าฯ ถวายพระพุทธรูปองค์หนึ่ง พร้อมด้วยธงฉัพพรรณรังสีซึ่งเป็นธงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาแต่ลั่นเกล้าทั้ง ๒ พระองค์ในจำนวนพระพุทธรูปศิลา ๖ องค์นี้มีเพียงองค์เดียวที่สร้างขึ้นจากศิลาเขียวอยู่ที่วัดหน้าพระเมรุราชิการามหรือวัดหน้าพระเมรุ จ.พระนครศรีอยุธยาส่วนที่เหลือทั้งหมดสร้างขึ้นจากศิลาขาวทั้งสิ้น ถึงกระนั้นก็ยังเกิดความสับสนกันอยู่เนืองๆ

พระวิหารทิศตะวันออกหรือพระวิหารหลวงมี ๒ ห้อง ห้องนอกประดิษฐานพระพุทธรูปปางตรัสรู้อยู่ในซุ้มเรือนแก้ว มีจิตรกรรมฝาผนังทั้งดงามสีน้ำมันรูปต้นพระศรีมหาโพธิ์ และภาพอื่นๆ ส่วนห้องด้านในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังแทนบูชาเป็นพระแท่นสำหรับวางเครื่องสักการบูชาองค์พระปฐมเจดีย์ เป็นส่วนประกอบพิธีสักการะพระบรมสารีริกธาตุภายในพระวิหารหลวง มีภาพแสดงพระปฐมเจดีย์องค์เก่าก่อนที่จะถูกสร้างครอบและพระบรมสารีริกธาตุให้บูชาผนังทั้งสองข้างเป็นภาพวาดรูปเทวดา นักพรต ฤาษี และพระยาครุฑ ทุกภาพประนมมือแสดงการสักการบูชาพระปฐมเจดีย์

เปิด เวลา ๐๕.๐๐-๒๐.๐๐ น. ค่าเยี่ยมชมชาวต่างประเทศ ๔๐ บาท งานประจำปีมีสการองค์พระปฐมเจดีย์จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีประมาณเดือนพฤศจิกายนในวันขึ้น ๑๒ ค่ำ ถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ มี ๙ วัน ๙ คืน

สำนักงานจัดประโยชน์และรักษาองค์พระปฐมเจดีย์ โทร. ๐๓๔-๒๔๒-๑๔๓

๒.๕.๓ ความเชื่อ

การได้มานมัสการพระปฐมเจดีย์องค์ใหญ่ถือเป็นสิริมงคลและได้อานิสงส์อย่างมาก เนื่องจากเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าต่อกันที่ การกราบไหว้ **"องค์พระปฐมเจดีย์"** ถือเป็นอีกสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่คนไทยนิยมไปสักการะกันเป็นจำนวนมากเพราะที่แห่งนี้เป็นปูชนียสถานอันสำคัญของประเทศไทยมีประวัติความเป็นมายาวนานและที่สำคัญเลยนั่นก็คือที่แห่งนี้เป็นเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์พระพุทธเจ้าเอาไว้ส่งผลให้ที่องค์พระเจดีย์มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมาก ตามความเชื่อ หากใครที่มีโอกาสไปไหว้ขอพรที่นี่ แล้วอธิษฐานไหว้พระขอพรกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นชื่อในประเทศกันไปแล้วก็ขอพาบินลัดฟ้าไปประเทศที่ไม่ไกลไม่ไกลจากประเทศไทยกันบ้าง เริ่มกันที่ประเทศเพื่อนบ้านของไทยเรา นั่นคือ **"ประเทศพม่า"** ที่นี่เป็นประเทศที่มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มีพระเจดีย์สวยงามเช่นเดียวกัน

ตารางแนวคิดที่ ๒.๖ ข้อมูลพื้นฐานการวิจัย

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
travel.kapook.com/view18651.html	องค์พระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์สร้างในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งสมณทูตพระโสณะอุตตระเถระ มีการปฏิสังขรณ์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ , ๕ , ๖, ๗, ๘ เป็นปูชนียสถานที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั้งประเทศ โดยเฉพาะชาว จังหวัดนครปฐม องค์พระปฐมเจดีย์นั้นถือเป็นศูนย์รวมกิจกรรมทุกชนิด ของทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเมือง การปกครอง ศาสนา การศึกษา และพาณิชย์กรรม ก็ล้วนถือเอาองค์พระปฐมเจดีย์เป็นศูนย์กลางจัดแสดงนิทรรศการทั้งสั้นเส้นทางเข้าสู่พระปฐมเจดีย์ ปัจจุบันการเดินทางไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ จากกรุงเทพฯ สามารถไปได้ ๒ ทาง คือทางรถไฟ จากสถานีรถไฟกรุงเทพฯ หรือสถานีรถไฟบางกอกน้อย มาลงที่สถานีรถไฟนครปฐม ใช้เวลาเดินทางประมาณ ๑ ชั่วโมงเศษและทางรถยนต์ก็เดินสะดวกสบายเช่นทิศใต้,ทิศเหนือ,ทิศตะวันตก,และทิศตะวันออก เพราะเป็นใจกลางเมืองนครปฐมพอดี

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้สืบค้นงานวิจัยที่มีผู้ดำเนินการจัดทำเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว เพื่อมานำเสนอประกอบการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยประเด็นที่ได้ทำการสืบค้นนั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ

งานการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ซึ่งได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยและดำเนินการจัดทำไว้หลายท่าน อันจะเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้นำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเสนอ ดังนี้

พระครูปลัดเจริญ สุวีโร (มีประเสริฐ) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการด้านศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดสมุทรสงคราม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดสมุทรสงคราม ตามความเห็นของพระสงฆ์ในจังหวัดสมุทรสงคราม ๒. เปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดสมุทร ตามความเห็นของพระสงฆ์ในจังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ๓. ศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดสมุทรสงคราม และพบผลการวิจัยว่า

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านบุคลากร ด้านการบริหาร ด้านอาคารสถานที่ และด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดสมุทรสงคราม ตามความเห็นของพระสงฆ์ในจังหวัดสมุทรสงครามจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลพบว่าสถานภาพส่วนบุคคลด้านพรรษาและวุฒิการศึกษาทางธรรมมีผลทำให้ความเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดสมุทรสงครามแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลด้าน อายุ วุฒิกศศึกษาสามัญ และตำแหน่งไม่พบความแตกต่าง ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดสมุทรสงคราม

พบว่า ด้านบุคลากรควรจัดให้มีการสรรหานักเรียนเข้ามาศึกษาเล่าเรียน เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาที่ดีและให้ทุกส่วนภาค, ด้านการบริหาร ควรจัดบริการแนะแนวทาง

การศึกษาแก่นักเรียนโดยผ่านทางกิจกรรมปฐมนิเทศนักเรียน กิจกรรมทางวิชาการ และการพบปะอาจารย์ที่ปรึกษาประจำ, ด้านอาคารสถานที่ควรมีการแบ่งสัดส่วนที่ชัดเจนในอาคารสถานศึกษาเล่าเรียน และด้านการศึกษาสงเคราะห์ ผู้บริหารควรเป็นผู้เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเพื่อให้ทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์จากการให้การสงเคราะห์ โดยเอื้อประโยชน์และสงเคราะห์ด้วยการให้ทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ยากไร้ และอาคารมีการติดตามผลการศึกษาของเด็กที่ได้รับทุนไป^{๔๖}

พระใบฎีกามานะ สุธมฺม (มากมุล) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการจังหวัดเพชรบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. ศึกษาการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดเพชรบุรี ๒. เพื่อเปรียบเทียบระดับการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ ๓. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวม อยู่ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านสถานที่อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านที่เหลืออีก ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านค่าใช้จ่าย ด้านการพัฒนาการศึกษาด้านการบริหารการศึกษาและด้านอื่นๆอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบระดับการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาสามัญ มีผลทำให้ความเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกันซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลด้าน อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรมและตำแหน่งไม่พบความแตกต่าง ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดเพชรบุรี พบว่าด้านสถานที่ควรจัดสภาพแวดล้อมภายในอาณาบริเวณ โรงเรียน และบริเวณรอบนอกโรงเรียน โดยดูแลรักษาความสะอาดปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่น มีบรรยากาศที่สะอาด สงบ และสว่าง เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาลดจนจัดรักษาความปลอดภัยแก่นักเรียน ด้านค่าใช้จ่าย ควรจัดสรรรายได้ประจำปีของวัดมาช่วยเหลืองานด้านการศึกษาสงเคราะห์อย่างชัดเจน โดยจัดสรรเป็นงบประมาณประจำปีในแต่ละปี,ด้านการพัฒนาการศึกษา ควรปรับกระบวนการพัฒนา เริ่มที่การพัฒนาครูผู้สอนเป็นประการแรกโดยการปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรม จริยธรรม ให้ครูเป็นตัวอย่างทางความประพฤติดีแก่นักเรียน,ด้านการบริหารการศึกษาควรจัดบริการแนะแนวทางการศึกษาแก่นักเรียนโดยผ่านทางกิจกรรมปฐมนิเทศนักเรียนกิจกรรมทางวิชาการ กีฬา กิจกรรมทางศาสนา และการพบปะอาจารย์ที่ปรึกษาประจำวัน เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่งและดี

^{๔๖} พระครูปลัดเจริญ สุวีโร (มีประเสริฐ), “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดสมุทรสงคราม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๖.

และ ด้านอื่นๆ ควรประสานงานกับผู้ชุมชน หรือตัวแทนหมู่บ้านหรือประชาชนผู้ที่อาศัยในชุมชนที่วัด และโรงเรียนตั้งอยู่เพื่อรับทราบและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร^{๔๗}

สรุป จากงานวิจัยที่กล่าวไว้ข้างต้นพบว่าการจัดการที่เกี่ยวกับวัด การศึกษา การเผยแผ่ธรรม การศึกษาสงเคราะห์ล้วนมีการดำเนินการในสิ่งต่างๆที่สามารถในการบริหารจัดการของวัด เป็นไปด้วยความเรียบร้อยหรือถ้ามีปัญหาที่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้สามารถผ่านพ้นไปด้วยดี หรือมีกระบวนการในการจัดการตามหลักทฤษฎีตามแนวคิดเพื่อให้งานเหล่านั้นสามารถดำเนินการต่อไปได้จนประสบความสำเร็จในการจัดการ ซึ่งได้จากงานวิจัยที่นำมากล่าวถึง ก็ได้ชี้แนวทางว่างานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ต้องมีแนวทางในการจัดการอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จได้หรือมีแนวคิดเพิ่มเติม ในด้านการจัดการอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดได้มีผู้ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยและดำเนินการจัดทำไว้หลายท่านอันจะเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษาซึ่งผู้วิจัยได้นำผลงานวิจัยเกี่ยวข้องมาเสนอ ดังนี้

พระครูวิสุทธิธรรมาธิบดี (ครุฑธา) ได้วิจัยเรื่อง “ การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน ๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า (๑) ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรีโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ เมื่อพิจารณาเป็นด้านๆไปมีด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานอยู่ในระดับมากทุกด้าน (๒) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลพบว่าประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และ ประสบการณ์ในการเข้าวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่ต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ (๓) ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ปัญหาในการบริหารจัดการวัดได้แก่ ปัญหาเรื่องการบริหารของวัดหรือบุคลากรหรือทีมงานใน

^{๔๗} พระใบฎีกาภานะ สุเมธโส (มากมูล), “การบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการจังหวัดเพชรบุรี”,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๗.

การปฏิบัติหน้าที่ด้านต่างๆ ในงานทั้ง ๖ ด้าน นั้นมีข้อจำกัด เพราะวัดพื้นที่กว้างขวางมาก ตลอดจนการบริหารจัดการวัดยังผูกขาดอยู่กับเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว ทำให้การควบคุมดูแลไม่ทั่วถึง ควรมีการเพิ่มทรัพยากรหรือบุคลากรที่สำคัญและมีคุณภาพตลอดทั้งสร้างทีมงานในการทำหน้าที่ในงานด้านต่างๆ ควรจัดระบบระเบียบกระจายงานกระจายอำนาจหน้าที่ให้แก่บุคลากรที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเหมาะสม การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานก็จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^{๔๘}

พระปลัดมนต์ดก สุวโจ (ตันหลงขจร) ได้ทำการวิจัย “การบริหารจัดการวัดในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และเสนอแนะแนวทางในการบริหารวัดตามทัศนะของพระสงฆ์ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุตั้งแต่ ๕๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๗๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๐๐ มีพรรษา ต่ำกว่า ๕ พรรษา จำนวน ๑๐๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๕๐ มีวุฒิการศึกษาทางโลก ระดับประถมศึกษา จำนวน ๙๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐๐ มีวุฒิการศึกษาทางธรรม ระดับนักธรรมชั้นเอก จำนวน ๗๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕๐ และไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม จำนวน ๒๖๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๐๐ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอดำเนินสะดวก โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓.๔๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ด้านการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการวัดจำแนกตามสถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิทางการศึกษาแผนกธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม พบว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัด แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระสงฆ์ที่มีพรรษาและวุฒิการศึกษาทางโลก ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัด ไม่แตกต่างกัน^{๔๙}

พระมหาสมบุญ พันธสุข ได้วิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดในเขตปกครอง คณะสงฆ์ ภาค๑๔” จากผลงานการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการของวัดพัฒนาตัวอย่างโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเกิดจากวัดพัฒนาตัวอย่างได้มีการดูแลเอาใจใส่ในการบริหารจัดการวัดอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการปกครอง การเผยแผ่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การ

^{๔๘} พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ (ครุฑธา), “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๔.

^{๔๙} พระปลัดมนต์ดก สุวโจ (ตันหลงขจร), “การบริหารจัดการวัดในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๙๑.

สาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งการที่วัดพัฒนาตัวอย่างสามารถบริหารจัดการได้เช่นนี้ มีความเป็นไปได้ว่า ได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายช่วยสนับสนุน ทั้งนี้ การขับเคลื่อนนโยบายในการบริหารจัดการย่อมเกิดจากเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญด้วยอย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการวัดพัฒนาตัวอย่าง ย่อมมีความแตกต่างและความแตกต่างและความเด่นชัดมากกว่า โดยสามารถแสดงออกเป็นรูปธรรมและการกล่าวถึงอย่างต่อเนื่องกล่าวคือ เป็นวัดที่มีความพร้อมในทุกด้าน^{๕๐}

พระครูพิศาลถิรธรรม (สมพร ญาณาวชิโร) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ๒) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบสามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์สามเณรให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดีการบริหารวัดในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบ ระบบ วิธีการการสร้างระบบให้เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยในวัดนั้นๆ และสังคมโดยรอบ เพื่อให้การบริหารเป็นไปตามความหมายที่ว่า การปกครอง การดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินงานหรือการจัดการกิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง^{๕๑}

สรุป การบริหารจัดการวัดตามงานวิจัยที่ได้ศึกษาค้นคว้ามานั้น ได้มีรูปแบบในการบริหารจัดการวัดแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ที่วิจัยทำให้ทราบถึงแนวทางการบริหารจัดการวัดควรมีแนวทางในการจัดการวัดได้อย่างไร ที่จะทำให้การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร

^{๕๐} พระมหาสมบุญ พันธสุข, “การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค๑๔”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยศิลปากร, (๒๕๕๐), หน้า ๘๒.

^{๕๑} พระครูพิศาลถิรธรรม (สมพร ญาณาวชิโร) “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๘๕.

ฉะนั้นการบริหารจัดการวัดจึงมีวิธีการในการดำเนินการ การวางแผน การบริหารอย่างไร จึงจะประสบความสำเร็จ

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ซึ่งได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยและดำเนินการจัดทำไว้หลายท่าน อันจะเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษาในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้นำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเสนอ ดังนี้

เพ็ญพรรณ โกมลลิมศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร” ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร มีคณะกรรมการบริหารงานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นหน่วยงานหลักที่มีบทบาทในการดูแลจัดการแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากที่ศักยภาพที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินงานทั้งด้านทรัพยากร บุคลากร งบประมาณในการพัฒนา ทำให้การดำเนินงานในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทั้ง ๖ ระบบของคณะกรรมการบริหารงานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร มีบทบาทที่ชัดเจนและมีความเป็นเอกเทศสูง การประสานขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ จึงมีน้อยนอกจากกรมศิลปากรที่ ๖ (สุโขทัย) และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราชที่ทำหน้าที่ในการดูแล อนุรักษ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุภายในวัดซึ่งผลจากการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวทั้ง ๖ ระบบสามารถอธิบายได้ว่ารูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตน มหาธาตุวรมหาวิหาร ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีการดำเนินงานในเรื่องการเผยแพร่การบริหารจัดการดูแลการพัฒนาการอำนวยความสะดวก การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว^{๕๒}

ปราโมทย์ แก้ววิเชียร ได้วิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมวัดโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า ๑. ในภาพรวมมีปัญหาการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกระดับปัญหาการส่งเสริมการท่องเที่ยว ๑ ระดับ พบว่า มีปัญหาระดับมาก ๑๔ รายการ ปัญหาในระดับปานกลาง ๑๐รายการ และปัญหาระดับน้อย ๖ รายการ ๒. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นหน่วยระบบงาน ๓ หน่วย คือ ยุทธศาสตร์ที่ชุมชนดำเนินการได้เองภายใต้ความรับผิดชอบ และเป็นแผนปฏิบัติการของหมู่บ้าน ชุมชน ยุทธศาสตร์ที่

^{๕๒} เพ็ญพรรณ โกมลลิมศรี, “ศึกษาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๙), หน้า ๙๔.

ชุมชนเสนอขอรับการส่งเสริม สนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และยุทธศาสตร์ที่ชุมชนแสวงหาที่รพยากรและประสานความร่วมมือจากภาคีความร่วมมือต่างๆ ทั้งภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน^{๕๓}

พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสุโก (ช่างเมือง) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัย พบว่า ๑. ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับได้ดังนี้ ๑) ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ๒) ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๓) ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และ ๔) ด้านพัฒนาสิ่งแวดล้อม, ๒. การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยภาพรวม ประชาชนที่มีเพศและจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ วุฒิการศึกษา อาชีพและรายได้ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาครแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และ ๓. ปัญหาส่วนใหญ่ในการพัฒนาวัด คือ ปัญหาเกี่ยวกับความสะอาด ขยะมูลฝอย มูลสุนัข มูลนก ห้องน้ำห้องสุขาไม่สะอาด มีต้นไม้ยืนต้นไม่ค่อยร่มรื่น เจ้าหน้าที่ของทางวัดที่ทำความสะอาดหรือทำงานในจุดต่างๆ มีน้อย ทั้งยังแต่งกายไม่ค่อยสุภาพและปัญหาในเรื่องของกิจกรรมในวัดซึ่งมีการประชาสัมพันธ์น้อยจัดไม่ตรงกับวันหยุดจึงทำให้ไม่ทราบเรื่องและไม่สะดวกในการมาร่วมกิจกรรม

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรมีการจัดเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดและเจ้าหน้าที่ประจำในจุดต่างๆ ให้มากขึ้นและแต่งกายให้เรียบร้อยในเรื่องการพัฒนาศาสนสถาน หากมีการสร้างใหม่ควรมีการคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักมีการวางแผนใหม่ให้ได้มีการปลูกต้นไม้ให้มากขึ้นเพื่อให้เกิดความร่มรื่นและเป็นการทำให้ภูมิทัศน์ของวัดสวยงามน่ารื่นรมย์การจัดกิจกรรมต่างๆต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงและมีการบริหารจัดการในด้านต่างๆของวัดให้สมบูรณ์เพราะหากวัดมีความพร้อมในการรองรับประชาชนที่มาวัดแล้วย่อมทำให้ประชาชนมาวัดแล้วเกิด

^{๕๓}ปราโมทย์ แก้ววิเชียร “ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมวัดโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้างจังหวัดพิจิตร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๔.

ศรัทธา เกิดความยินดีเกิดความสุขใจมาทำบุญทำกุศลต่างๆพร้อมทั้งการมาพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ^{๕๔}

สุจินดา พานิชกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษากิจกรรมการสนทนาระหว่างพระสงฆ์กับนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า ชมรม Monk Chat ของ วัดสวนดอก และชมรม Monk Chat ของวัดเจติยหลวง มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรม Monk Chat ที่แตกต่างกันในด้านประเด็นการสนทนา และด้านการบริหารจัดการ ดังนี้ ด้านประเด็นการสนทนาชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอกมุ่งเน้นสนทนาในประเด็นทางพุทธศาสนา เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการเผยแผ่พุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติ ส่วนชมรม Monk Chat ของวัดเจติยหลวงจะสนทนาในประเด็นที่หลากหลาย เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการฝึกฝนภาษาอังกฤษ ในด้านการบริหารจัดการชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอก มีลักษณะที่เป็นระบบ เนื่องจากมีกำหนดหน้าที่ให้แก่สมาชิกและแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ รวมถึงมีการกำหนดระเบียบปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรม Monk Chat ของสมาชิก อีกทั้งในการดำเนินงานของชมรมนั้น ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ในด้านงบประมาณและสถานที่ตั้งชมรม ในขณะที่การบริหารจัดการของชมรม Monk Chat วัดเจติยหลวง มีลักษณะไม่เป็นระบบ หน้าที่และกำหนดระเบียบปฏิบัติกิจกรรม Monk Chat ที่ชัดเจนให้แก่สมาชิก อีกทั้งไม่มีงบประมาณสนับสนุนและไม่มีสถานที่ตั้งชมรมที่เหมาะสมในการปฏิบัติกิจกรรม Monk Chat ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอก มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจนและเป็นระบบ รวมถึงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมากกว่าชมรม Monk Chat ของวัดเจติยหลวง ซึ่งจากลักษณะการดำเนินกิจกรรม และการบริหารจัดการที่แตกต่างกันของชมรม Monk Chat วัดสวนดอก และชมรม Monk Chat วัดเจติยหลวงทำให้ชมรม Monk Chat ของวัดเจติยหลวง ประสบปัญหาจากการดำเนินกิจกรรม Monk Chat มากกว่าชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอก

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่า กิจกรรม Monk Chat ได้ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวในส่วนของนักท่องเที่ยวประเภทเดินทางเที่ยวด้วยตัวเอง ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในกิจกรรม Monk Chat ได้สร้างประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว โดยเป็นการสร้างประสบการณ์ใหม่ทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเกิดความพึงพอใจที่ได้เรียนรู้เรื่องราวทางพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นความรู้ใหม่สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ อีกทั้งยังสร้างประโยชน์ต่อพุทธศาสนา โดยเป็นการเผยแผ่พุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและ

---

^{๕๔} พระสมุห์อนุรักษ ธีรสกุลโก (ช่างเมือง), “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๐.

ช่วยแก้ไขปัญหาการประพัตต์ตัวไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ทั้งนี้กิจกรรม Monk Chat ส่งผลให้พระสงฆ์ของในแต่ละวัดได้มีโอกาสแสดงบทบาทด้านการท่องเที่ยว ในการเป็นผู้เชื่อมโยงการเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาด้านศาสนา^{๕๕}

พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา พระพุทธศาสนานิกายหินยาน (เถรวาท) เป็นศาสนาหลัก ได้แผ่ขยายเข้ามาสู่จังหวัดนครราชสีมาประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ มีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยส่วนใหญ่ การสร้างวัดของจังหวัดนครราชสีมา มีการสร้างในสมัยอยุธยา พ.ศ. ๑๘๙๓ – ปัจจุบัน วัดที่เก่าแก่มากได้แก่วัดพระนารายณ์และวัดบึง ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การสร้างวัดทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่สักการะเคารพบูชา มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ เมื่อเวลาผ่านไปมีผู้สนใจมาศึกษาหาความรู้ และเยี่ยมชมวัดทางพระพุทธศาสนามากขึ้น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดของจังหวัดนครราชสีมาแบ่งออก ๔ ด้าน คือ ด้านศิลปกรรม, โบราณสถาน, โบราณวัตถุ, และจิตรกรรม ด้านกิจกรรมทางศาสนา ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้าง และด้านการจัดสำนักวิปัสสนากรรมฐานด้านการพัฒนาศักยภาพวัดและปัญหาพบว่า วัดในจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๔ ด้าน คือ ศิลปกรรม กิจกรรมทางศาสนา สิ่งแวดล้อม และวิปัสสนา มีปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพ ๔ ด้านคือ ปัจจัยจิตใจ ปัจจัยประกอบปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยด้านโครงสร้าง สำหรับแนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดพบว่า การพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านศิลปกรรม โบราณวัตถุ ด้านกิจกรรมทางวัดที่จัดขึ้นได้แก่ งานประเพณีต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ลักษณะมีความสวยงามและด้านสำนักวิปัสสนาควรพัฒนาทั้ง ๔ ประกอบกันไปเพราะเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมกันและกันซึ่งได้แก่ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยจิตใจ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยประกอบ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยสนับสนุน และการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยโครงสร้าง

โดยสรุป องค์ความรู้ใหม่ที่ได้คือจังหวัดนครราชสีมาได้มีแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และยังมีปัจจัยภายนอกได้แก่ การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานรัฐกับวัด มีบุคคลที่เป็นผู้นำให้ความรู้กับผู้ที่มาท่องเที่ยวนโยบายรัฐการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ การบริการด้านสาธารณะเป็นการบริการนอกเหนือจากที่ทางวัดได้จัดให้ การจราจร มีการขอกำลังตำรวจจราจรการตรวจตรารักษาความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และการเข้ามาขายสินค้าหรือบริการสำหรับพ่อค้า

^{๕๕} สุจิตินา พานิชกุล, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษากิจกรรมการสนทนาระหว่างพระสงฆ์กับนักท่องเที่ยว”, **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙), หน้า ๙๖.

แม่ค้าในวัดนอกจากนั้นแล้วการท่องเที่ยวในวัดยังเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและเผยแผ่ศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย^{๕๖}

สรุป จากงานวิจัยที่กล่าวไว้ข้างต้นพบว่า การท่องเที่ยวด้านการพัฒนาศักยภาพวัดและปัญหา พบว่า ด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรม ๔ ด้าน คือ ศิลปกรรม กิจกรรมทางศาสนา สิ่งแวดล้อม และวิปัสสนามีปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพ ทั้ง ๔ ด้าน คือ ปัจจัยเชิงปัจจัยประกอบปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยด้านโครงสร้าง ซึ่งการท่องเที่ยวในที่ต่างๆล้วนมีปัญหที่แตกต่างกันไปตามแต่ละสถานที่นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมก็ยังเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้ซึ่งในแหล่งท่องเที่ยวบางที่ก็มีความพร้อมและมีขีดความสามารถในการที่จะจัดให้แหล่งท่องเที่ยวได้ แต่ยังขาดซึ่งการให้ความรู้และการสื่อความหมายที่ดี หากมีการจัดกิจกรรมที่ดีทำให้พระสงฆ์มีบทบาทสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว สร้างประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ในเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังสร้างประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา โดยเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งได้มีผู้ทำการศึกษารายงานวิจัยและดำเนินการจัดทำไว้หลายท่าน อันจะเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้นำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเสนอ ดังนี้

ภัทรสุภา สีสานภาพรรณ ได้วิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ หรืออย่างใดอย่างหนึ่งตามคติทางพระพุทธศาสนา นอกจากนั้น ยังหมายรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปฏิบัติธรรมและเข้าร่วมพิธีทางศาสนา งานเทศกาลประเพณีต่างๆ ปัจจัยที่ทำให้สังเกตการณ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญได้แก่ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นต้นแบบในการเสด็จประพาสไปสู่วัดพุทธศาสนสถาน พระพุทธศาสนาผสมผสานอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมาแต่โบราณ และกระแสสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้ประชาชนหันมาหาทางออกจากความรีบเร่ง สับสน วุ่นวาย ด้วยการทางท่องเที่ยวในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงพุทธจากการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธในแหล่งวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครทั้ง ๓ แหล่งพบว่านักท่องเที่ยวสามารถดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆได้ด้วยการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสวดมนต์ การฟังธรรม และการบำเพ็ญภาวนานอกจากนั้นยังสามารถเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งศิลปวัฒนธรรมซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

^{๕๖} พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา, “ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า ๗๔.

ความสำคัญและคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม และประเพณีก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ของชาติและสืบทอดปรัชญาคติ และศาสนคติ ด้านเศรษฐกิจ ช่วยลดปัญหาความยากจน และส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้าน การพัฒนาชีวิตและจิตใจ ก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพคนและสังคม ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดี และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านศาสตร์และศิลป์ของ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีไทย^{๕๗}

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทรเมือง ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์” ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพระอารามหลวงชั้นเอกทุกวัด มีศักยภาพที่โดดเด่น ซึ่งทางภาครัฐพร้อมให้การสนับสนุน ภาคเอกชนมีความสนใจร่วมมือ ในการจัดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวยังปรารถนาปลื้มในความงดงามของพระอาราม แต่ในด้านการ บริการท่องเที่ยวของพระอารามหลวง ๕ วัดยังไม่ได้มาตรฐาน ยกเว้นวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เนื่องจากความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องยังไม่สามารถหา ข้อสรุปที่เหมาะสมในทิศทางเดียวกันได้ ระหว่างแนวคิดการอนุรักษ์กับแนวคิดเพื่อการพัฒนาวัดเพื่อ บริการการท่องเที่ยว รวมถึงการใช้อำนาจบริหารสั่งการต่างๆของวัด

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายในพระอารามหลวงนั้น ควรเน้น

- ๑) การชื่นชมศิลปกรรมต่างๆ
- ๒) การนมัสการไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- ๓) การฝึกสมาธิภาวนาในวัดหยุดและวันพักผ่อน
- ๔) สิ่งนี้นักท่องเที่ยวควรได้รับในการมาท่องเที่ยวคือความเพลิดเพลิน คติธรรม เกียรติความรู้ทางศาสนาที่ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ที่ละเอียดลึกซึ้ง
- ๕) ควรปรับปรุงด้านบริการท่องเที่ยวของวัดที่ยังไม่เป็นที่ดึงดูดใจเพื่อมาตรฐาน แรงจูงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการสาธารณูปโภค^{๕๘}

กรณิ ถนอมกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร” ในการวิจัยนี้ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง กับสถานที่ทางพระพุทธศาสนา และรวมถึงการมาท่องเที่ยวในงานประเพณีหรือกิจกรรมทางพุทธ

^{๕๗} ภัทรสุภา สีสานภาพรรณ, “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมใน กรุงเทพมหานคร”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๙๘.

^{๕๘} พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทรเมือง, “การจัดการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะ รัตนโกสินทร์” ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๙๑.

ศาสนา เช่น การเวียนเทียน การแห่เทียนพรรษา เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นหญิง อายุ ๕๑ - ๖๐ ปี สมรส รายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท และมีจุดประสงค์การเดินทางคือการท่องเที่ยว มีรูปแบบการดำรงชีวิตส่วนใหญ่ งานอดิเรกคือการท่องเที่ยว กิจกรรมทำบุญตามวัด ใช้บ้านเป็นสถานที่พักผ่อน ชอบอาหารไทย ศึกษาธรรมะด้วยการอ่านหนังสือ ธรรมะ ความคิดว่าตนเองเป็นคนรักสงบ เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อทำจิตใจสงบ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำบุญ บริจาคทานเพื่อช่วยเหลือสังคม ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของจังหวัดสกลนครเหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว ระยะเวลาท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนคร ๑ - ๒ วัน พักแรมที่บ้านญาติ เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดสกลนคร ๑ ครั้ง เดินทางมาจังหวัดสกลนคร นครพนม หนองคาย มุกดาหาร เลือกวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด และกราบสักการพระพุทธรูปเป็นแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธมากที่สุดเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา จุดประสงค์การเดินทางมาท่องเที่ยวที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนครที่แตกต่างกัน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารกิจกรรมความสนใจ และความคิดของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนครมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสกลนคร ได้แก่ รูปแบบการเดินทางสถานที่พักแรม จังหวัดที่เดินทาง การเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสกลนคร^{๕๙}

อัญชลี สมใจ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษา วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ในการวิจัยนี้ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ตั้งของวัดเพื่อศึกษาธรรมะ ศึกษาหาความรู้ แสวงบุญ ประกอบกับพักผ่อนหย่อนใจ และหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัดโสธรวรารามวรวิหารส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน และส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง ๑๐,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาท นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวมากกว่า ๑ ครั้ง ส่วนใหญ่ใช้จ่ายในการท่องเที่ยวต่ำกว่า ๑,๕๐๐ บาท นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงวันหยุด สาเหตุที่เลือกเดินทางมาท่องเที่ยววัดโสธรฯ เนื่องจากความเลื่อมใสศรัทธาเดินทางมาท่องเที่ยวด้วยตนเอง เดินทางมากับครอบครัวและญาติ จำนวนผู้ร่วมเดินทาง ๑ - ๕ คน เดินทางโดยรถส่วนตัว ทราบข้อมูลจากเพื่อนหรือการบอกต่อ กิจกรรมที่ทำส่วนใหญ่ คือ ทำบุญ และส่วนใหญ่จะเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีกความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

^{๕๙} กรณีย์ ถนอมกุล, “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร”, รายงานการศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๘), หน้า ๑๗๔.

จากการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดโสธรฯ ด้านความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยววัดโสธรฯ พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายได้นักท่องเที่ยวที่มีความคิดเห็นทางด้านสิ่งดึงดูดใจมาก รองลงมาคือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ส่วนด้านกิจกรรมสันทนาการอยู่ในระดับปานกลางและด้านความสะดวกในการเดินทางตามลำดับ^{๒๐}

อภิรักษ์ ไพบูลย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวประเภทวัด : กรณีศึกษา วัดใหม่ทุ่งคา ต.กำแพงเพชร อ.รัตนภูมิ จ.สงขลา” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างของนักท่องเที่ยวในการวิจัยครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ในช่วง ๒๑ – ๔๐ ปี ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม มีรายได้ระหว่าง ๕,๐๐๑ – ๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนและรับข้อมูลข่าวสารของวัดจากคนแนะนำ

ผลการศึกษาข้อมูลด้านศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดใหม่ทุ่งคา พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นในภาพรวมทั้ง ๔ ด้านว่า วัดใหม่ทุ่งคามีศักยภาพทางการท่องเที่ยวในระดับมากและเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าวัดใหม่ทุ่งคามีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูงเท่ากันทั้ง ๔ ด้านคือศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดใหม่ทุ่งคา โดยชุมชนมีส่วนร่วม พบว่านักท่องเที่ยมมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการการท่องเที่ยวของวัดใหม่ทุ่งคา ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดใหม่ทุ่งคาโดยชุมชนมีส่วนร่วม พบว่า ควรมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการฝึกสมาธิ ศิลป ปัญญา การบริหารสมาธิให้แก่ผู้ที่สนใจ จัดบรรยายธรรมะทางวิทยุชุมชน จัดเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนโดยให้วัดใหม่ทุ่งคาเป็นศูนย์กลาง ควรมีการรื้อฟื้นประเพณีเก่าๆ ที่ได้สูญหายไปแล้ว ควรประชาสัมพันธ์วัดใหม่ทุ่งคาให้เป็นที่ยี่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งควรมีการเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ โดยจัดทำเว็บไซต์ (website) เป็นของวัดใหม่ทุ่งคาโดยเฉพาะ จัดทำใบโบว์ชัวร์ (Brochure) หรือคู่มือท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว และในการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า องค์กรชุมชน ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านชุมชน

^{๒๐} อัญชลี สมใจ, “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษาวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๕.

หน่วยงานราชการต่างๆ มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดใหม่ทุ่งคาความยินดี พร้อมที่จะช่วยเหลือและเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านการบริหารจัดการและปฏิบัติการ^{๖๑}

วันพร จันทรักษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า ๑. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๑๐ วัด ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๓๐ มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐๐ ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘๐ มีถิ่นที่อยู่อาศัยในภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๓๐ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่มีรายได้ คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๓๐ และ ๒. มีจุดมุ่งหมายในการมาจังหวัดที่มีเพศแตกต่างกันจะมีปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาด้านการคมนาคม ด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๓. อาชีพและรายได้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักท่องเที่ยวชาวไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จำนวน ๗ รายการ ได้แก่พาหนะที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว ลักษณะของกลุ่มนักท่องเที่ยวจุดมุ่งหมายของการมาเยือน ช่วงเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จำนวนวันที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และระยะทางที่เหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๔. ปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย ภายในวัดมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีวิทยากรบรรยายข้อมูลและดำเนินกิจกรรมร่วมกับนักท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันมากที่สุดระดับร้อยละ ๗๐.๙๐ และปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย สภาพของโบสถ์วิหารภายในวัดจะต้องมีการบูรณะขึ้นมาใหม่ให้มีความงดงามตามสถาปัตยกรรมอย่างไทย และภายในวัดมีการจัดที่นั่งพัก ไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ มีการประชาสัมพันธ์ในทุกทิศทางเดียวกันน้อยที่สุดระดับร้อยละ ๐.๔๕^{๖๒}

สกันธ์ ภูงาม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยววัดภาคกลาง : การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.)” ผลการวิจัยพบว่า การจัดโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด เป็นภารกิจเพิ่มเติมจากหน้าที่

^{๖๑} อภิรักษ์ ไพบูลย์, “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวประเภทวัด : กรณีศึกษา วัดใหม่ทุ่งคา ต. กำแพงเพชร อ.รัตภูมิ จ.สงขลา”. รายงานค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรังสิต), ๒๕๕๑, หน้า ๑๑๒.

^{๖๒} วันพร จันทรักษา, “ปัจจัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗๒.

หลักขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ โดยมีเหตุผล ๓ ประการ คือ ประการแรกต้องการสนองนโยบายรัฐบาล ประการที่สอง มองเห็นศักยภาพและโอกาสขององค์กรด้านการรับส่งกลุ่มคนในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวด้วยรถประจำทางปรับอากาศขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) และประการที่สาม ต้องการสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นให้องค์กรสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น สภาพปัญหาจากการดำเนินงานของโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) พบว่ามี ๑. ปัญหาภายใน ๓ ประการ ได้แก่ ปัญหาด้านประชาสัมพันธ์ ราคารถโดยสาร และคุณภาพในการให้บริการ ส่วนปัญหภายนอกได้แก่ ๑. ปัญหาด้านคุณภาพการให้บริการจากวัดเป้าหมาย ๒. ปัญหาด้านกฎหมาย คือ การรับรองทางกฎหมายในการดำเนินโครงการระยะยาว การร้องเรียนจากบริษัทเอกชน เงื่อนไขการต่อใบอนุญาต และการมีคู่แข่งเพิ่มขึ้น ๓. ปัญหาจากเหตุสุดวิสัยที่เกิดจากวิกฤตการณ์ทางการเมือง^{๖๓}

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์,รศ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ศักยภาพศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in depth interview) กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐ วัด มีองค์ประกอบ คือ มีพระปรารักษ์ พระประธานในโบสถ์ สลุปเจดีย์ โบสถ์ วิหาร หอไตร ศาลาการเปรียญ ระเบียง พระอุโบสถ พระพุทธรูป โลหะปราสาทที่สำคัญเพื่อให้บริการท่องเที่ยว ในเขตกรุงเทพมหานคร ๒. ศึกษาการบริหารจัดการเพื่อการอนุรักษ์ศาสนสถานที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in depth interview) การบริหารจัดการศาสนสถานที่สำคัญสำหรับการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวของวัด มีผู้ช่วยและเจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลในเรื่องความเรียบร้อย และทางวัดส่วนใหญ่ได้มีการจัดการให้เจ้าหน้าที่ อยู่ประจำในแต่ละศาสนสถานทีนั้นๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ศาสนสถานที่มีความเสื่อมโทรมสิ่งแวดล้อมภายในวัด ทางวัดจะปรับปรุงซ่อมแซมบูรณะโบสถ์ วิหาร หรือการปรับปรุงห้องน้ำและสถานที่จอดรถให้มีมากขึ้น ๓. การศึกษาข้อมูลการบริหารจัดการสำหรับการอนุรักษ์ศาสนสถานสำหรับการท่องเที่ยว มีดังนี้ ๑) ด้านการบริหารจัดการศาสนสถาน โดยรวมอยู่ในระดับดี ๒) ด้านการบริหารแบบไตรสิกขา พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติเกี่ยวกับตัวมนุษย์เองและสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์โดยใช้การศึกษา ๓) การจัดการด้านองค์กร การบริหารจัดการ ๔) การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในวัด การบริหารองค์กร วัดควรมีการประชาสัมพันธ์ศาสน

^{๖๓} สกนธ์ ภู่งามดี, “การท่องเที่ยววัดภาคกลาง : การพัฒนาศักยภาพส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) ,วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓).

สถาน ควรทำเอกสารประชาสัมพันธ์เป็นสองภาษาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติและควรมีเว็บไซต์ของวัดเพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว^{๖๔}

วัฒนาพร สุญา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงเวช : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวดอนตุง จังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัยพบว่า บริบทของสภาพแหล่งท่องเที่ยวดอนตุงตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ องค์ประกอบด้านองค์กร และองค์ประกอบด้านการจัดการ มีความพร้อมและสามารถจัดการแหล่งท่องเที่ยวดอนตุง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความรู้ด้านพื้นที่ท่องเที่ยว ดอนตุงความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงเวชและพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรจะมีการปรับปรุงในด้านการให้ความรู้และการสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น^{๖๕}

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทรเมือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในกะรัตนโกสินทร์” ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพระอารามหลวงชั้นเอกทุกวัน มีศักยภาพที่โดดเด่น ซึ่งทางภาครัฐพร้อมให้การสนับสนุน ภาคเอกชนมีความสนใจร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวยังปลื้มในความงดงามของพระอารามแต่ในด้านการบริการการท่องเที่ยวของพระอาราม๕ วัดยังไม่ได้มาตรฐาน ยกเว้นวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวัดเชตุพนวิมลมังคลาราม เนื่องจากความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่เหมาะสมในทิศทางเดียวกันได้ ระหว่างแนวคิดการอนุรักษ์กับการแนวคิดเพื่อการพัฒนา วัดเพื่อบริการการท่องเที่ยว รวมถึงการใช้อำนาจบริหารสั่งการต่าง ๆ ของวัดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายในพระอารามหลวงนั้น ควรเน้น ๑) การชื่นชมศิลปกรรมต่างๆ ๒) การนมัสการไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๓) การฝึกสมาธิภาวนาในวันหยุดและวันพักผ่อน ๔) สิ่งที่นักท่องเที่ยวควรได้รับในการมาท่องเที่ยวคือความเพลิดเพลิน คติธรรม เกร็ดความรู้ทางศาสนาที่ประกอบด้วย

^{๖๔}นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์,รศ. และคณะ, “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,(สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๖๕}วัฒนาพร สุญา “แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงเวช : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวดอนตุง จังหวัดเชียงราย”, **ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕).

ประวัติศาสตร์ที่ละเอียดลึกซึ้ง และ ๕) ควรปรับปรุงด้านการบริการท่องเที่ยวของวัดที่ยังไม่เป็นที่ดึงดูดใจเพื่อมาตรฐานแรงจูงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการสาธารณูปโภค^{๖๖}

พระมหาวิชาญ เลียงเส็ง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว” ผลการวิจัยพบว่า หลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานพุทธศิลป์ มีหมวดธรรมว่าด้วยเรื่อง บุชา ไตรสิกขา บุญกิริยาวัตถุ ไตรลักษณ์ เจตียะอะบายะ อุโบสถศีล และทศบารมี วัดเกิดขึ้นมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ผู้สร้างได้ถวายเพื่อเป็นที่ประทับของพระพุทธองค์และเป็นที่ของพระสงฆ์ วัดได้พัฒนารูปแบบจากสิ่งก่อสร้างที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นพระอารามที่มีความอลังการเพื่อเป็นพุทธบูชา วัดจึงได้กลายเป็นที่รวมของฝีมือเชิงช่าง และมรดกทางวัฒนธรรมในการต่อมา ดังนั้น การมาท่องเที่ยวชมพุทธศิลป์จึงได้คุณค่าทั้งด้านการพักผ่อน การแสวงหาความรู้ และการแสวงบุญ วัดที่เข้าไปศึกษามีพุทธศิลป์ที่มีคุณค่าโดดเด่นแตกต่างกันออกไป มีประโยชน์ทางการใช้สอยเพื่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ทุกวัดได้ดูแลรักษาพุทธศิลป์ในวัดให้คงอยู่สภาพเดิมหรือใกล้เคียงกลมกลืนกับสภาพเดิมมากที่สุด พระสงฆ์ที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในวัดที่เข้าไปศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์พุทธศิลป์ตรงกันกับนักวิชาการศิลปะ และนักวิชาการศิลปะเหล่านั้นเห็นว่า วัดต้องใช้พุทธศิลป์ให้เกิดคุณค่าทางธรรมปฏิบัติแก่ผู้มาเที่ยวชมให้มากที่สุดโดยไม่ได้ให้ความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจใดๆ จากการสำรวจภาคสนาม พบว่า สิ่งที่วัดควรปรับปรุงมากที่สุด คือ การจัดทำเอกสารแนะนำวัด (ร้อยละ ๓๔) และปรับปรุงความสะอาดบริเวณวัด (ร้อยละ ๓๐) กรมศิลปากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้การสนับสนุนและแนวทางในการปรับปรุงวัดเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ของความเป็นศาสนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่อไป^{๖๗}

สรุป จากงานวิจัยที่กล่าวไว้ข้างต้นพบว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หรือ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ก็คือการท่องเที่ยวประเภทเดียวกัน ซึ่งหมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธศาสนสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ อย่าง กลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวก็คือวัดหน่วยงานที่รับผิดชอบทางการท่องเที่ยวของภาครัฐ ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจัดประโยชน์ขององค์พระปฐมเจดีย์ สำนักงานการท่องเที่ยวการกีฬาจังหวัดนครปฐม สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม และสำนักงานการประชาสัมพันธ์ ประธานหอการค้า และตัวแทนจากชุมชน ได้แก่ ตัวแทนของพระสงฆ์ และตัวแทน

^{๖๖}พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทรเมือง “การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์”, **ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓).

^{๖๗}พระมหาวิชาญ เลียงเส็ง “พุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔).

ของประชาชนที่อาศัยชุมชนบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธกลุ่มนักท่องเที่ยว คือตัวแทนของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดนครปฐม ในช่วงเก็บข้อมูลได้ในเดือนพฤศจิกายน งานประจำปี นิยามศัพท์เฉพาะ

๑ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางสู่สถานที่ตั้งของวัดเพื่อศึกษาระยะและบริบททางศาสนาที่เกี่ยวข้อง ทั้งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการศึกษาและการชื่นชมความงามทางวัฒนธรรม และเพื่อตอบสนองทางความเชื่อส่วนบุคคล

๒ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธหมายถึงการนำนโยบายการท่องเที่ยวสู่การปฏิบัติจริงเพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

๓ ความต้องการของนักท่องเที่ยว คือความคาดหวังด้านการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการให้เปลี่ยนแปลง หรือเกิดขึ้น

๔ ศักยภาพ หมายถึง อำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้

๕ ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดนครปฐม คือ การประเมินศักยภาพปัจจุบันร่วมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยประยุกต์การวิเคราะห์ร่วมกับมาตรฐานการประเมินการท่องเที่ยวจากคู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา

ด้านความต้องการในการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่มากเพื่อไหว้พระทำบุญสะเดาะเคราะห์ แก้กรรม ต่อชะตา แก้ปิง ด้านความคิดเห็น ต้องการให้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธให้มากขึ้นในทุกๆด้าน ด้านจุดเด่น คือ สถาปัตยกรรม ประเพณี วัฒนธรรมให้โดดเด่น นำค้นหาและศึกษาพร้อมในด้านอำนวยความสะดวกเพื่อให้แก่นักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ร้านอาหาร อื่นๆมากมาย ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธ นั่นเอง

ตารางที่ ๒.๗ สรุปการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๑	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของ พระสังฆาธิการด้าน ศึกษาสงเคราะห์ใน จังหวัด สมุทรสงคราม	พระครูปลัดจริณ สุวีโร	๒๕๕๔	คุณภาพ	ด้านบุคลากรควรจัดให้ มีการสรรหานักเรียน เข้ามาศึกษาเล่าเรียน เพื่อสนับสนุนส่งเสริม ให้ได้รับการศึกษาที่ดี และให้ทุกส่วนภาค, ด้านการบริหาร ควร จัดบริการแนะแนวทาง การศึกษาแก่นักเรียน โดยผ่านทางกิจกรรม ปฐมนิเทศนักเรียน กิจกรรมทางวิชาการ
๒	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของ พระสังฆาธิการด้าน การศึกษาสงเคราะห์ ในจังหวัด สมุทรสงคราม	พระใบฎีกมานะ สุเมธโส	๒๕๕๔	คุณภาพ	พบว่า ด้านสถานที่ควร จัดสภาพแวดล้อม ภายในอาณาบริเวณ โรงเรียน และบริเวณ รอบนอกโรงเรียน โดย ดูแลรักษาความสะอาด ปลูกต้นไม้ให้ความร่ม รื่น มีบรรยากาศที่ สะอาด สงบ และสว่าง เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อ การศึกษาตลอดจนจัด รักษาความปลอดภัยใน แก่นักเรียน

ตารางที่ ๒.๗ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๓	บริหารจัดการวัดเขา ช่องพราน จังหวัด ราชบุรี	พระครูวิสุทธาณันท คุณการ	๒๕๕๔	คุณภาพ	พบว่า การบริหารมี ความสำคัญต่อการ ดำเนินงานของวัดในอัน ที่จะพัฒนาให้เป็นระบบ สามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์ สามเณรให้เป็นผู้ที่มี ความรู้ความสามารถและ ประสบการณ์ปฏิบัติตน อยู่ในกรอบของพระธรรม วินัยและสามารถเป็น แบบอย่างที่ดีต่อการ พัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี
๔	การบริหารจัดการวัด ในอำเภอดำเนิน สะดวก จังหวัด ราชบุรี	พระปลัดมนต์ดก สุวโจ	๒๕๕๔	ปริมาณ/ คุณภาพ	พบว่า ด้านการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับปาน กลาง พระสงฆ์ที่มีอายุ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญ ธรรม แตกต่างกัน มี ความคิดเห็นต่อการ บริหารจัดการวัด แตกต่างกัน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๖

ตารางที่ ๒.๗ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๕	การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔	พระมหาสมบุญ พันธสุข	๒๕๕๐	ปริมาณ/ คุณภาพ	พบว่า การบริหารจัดการของวัดพัฒนาตัวอย่างโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งการที่วัดพัฒนาตัวอย่างสามารถบริหารจัดการได้เช่นนี้ มีความเป็นไปได้ว่า ได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายช่วยสนับสนุน
๖	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรีกรุงเทพมหานคร	พระครูพิศาลธีธรรม (สมพร ปญญาชีโร)	๒๕๕๓		การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบ สามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์สามเณร ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี

ตารางที่ ๒.๗ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๗	ศึกษาระบบการ จัดการแหล่ง ท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของวัด พระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร	เพ็ญพรรณ โกมล มิตร	๒๕๕๙	คุณภาพ	พบว่า วัดพระศรีรัตนม หาธาตุวรมหาวิหารเป็น หน่วยงานหลักที่มี บทบาทในการดูแล จัดการแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากที่ศักยภาพที่ เอื้อประโยชน์ต่อการ ดำเนินงาน
๘	ศึกษาระบบการ จัดการแหล่ง ท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของวัด พระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร	ปราโมทย์ แก้ว วิเชียร	๒๕๕๘	ปริมาณ	พบว่า ในภาพรวมมี ปัญหาการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แบบมีส่วนร่วมอยู่ใน ระดับปานกลาง ปัญหา การส่งเสริมการท่องเที่ยว ๑ ระดับ พบว่า มีปัญหา ระดับมาก ๑๔ รายการ ปัญหาระดับปานกลาง ๑๐รายการ
๙	การพัฒนาวัดเพื่อ การท่องเที่ยวเชิง พุทธในจังหวัด สมุทรสาคร	พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกุลโก	๒๕๕๒		พบว่า ประชาชนมีความ คิดเห็นเกี่ยวกับการ พัฒนาวัดเพื่อการ ท่องเที่ยวเรื่องพุทธใน จังหวัดสมุทรสาคร โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้านพบว่า อยู่ในระดับ มากทุกด้าน

ตารางที่ ๒.๗ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๑๐	บทบาทของพระสงฆ์ ต่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษากิจกรรม การสนทนาระหว่าง พระสงฆ์กับ นักท่องเที่ยว	สุจินณา พานิชกุล	๒๕๔๙	คุณภาพ	พบว่า วัดสวนดอก มุ่งเน้นสนทนาใน ประเด็นทางพุทธ ศาสนา เนื่องจากมี วัตถุประสงค์ที่ต้องการ เผยแผ่พุทธศาสนาแก่ ชาวต่างชาติ
๑๑	ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนา ศักยภาพวัดจังหวัด นครราชสีมาด้าน การท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม	พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา	๒๕๕๒	คุณภาพ	พบว่า การสร้างวัดทาง พระพุทธศาสนาใน จังหวัดนครราชสีมา จุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่ สักการะเคารพบูชา มีการปรับปรุงเปลี่ยน แปลงมาโดยลำดับ เมื่อ เวลาผ่านไปมีผู้สนใจมา ศึกษาหาความรู้
๑๒	การท่องเที่ยวเชิง พุทธ : ศึกษาเฉพาะ กรณีแหล่ง วัฒนธรรมใน กรุงเทพมหานคร	ภัทร์สุภา ลีลานภา พรรณ์	๒๕๕๑		พบว่า การท่องเที่ยวเชิง พุทธ หมายถึง การ เดินทางไปท่องเที่ยวยัง พุทธสถานใดๆ โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ยัง หมายรวมถึง การ เดินทางไปสักการะสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ ปฏิบัติธรรม และเข้าร่วมพิธีทาง ศาสนา

ตารางที่ ๒.๗ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๑๓	การจัดการท่องเที่ยว ในพระอารามหลวง ชั้นเอก ในเกาะ รัตนโกสินทร์	พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง	๒๕๕๓	คุณภาพ	พบว่า ทรัพยากรทาง วัฒน ธรรม ใน พระ อารามหลวงชั้นเอกทุก วัด มีศักยภาพที่โดดเด่น ซึ่งทางภาครัฐ พร้อมให้การสนับสนุน ภาคเอกชนมีความ สนใจร่วมมือในการ จัดการท่องเที่ยว พัฒนาวัดเพื่อบริการ การท่องเที่ยว รวมถึง ใช้อำนาจบริหาร
๑๔	พฤติกรรมการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธ ของนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวในจังหวัด สกลนคร	กรณีย์ ถนอมกุล	๒๕๕๘	คุณภาพ	พบว่า การท่องเที่ยว มีรูปแบบการดำรงชีวิต ส่วนใหญ่ งานอดิเรกคือ การท่องเที่ยวกิจกรรม ทำบุญตามวัด ใช้บ้าน เป็นสถานที่พักผ่อน ศึกษาธรรมะด้วยการ อ่านหนังสือธรรมะ ความคิดว่าตนเองเป็น คนรักสงบ

ตารางที่ ๒.๗ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๑๕	การพัฒนาแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษาวัดโส ธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา	อัญชลี สมใจ	๒๕๕๒	ปริมาณ/ คุณภาพ	พบว่า ความคิดเห็นของ นักท่องเที่ยวในการ ท่องเที่ยววัดโสธรฯ พบว่า มีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณาเป็นรายได้ ด้านอยู่ในระดับปาน กลางทุกด้าน
๑๖	แนวทางการพัฒนา การท่องเที่ยวประ เภตวัด : กรณีศึกษา วัด ไห ม่ ทุ ง ค า ต. กำแพงเพชร อ. รัษฎา จ. สงขลา	อภิรักษ์ ไพบุลย์	๒๕๕๑	ปริมาณ	พบว่า กลุ่มตัวอย่างของ นักท่องเที่ยวในการวิจัย ครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นเพศ หญิง มีอายุอยู่ในช่วง ๒๑ - ๔๐ ปี ได้รับ การศึกษาในระดับ ประถมศึกษา ส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวประกอบ อาชีพทางด้าน เกษตรกรรม มีรายได้ ระหว่าง ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มี ภูมิลำเนาอยู่ในชุมชน

ตารางที่ ๒.๗ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๑๗	ปัจจัยและพฤติกรรม ของนักท่องเที่ยวชาว ไทยที่มีต่อกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิง ศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนคร นครศรีธรรมราช จังหวัด นครศรีธรรมราช	วันชพร จันรักษา	๒๕๕๒	ปริมาณ/ คุณภาพ	พบว่า ปัจจัยและ พฤติกรรมของ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ มีต่อกิจกรรมการ ท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาล นครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความคิดเห็นแตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จำนวน ๗ รายการ
๑๘	“พุทธศิลป์กับการ ท่องเที่ยว : ศึกษา บทบาทของวัดใน การอนุรักษ์พุทธ ศิลป์เพื่อการ ท่องเที่ยว	พระมหาวิชาญ เลียงเส็ง	๒๕๕๐	คุณภาพ	พบว่า พระพุทธศาสนา เป็นหลัก ทุกวัดได้ดูแล รักษาพุทธศิลป์ในวัดให้ คงอยู่สภาพเดิมหรือ ใกล้เคียงกลมกลืนกับ สภาพเดิมมากที่สุด พระสงฆ์ที่มีหน้าที่ดูแล รับผิดชอบในวัดที่เข้าไป ศึกษา มีความรู้ความ เข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ พุทธศิลป์ตรงกันกับ นักวิชาการศิลปะ

ตารางที่ ๒.๗ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๑๙	การท่องเที่ยววัดภาคกลาง : การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ของ องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.)	สกันธ์ ภู่งาม	๒๕๕๓	คุณภาพ	พบว่า การจัดโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด เป็นภารกิจเพิ่มเติมจากหน้าที่หลักขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ โดยมีเหตุผลคือ ต้องการสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นให้องค์กรสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น
๒๐	ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร	นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ ,รศ และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๒	คุณภาพ	พบว่า วัดควรมีการประชาสัมพันธ์ศาสนสถาน ควรทำเอกสารประชาสัมพันธ์เป็นสองภาษาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ และควรมีเว็บไซต์ของวัดเพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว
๒๑	แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงเวช : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวดอนตุ่ง จังหวัดชัยภูมิ	วัฒนาพร สุฉายา	๒๕๕๕	ปริมาณ/ คุณภาพ	พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความรู้ด้านพื้นที่ท่องเที่ยวโดยතුรู้ความรูเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเวชและพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๒.๗ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๒๒	การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในกระรัตนโกสินทร์	พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง	๒๕๕๓	คุณภาพ	พบว่า การจัดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว ยังปลาบปลื้มในความงดงามของพระอาราม แต่ในด้านการบริการ การท่องเที่ยวของพระอาราม ๕ วัดยังไม่ได้มาตรฐาน ยกเว้นวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวัดเชตุพนวิมลมังคลาราม เนื่องจากความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบ และผู้เกี่ยวข้อง ยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่เหมาะสมในทิศทางเดียวกันได้

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

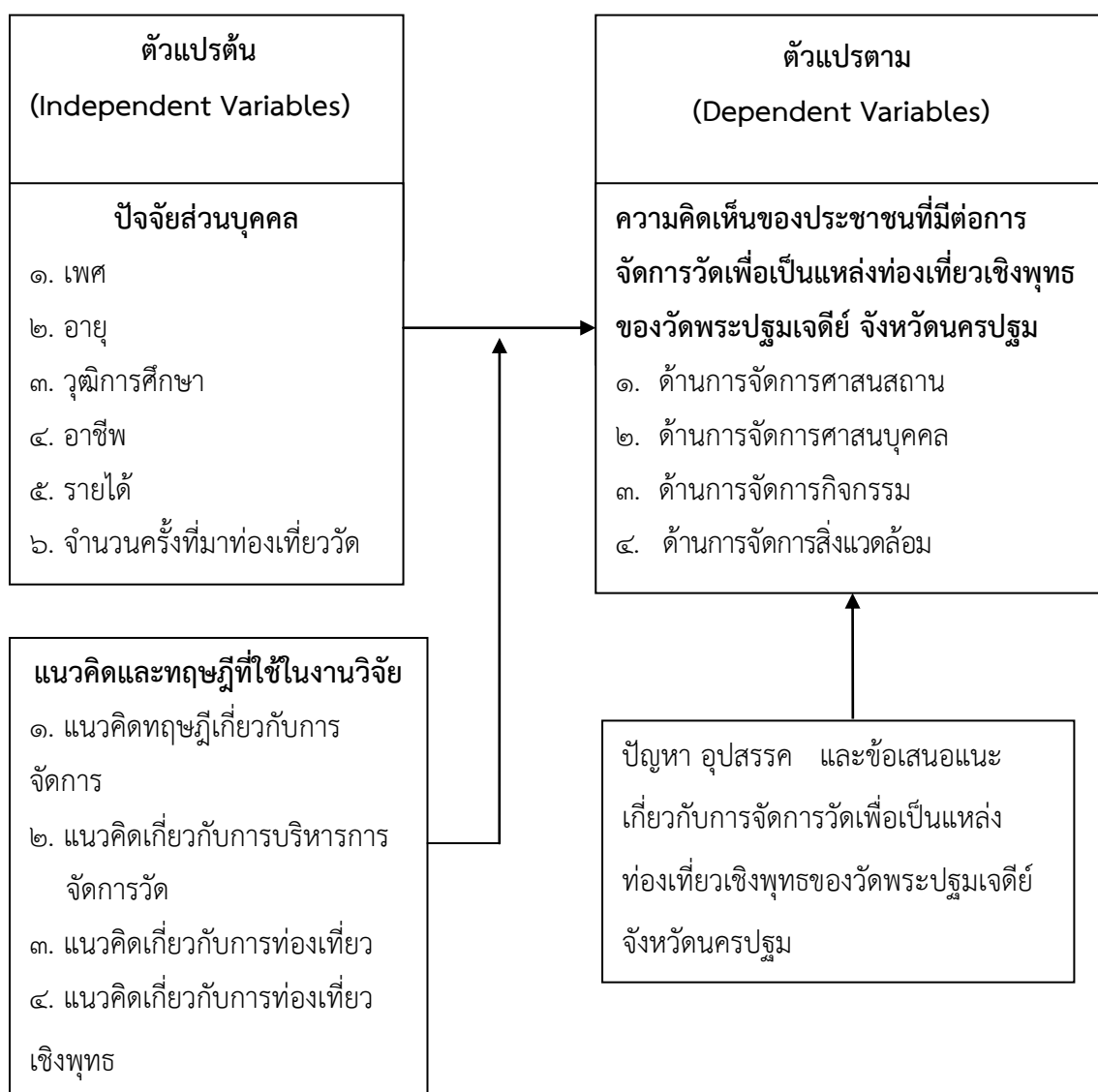
การวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วย ตัวแปรต้น (Independent Variables) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ซึ่งนำมากำหนดเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ของตัวแปร ดังนี้

๒.๗.๑ ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลของการจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เพศ, อายุ, วุฒิการศึกษา, อาชีพ, รายได้, จำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัดพระปฐมเจดีย์

๒.๗.๒ ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ความคิดเห็นของการจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ทั้ง ๔ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านการจัดการศาสนสถาน ๒) ด้านการจัดการศาสนบุคคล ๓) ด้านการจัดการกิจกรรม ๔) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐมดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย